

Ovelat ketut, arat jänikset, vihollissudet ja viimeiset karhut

Eläimet muisteltuina toimijoina metsästysaiheisessa postikyselyaineistossa

Jenni Peltola

Pro gradu -tutkielma

Kulttuurin tutkimuksen tutkinto-ohjelma, etnologia

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos

Humanistinen tiedekunta

Turun yliopisto

Maaliskuu 2021

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

TURUN YLIOPISTO

Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen laitos/

Humanistinen tiedekunta

PELTOLA, JENNI: Ovelat ketut, arat jänikset, vihollissudet ja viimeiset karhut –

Eläimet muisteltuina toimijoina metsästysaiheisessa postikyselyaineistossa

Tutkielma, 75s., 1 liites.

Etnologia

Maaliskuu 2021

TIIVISTELMÄ

Tämän pro gradu -tutkielman aiheena on eläinten muistelu ja eläinten toimijuus metsästysaiheisessa postikyselyaineistossa. Aineistoni on vuonna 1966 kerätty Turun yliopiston kansatieteen oppiaineen postikysely, jonka avulla on kerätty tietoa 1900-luvun alussa katoamassa olevista metsästysmenetelmistä eri puolelta suomea. Näistä kyselyvastauksista olen rajannut 53 vastausta. Valituissa vastauksissa ei vastata ainoastaan kyselyn kysymyksiin vaan lähdetään niin sanotusti sivupoluille ja muistellaan ja kerrotaan eläimistä erilaisia asioita. Tarkemmin tarkasteltaviksi eläinlajeiksi olen valinnut ketun, jäniksen, suden ja karhun.

Tutkielman aineisto on muistitietoa, jonka seasta löytyy yksilöllisiä muistoja ja kollektiivisempaa muistiainesta. Tarkastelen kyselyyn vastaajien kirjoituksia lähiluvun kautta. Muodostin tutkimuskysymykset useiden lukukertojen aikana. Tutkielman aiheeksi muodostuivat eläinmuistot, eläinten toimijuus ja kuvaukset eläimistä. Toimijuuden tarkastelussa hyödynnän toimijaverkkoteoriaa. Vertailen eri eläinlajeista kirjoitettuja asioita keskenään. Samalla käyn läpi näiden eläinten pyydystysmenetelmiä ja syitä eläinten pyydystykselle.

Eri eläimiin suhtauduttiin eri tavalla. Toisiin suhtauduttiin lempeämmin, kuten kettuun ja jänikseen, ja toisiin negatiivisemmin, kuten susiin. Joitain eläimiä ei pyydystysmenetelmistä riippuen kohdata juuri elävänä, mutta niiden käytöstä tulkittiin niiden jättämien jälkien mukaan. Pyydystysmenetelmien kautta eläinten toimijuus tulee näkyviin. Aktiivisista metsästysmenetelmistä oli enemmän eläviä muistoja eläinyksilöistä. Eläimiä muisteltiin myös metsästystilanteiden ulkopuolelta. Paikkakunnan viimeiset suurpedot olivat yleinen muistelun kohde. Epäonnistuneet pyynnit, kuten ansoista pakenevat ketut, toivat esiin eläinten toimijuutta. Epäonnistumisia muisteltiin ahkerasti. Muistoja eläimistä kerrottiin eteenpäin, vanhimmat jaettavat muistot olivat 1800-luvulta.

Tämä tutkielma tuo esiin ihmisten eläinkuvaa ja sitä, miten eläimiä muistellaan ja miten ne tulevat näkyviin toimijoina ihmisten muistoissa. Se tarkastelee vanhaa arkistoaineistoa uudella tavalla ja tuo siitä esiin aikaisemmin piiloon jääneitä teemoja.

Avainsanat: muistitieto, toimijuus, eläimet, jänikset, kettu, karhu, susi, arkistoaineistot

Sisällysluettelo

1. JOHDANTO	1
1.1. Johdatus tutkielmaan	1
1.2. Aiempi tutkimus	3
1.3. Tutkijan positio ja eettiset kysymykset	5
2. TUTKIMUSMENETELMÄT JA KESKEISET KÄSITTEET	8
2.1. Muistitieto	8
2.2. Lähiluku ja aineiston tulkinta	10
2.3. Eläinten toimijuus	13
3. AINEISTO	16
3.1. Aineiston tausta ja luonne	16
3.2. Aineiston rajaus ja tutkimuskysymykset	20
3.3. Aineiston eläimet	23
4. KETTU	25
4.1. Ketunpyydystys	25
4.2. ”Kaikkiviisas” ja ovela kettu	28
5. JÄNIS	33
5.1. Jänis menee lankaan	33
5.2. Pelokas ja ”arka elukka”	36
6. SUSI	40
6.1. Viimeiset sudet ja ”hukanhaudat”	40
6.2. Pelkoa, hämminkiä ja susimuistoja	44
6.3. ”Liedon susi” ja susien tekemät lastensurmat	48
7. KARHU	52
7.1. Viimeiset karhut ja talvipesämetsästys	52
7.2. Viheltävät, pelokkaat ja pelottavat karhut	57
8. YHTEENVETO	61
8.1. Muistellut eläintoimijat	61
8.2. Pohdintaa tutkielmasta	66
LÄHTEET	70
LIITE	76

1. JOHDANTO

1.1. Johdatus tutkielmaan

Käsittelen pro gradu -tutkielmassani Turun yliopiston kansatieteen (nykyisin etnologia¹) laitoksen vuonna 1966 keräämää postikyselyä numero 29 otsikolla ”Hirvenmetsästyseurueet, muusta metsästyksestä 1900-luvulla”. Käytän aineistonani ”Muusta metsästyksestä 1900-luvulla” -kysymyslistaan vastanneiden kirjoituksia, joista olen rajannut 53 vastausta aineistokseni. Kysymyslistassa on seitsemän kysymystä 1900-luvun alun metsästyksen menetelmistä, mutta en tarkastele ainoastaan eläinten metsästämistä, vaan sitä, miten ihmiset muistelevat ja kuvailevat elämiä ja miten eläinten toimijuus tulee esiin näissä kirjoituksissa. Aineistossa kirjoitetaan monista eri eläinlajeista, mutta käsittelen niistä tässä tutkielmassa neljä: ketun, jäniksen, suden ja karhun.

Turun yliopiston kansatieteen oppiaineella on aikaisemmin ollut postikyselytoimintaa, jossa on lähetetty eriaiheisia kyselyitä ympäri Suomea. Toiminnan tarkoituksena on ollut kartoittaa ja saada tietoa eri ilmiöistä. Vastaajaverkostossa yritettiin saada aikaseksi mahdollisimman laaja verkosto erilaisia ihmisiä, niin maantieteellisesti, sukupuolellisesti, iällisesti ja ammatillisesti. Säännöllisesti toimintaa oli vuosina 1958–1979 ja kyselyitä on tehty yhteensä 57 kappaletta. (Hieta 2016, 62.) Nykyisin samanlaista järjestäytynyttä laajaa kyselytoimintaa ei oppiaineella enää ole. Vanhat kyselyaineistot on tallennettu Turun yliopiston historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon. Tässä tutkielmassa käytetyn kyselyn ideana on ollut tallentaa tietoa katoavista metsästyksen menetelmistä ja niiden muutoksesta 1900-luvun alkupuoliskolla.

1900-luvun alussa oltiin tilanteessa, jossa metsästysoikeus oli liitetty maanomistukseen ja kaikenlaisten ansojen käyttö metsästykseseen oli kielletty vuodesta 1898 alkaen. Vuosisadan vaihteessa yhteiskunnassa alettiin vetämään rajaa urheilumetsästäminen ja tarpeeseen metsästäminen välille. Laitonta metsästyksiä ei kuitenkaan kansan keskuudessa nähty mitenkään vääränä, vaan se oli tapa parantaa omaa ravinnonsaantia ja taloudellista

---

¹ Kansatieteen nimi Turun yliopistolla vaihtui elokuusta 2020 alkaen etnologiaksi. Puhun tutkielmassani kansatieteestä, kun puhun omasta aineistostani ja oppiaineen historiasta, muuten käytän nimitystä etnologia.

tilannetta. Urheilumetsästäjät, joilla oli enemmän kykyä vaikuttaa lainsäädäntöihin ja metsästysnäkemysksiin halusivat, että niin sanotut kotitarvemetsästäjät, eli rahvas, nähtäisiin salametsästäjinä. Monia kiellettyjä pyydyksiä käytettiin kuitenkin kiellon jälkeen vielä useita vuosikymmeniä, sillä rahvaan keskuudessa metsästysoikeuden katsottiin olevan kaikille yhteinen. Pyydystysmenetelmät olivat melko vaivattomia ja tehokkaita keinoja saada lisäravintoa ja -tienestejä. Aivan kaikkea pyydystystä ei myöskään oltu kielletty, vaan petoeläimiä sai pyytää raudoilla ja muilla ansoilla. (Ilvesviita 2005, 111, 131–134; Lehikoinen 2007, 185; Peltonen 1997, 6.)

Pyydystysmenetelmät voi jakaa kahteen eri luokkaan: aktiivisiin ja passiivisiin menetelmiin. Passiivisiksi pyyntitavoiksi voi kutsua tapoja, joihin ei virityksen tai asettelun jälkeen tarvita enää ihmisen läsnäoloa, kun taas aktiivisissa pyydystysmenetelmissä ihminen on mukana pyyntitilanteessa. (Itkonen 1950, 72, 82.) Kysely kattaa monenlaisia erilaisia passiivisia pyyntimuotoja. Näitä ovat esimerkiksi ansat, loukut, langat, haudat, raudat ja myrkkysyötit. Kyselyssä kysytään myös yhdestä aktiivisesta pyydystysmenetelmästä, haaskalta ampumisesta. Tämän lisäksi vastaajat ottavat esiin itse aktiivisia pyydystysmenetelmiä, kuten karhun talvipesäpyydystyksen ja jahdit. Vastauksissa kuvattu ajanjakso vaihtelee paljon sen mukaan, mistä metsästysmenetelmistä kirjoitetaan. Kaikki vastaukset eivät käsittele vain 1900-luvun alun pyyntimenetelmiä, vaan vastauksien ajoitukset liikkuvat aina 1800-luvulta 1960-luvulle. Vastaajat kirjoittavat myös paljon eläinten kohtaamisista muissa kuin metsästystilanteissa.

Tutkielma on vahvasti aineiston johdattama. Prosessi aineiston läpikäymiseksi oli melko pitkä, mutta palkitseva. Kyselyyn oli vastannut 196 ihmistä ja kysymyslistojakin oli kaksi, joten läpikäytävää aineistoa oli runsaasti. Aineistonkäsittelyprosessin alussa kiinnitin huomiota siihen, kuinka monet vastaajat alkoivat kirjoittamaan vastauksissa asioita niin sanotusti ”kysymysten vierestä”. He eivät niinkään kertoneet metsästysmenetelmistä, vaan alkoivat muistelemaan ja kuvailemaan eläimiä. Tutkimani aineisto on muistitietoa. Muistitieto voi olla kyselyin tai haastatteluin tuotettua muistiin perustuvaa aineistoa. Kysymysten vierestä vastaamisen voi nähdä spontaanina muisteluna, jota voi tapahtua, kun vastaajat innostuvat vastaamastaan aiheesta. He ikään

kuin lähtevät ”sivupoluille” kyselyn luoja tuottaman kyselyn rakenteesta. (Korkiakangas 2005, 129–138.) Näitä sivupolkuja seuraten rajasin aineistoni 53 vastaukseen. Vastaajien tuottamat sivupolut ja muut vastaukset tulkitsin lähiluvun, eli useamman kerran tapahtuvan lukemisen avulla (Pöysä 2010, 331–332). Lukiessani aineistoa aloin huomata tällaisten vastaajien kirjoitusten välillä samankaltaisuuksia ja mielessäni alkoi muodostua erilaisia kysymyksiä aineistosta. Aloin kiinnostua siitä, miten eläimiä kuvaillaan, miten eläinten toimijuus tulee esiin ja miten vastaajat muistelevat eri eläimiä.

2000-luvulla eläinten tutkiminen ihmistieteissä on ollut murroksessa. Tutkijoita on alkanut kiinnostamaan enemmän ihmisten näkemykset ja asenteet eläimiä kohtaan, sekä eläinten toimijuus. (Räsänen & Syrjämaa 2017, 1–2.) Eläinten toimijuudella voidaan tarkoittaa sitä, miten eläimet konkreettisesti vaikuttavat ihmisten toimintaan ja sitä, että eläimiä voidaan tarkastella yksilöllisinä intentionaalisina toimijoina, jotka ovat yhtä lailla subjekteja kuin ihminen (Latour 2005, 70–72; McFarland & Hedinger 2009, 16). Tarkastelen siis tätä vanhaa aineistoa uudeltaisesta tutkimuksellisesta näkökulmasta.

1.2. Aiempi tutkimus

Kansatieteen juuret ovat 1800-luvun lopulla suomalais-ugrialaisten kansojen tutkimuksessa. 1900-luvun alkupuolella kiinnostus siirtyi suomalaisen talonpoikaiskulttuurin tutkimiseen. Suomalais-ugrilaisuuden sijasta aletaan puhua ”kansanomaisuudesta”. Nähtiin tarve tutkia talonpoikaissäestöä, sillä heidän elämäntapansa nähtiin olevan katoamassa. Sitä yritettiin ”pelastaa”, eli kerätä siitä mahdollisimman paljon tietoa. (Lehtonen 2005, 17; Sääskilahti 1997, 58–59.) Tutkimuksen kohteena ovat aikaisemmin olleet varsinkin esineet, rakennukset, tavat, nimistö ja sanasto. Myöhemmin 1960-luvulla kansatieteellisen tutkimuksen kohteeksi ovat tulleet myös työväestö ja kaupunkilaiset. Keskiöön tulivat pienyhteisöt ja ihmiset itse, esineiden ja tapojen sijaan. (Lehtonen 2005, 12–19.) Nykyisin kansatiede, eli etnologia, tutkii erilaisia aiheita laidasta laitaan.

Kansatieteen postikyselyissä oli nähtävissä muutosta 1960–1970-luvulla. Sen sijaan, että haluttiin tallettaa katoavaa perinnettä, kiinnostuttiin omasta ajasta. Ei koettu enää tarvetta

saada kattavasti vastauksia eri puolilta maata, vaan kyselyt kohdentuivat enemmän tiettyihin harrastajaryhmiin tai ammattien harjoittajiin. (Hieta 2016, 64.) Oma kyselyaineistoni vastaa enemmän perinteisempää, katoavia tapoja ja nimityksiä kartoittavaa, kansatiedettä. Käyttämäni kyselyn (TYKL/kk/29) ensimmäisessä kysymyslistassa ”hirvenmetsästyseurueet” tosin näkyy myös pyrkimys pienyhteisöiden tutkimiseen.

Ihmistieteellisessä tutkimuksessakin on 1990-luvulta alkaen aihepiiri laajentunut kattamaan sisälleen myös eläimet. Ihmistieteellisellä tutkimuksella viitataan yhteiskuntatieteelliseen ja humanistiseen tutkimukseen. Varsinainen ”eläinkäänte” (*animal turn*) on tapahtunut 2000-luvun aikana. Ihmistieteellinen eläintutkimus on vakiintunut tutkimusalana kansainvälisesti. Tutkimusala on monitieteinen ja monimenetelmäinen. Eläimet on alettu näkemään aktiivisina toimijoina, jotka ovat oman elämänsä subjekteja ja vaikuttavat ihmisten toimintaan erilaisin tavoin ja aktiivisemmin, kuin mitä aikaisemmin on ajateltu. Eläimet ovat osa yhteiskuntaa, eivätkä siitä erillisiä. Eläimien ja ihmisten kanssakäymiseen kiinnitetään tutkimuksissa enemmän huomiota. (Räsänen & Schuurman 2020, 8–10; Kaarlenkaski & Ung-Lanki 2013, 7–9.) Eläinkäänteeseen lisäksi 2000-luvulla on alettu puhua enemmän myös posthumanismista, joka kritisoi maailman jakamista eläimiin ja ihmisiin, luontoon ja kulttuuriin. Posthumanismissa pyritään kyseenalaistamaan ja pyrkimään eroon jaosta inhimilliseen ja ei-inhimilliseen. Ihmisen ei nähdä olevan muusta irrallinen, erityinen ryhmänsä. (Lummaa & Rojola 2014, 16-20, 28)

Aiemmin kansatieteessä eläintä on tarkasteltu hyödykkeenä, ihmisten pyynnin kohteena tai osana elinkeinoa. Avustajakoiria tutkinut kansatieteilijä Jussi Lehtonen (2019, 109) kuvaa kansatieteen suhtautumista eläimiin näin: ”-- kansatieteessä eläimen rooli oli aiemmin varsin yksiselitteisesti materiaan verrattavissa oleva hyödyke ja ihmiselle alisteinen.” Outi Tuomi-Nikula (1982) on tarkastellut väitöskirjassaan Keski-Pohjanmaan kalastuksen ja hylkeenpyynnin muutosta 1800- ja 1900-luvulla. Myös Jukka Pennanen (1979) on tarkastellut talvinuottakalastusta Puruvedellä 1900-luvun alusta 1970-luvun puoliväliin. Myöhemmin 2000-luvulla Helena Ruotsala (2002) on tarkastellut väitöskirjassaan poronhoidon muutosta ja merkitystä Kyrön paliskunnassa ja Kuolan

niemimaalla. Kansatieteessä on siis aiemmin tutkittu eläimiin liittyviä elinkeinoja ja pyyntimenetelmiä, ei niinkään suoraan eläimiä itsessään, vaikkakin ne ovat väistämättä myös osa tutkimusta. Pyyntimenetelmät ja elinkeinot eivät sinänsä ole eläimistä irrallisia asioita. Tutkimukset vain ovat keskittyneet vähemmän itse eläimiin ja enemmän ihmisiin.

Eläimet ovat tulleet uudella tavalla aiheeksi myös etnologisessa tutkimuksessa. 2000-luvulla etnologiassa on tartuttu myös uudenlaiseen eläinkuvaan ja eläinten toimijuuteen. Kirsi Sonck-Rautio (2019) tutkii myös kalastajia ja kalastusta elinkeinona väitöskirjassaan, mutta tarkastelee nyt myös aikaisemmista kalastustutkimuksista poiketen myös kalojen, tässä tapauksessa silakan, toimijuutta osana talvinuottakalastuksen muodostamaa sosioekologista järjestelmää (Sonck-Rautio 2017). Helena Ruotsala (2020) on myös palannut tarkastelemaan porojen ja porokoirien vaikutuksia poronhoitoon tarkemmin.

Lähtitieteissä eläimiä koskevia kirjoituskilpailuvastauksia ovat tutkineet muun muassa historioitsija Tajja Kaarlenkaski (2012) ja kulttuuriantropologi Riitta-Marja Leinonen (2013). Tutkimuksen kohteena ovat näissä tapauksissa olleet läheisesti ihmisten kanssa tekemisissä olleet kotieläimet, lehmät ja hevoset. Luonnonvaraisia eläimiä koskevaa muistitietoa ei tietääkseni ole juuri tutkittu. Heta Lähdesmäki (2020) on tutkinut susia historian näkökulmasta aineistonaan esimerkiksi lehtikirjoitukset, tietokirjallisuus ja tilastot. Karhuja on myös tutkittu jonkin verran (esim. Tuomi-Nikula, Bruk, Salo & Tolley 2006). Jänis ja kettu sen sijaan vaikuttavat jääneen vähäiselle tarkastelulle. Teppo Korhosen (2020) uutta suden ja karhun metsästyksen historiaa käsittelevää teosta en ehtinyt ottaa mukaan tähän tutkielmaan.

1.3. Tutkijan positio ja eettiset kysymykset

Tutkimusta tehdessä tutkijan on hyvä käydä läpi oma suhteensa aiheeseen sekä kaikki ne eettiset kysymykset, joita tutkimuksen tekemiseen liittyy. Tutkijan roolin vaikutusta tutkimukseen tulee arvioida. Tutkijan omasta kulttuurista saadut kokemukset ja arvomaailmat voivat vaikuttaa eri tavoin tutkimuksen tekemiseen ja sen tuloksiin. Tutkijan tulkintaan vaikuttavat tutkijan omat ominaisuudet ja elämäkokemus.

Taustatekijöinä tutkimuksen tekemiselle ovat myös tutkijan omat eettiset, moraaliset ja ideologiset arvonsa. (Ruotsala 2005, 47, 53.) Lisäksi tutkimuksen tekemisessä on omat eettiset kysymyksensä esimerkiksi aineiston käyttöön ja tutkimuksen tekemiseen liittyen (Olsson 2005, 281–282).

Käytän aineistoa eri tarkoitukseen kuin mitä vastaajat todennäköisesti olivat kuvitelleet. Vastaajat ovat kirjoittaessaan vastanneet täysin erilaiseen kyselylehtiseen kuin mitkä minun tutkimuskysymykseni lopulta päätyivät olemaan. Mieleeni tuli tutkimusta tehdessäni se, mitä vastaajat ajattelisivat siitä, että heidän vastauksistaan tehdään tällaista tutkimusta. Tutkin kuitenkin lähinnä vastauksia, joissa ei vastata varsinaisesti kyselylehdisten kysymyksiin, joten koen, että nämä ovat asioita, joita vastaajat ovat halunneet jakaa. Joskus vastaajat myös ilmaisivat haluaan jakaa kokemuksiaan ja tietojaan kysymyksenasettelun ulkopuolelta (TYKL/kys/29, vastaajat 57, 110 & 118). Postikyselyiden vakituisten vastaajien voi myös olettaa olevan tietoisia siitä, että he kartuttavat arkistoaineistoa, jota voidaan tulkita myöhemmin uudelleen (Hieta 2016, 66).

Minulla ei ole itselläni kokemusta metsästyksestä millään tasolla ja kohtaan vain harvoin niitä luonnonvaraisia eläimiä, jota aineistoni käsittelee. Olen kaupungissa kasvanut ja edelleen pääsääntöisesti kaupungissa oleskeleva ihminen. Vastaajat pääsääntöisesti olivat maaseudulta kotoisin ja kasvaneet reilu 100 vuotta sitten hyvin erilaisessa ympäristössä kuin mitä itse olen. Ympäristö, luonto ja eläimet ovat kuitenkin itseäni kiinnostava aihepiiri ja on tähän mennessä ollut mielenkiintoista lukea ihmisten näkemyksiä ja kokemuksia luonnonvaraisista eläimistä, joista ei itselläni ole juurikaan kokemusta. Minulla ei itselläni ole lainkaan kokemusta metsästyksestä. Aineistossa läpikäydyt metsästysmenetelmät tuntuivat itsestäni ajoittain melko raaoilta ja ikäviltä. Jotkut vastaajat ottivat ansojen ”ikävyiden” ja myötätunnon eläimiä kohtaan itsekin esille. Yksityiskohtaiset kuvaukset pyyntimenetelmistä aineistossa loivat aluksi itselleni hieman ikäviä mielikuvia, mutta ajallinen etäisyys ja lukemisen kautta ”turtuminen” aineistoon auttoi siihen suhtautumiseen.

Yksi tärkeistä kysymyksistä on henkilöiden tietojen suojele. Tiedot vastaajista ja vastaajien kirjoitukset tulee esittää niin, ettei ketään voida tunnistaa teksteistä tai tiedoista. Henkilötietojen julkaisuun on suhtauduttu eri tavoin eri aikoina. Tutkimuksen kohteita ei välttämättä haittaa tulla nimetyksi ja joskus nimeltä mainitseminen on nähty myös kunnianosoituksena. (Olsson 2005, 286–288.) Tavastani poistaa suorista lainauksista henkilötietoja kerron myöhemmin luvussa 3. Tietojen salaaminen on siinä mielessä myös tärkeää, että osa vastaajista myöntää tekevänsä asioita, jotka ovat jo aikanaan olleet lailla kiellettyjä. (Ilvesviita 2005, 111, 131–134.) Käytännössä se tekee henkilötiedoista arkaluontoisia, sillä käsittelen rikollisia tekoja käsittelevää materiaalia, jolloin minun tulee olla erityisen tarkka tietoja käsitellessä (Hieta 2016, 70–71). On kuitenkin mahdotonta arvioida, kuka vastaajista metsästää laillisesti ja kuka laittomasti, koska aineistosta puuttuu paljon tietoa esimerkiksi tapahtumien ajoituksista.

2. TUTKIMUSMENETELMÄT JA KESKEISET KÄSITTEET

2.1. Muistitieto

Muistot ja muistelemine ovat osa ihmisten elämää ja kulttuuria. Niiden avulla ihmiset pystyvät hahmottamaan asioita ja tapahtumia osana ajallista jatkumoa. Muistella voi konkreettisia tapahtumia, sekä yleisemmin elämää, tunteita ja elämyksiä. Muistitietotutkimuksen avulla voidaan luoda kuvaa kulttuurista ja sen toimijoista yksilöllisten kokemusten ja merkityksenantojen kautta. Ihmisten yksilöllinen muisti on osa yhteistä historiallista, sosiaalista ja kulttuurista muistia. (Korkiakangas 2005, 129.) Muistitieto on luonteeltaan monitieteistä ja monimetodista, sitä tutkitaan eri menetelmin useammassa eri oppiaineessa (Fingerroos & Peltonen 2006, 17). Muistitieto voi olla tutkimuksessa lähde, kohde tai metodi (Fingerroos & Haanpää 2006, 28–29). Muistitietoaineistoa voivat olla esimerkiksi haastattelut tai kyselyaineistot, jotka on muodostettu muistelemalla (Korkiakangas 2005, 129).

Suomalainen muistitietotutkimus on ottanut vaikutteita kansainvälisestä suullisen historian (*oral history*) tutkimuksesta. Suullisella historialla on tarkoitettu yleensä erilaisia haastattelumenetelmin tuotettuja aineistoja, kun taas suomalaisessa muistitietotutkimuksessa myös kirjoitetut muistitietoaineistot ovat isossa osassa, jolloin nimitys ”muistitietotutkimus” kattaa paremmin tutkimussuunnan sisällön. Muistitietotutkimuksen syntyyn on vaikuttanut pyrkimys laajentaa sitä, miten menneisyyttä tulkitaan ja millaisia asioita siitä kerrotaan. Kansainvälisen tutkimuksen kiinnostuksen kohteena ovat olleet esimerkiksi erilaiset pienet ilmiöt, arkiset asiat ja yhteisöt, joista ei ole olemassa kirjoitettua historiaa. Tarkoitus on ottaa huomioon aiemmin näkymättömäksi jääneet menneisyydet ja ottaa ihmisten omat kokemukset huomioon. Suomessa muistitietotutkimus on vakiinnuttanut asemansa 1980-luvulta lähtien. (Fingerroos & Haanpää 2006, 25-27; Ukkonen 2000, 14.)

Perinteisesti kansatieteessä muistitieto on nähty nimenomaan muistettuna tietona. Tällaisten tietojen tutkiminen on ollut osa kansatieteellistä tutkimusta jo 1900-luvun alusta alkaen. Pääasiallinen mielenkiinto oli kulttuurin kuvauksissa, jotka on voitu

varmentaa. Vielä 1960–1970-luvuilla kansatieteellisen ja etnologisen tutkimuksen tavoite oli usein objektiivisen todellisuuden ja kulttuurin kuvaus. Itse muistia ja muistiaineistoa on problematisoitu vasta 1990-luvulla. Nykyisin nähdään, että muisteltu tieto, muistelemine ja sen tutkimus rakentuvat aina oman ajan kontekstissaan. (Korkiakangas 2005, 130–132; Korkiakangas 2006, 121.)

Muistitieto voi olla spontaania itselleen merkittävien tapahtumien muistelua tai muistelua tutkijan asettamien teemojen pohjalta. Muistellessa voi sekoittua omat koetut muistot ja muilta kuullut tiedot aiheeseen liittyen. Kansatieteen kyselyaineistot ovat lähtökohtaisesti enemmän kyselyn tekijän strukturoimaa muistelua, kuin spontaania vapaamuotoista muistelua. Kuitenkin kyselyiden vastaajat saattavat olla hyvinkin erilaisia, jotkut vastaavat tarkasti kysymyksiin, kun taas toiset lähtevät kysymyksiin vastatessa täysin sivupoluille. (Korkiakangas 2005, 131–138.) Käyttämäni aineisto on kyselyaineistoa, jolloin muistelu tapahtuu postin kautta lähetetyn lehtisen ja kysymyslistan kautta. Vastaajat vastaavat kysymyksiin oman mielensä mukaan omassa kotonaan ilman tutkijan läsnäoloa. He tulkitsevat kysymyksiä omalla tavallaan ja kysymyslehtisen laatija ei voi vaikuttaa siihen, mitä he vastaavat tarkentamalla kysymyksiä, esittämällä jatkokysymyksiä tai ohjaamalla muistelutilannetta.

Muistin luonteeseen kuuluu se, että ihmiset voivat muistaa väärin tai muuten vain tuottaa virheellistä tietoa. Muistitietotutkimuksessa voi kuitenkin keskittyä enemmän menneisyyden moniäänisyyteen, kuin etsiä faktoja tai tuottaa totuutta menneisyydestä. Tarkoitus on tuoda esiin muistelijoiden omat näkökulmat. (Fingerroos & Haanpää 2006, 32–33.) Monesti vastaajien kokemissa tilanteissa ei edes ole paikalla muita kuin hän itse ja eläin tai eläimet, jolloin ainoa, joka pystyy kertomaan tilanteesta, on vastaaja itse. Lisäksi monesti aineistossa kirjoitetaan tapahtumista, joissa vastaaja itse ei ole ollut paikalla, vaan hän on kuullut tapahtumasta joltain muulta. Näin ollen eläimen ja tutkijan välillä on vielä yksi välikäsi lisää. Mielestäni kuitenkin useammankin välikäden kautta tulleet eläinmuistot ovat merkityksellisiä, ne kertovat leviämislään jotain siitä eläimestä, josta kulkee kuvaus useampien ihmisten kautta lopulta arkistoon minun tutkittavakseni.

Muistitietoon liittyvien termien valinta ja käyttö on tutkija- ja tutkimuskohtaista (Korkiakangas 2005, 133). Eri tieteenaloissa käytetään muistitiedosta erilaisia termejä. Joillain tutkimusaloilla voidaan esimerkiksi korostaa muistitietoa kerrontana, jolloin voidaan puhua esimerkiksi muistelukerronnasta tai kokemuksesta. (Ukkonen 2000, 20–21.) Aineistoni vastaukset sisältävät sekä yksilöllisiä muistoja, että kollektiivista muistelua. Yksilöllisissä muistoissa vastaajat ovat olleet itse paikalla ja kokeneet tapahtumat omakohtaisesti. Kollektiivisten muistiaineksen kohdalla muistelijan ei ole tarvinnut olla itse paikalla tai osa hänen muistelukerronnastaan on muilta omaksuttua tietoa. Muistelussa saattaa sekoittua omat kokemukset ja muilta kuullut yhteiset kokemukset, sekä faktat tapahtuneista. Omaelämäkerralliset muistot tapahtumista, eli yksilölliset, henkilön itse kokenut tapahtumat ja niiden muistelu ovat voineet olla muistelijalle kokemuksellisesti tärkeitä ja merkityksellisiä. (Korkiakangas 2005, 135–137.)

Omassa aineistossani on paljon sekä yksilöllisiä muistoja, jossa vastaaja kuvailee jotakin henkilökohtaisesti kokemaansa, sekä muilta kuultuja muistoja, jossa he kuvailevat jotain jonkun muun, usein heille läheisen ihmisen, kokemaa. Tämän lisäksi aineistossa on paljon epämääräisempää muistiaineesta, jossa vastaajat kuvailevat, miten erilaiset ansat toimivat, joka ei todennäköisesti perustu mihinkään yksittäiseen kokemukseen vaan enemmänkin useampaan samanlaiseen kokemukseen ansojen virittämisestä.

2.2. Lähiluku ja aineiston tulkinta

Tarkastelemani muistitietoaineiston on kirjoitettua aineistoa, jota tulkitaan ja tarkastellaan lukemisen kautta. Lähiluin aineistoa ja esitin sille lukemisen aikana erilaisia kysymyksiä. Lähiluku on useaan kertaan tapahtuvaa lukemista. Lähiluvun keskiössä on yhteen samana pysyvään kohteeseen palaaminen uudelleen ja uudelleen. Lähiluku oli alun perin kirjallisuuden tutkimuksen termi, mutta nykyisin sitä käytetään väljemmin eri tahojen toimista kaikkeen huolelliseen ja ymmärtäväiseen tulkintaan viitatessa. Vaikka termin lähtökohdat ovat kirjallisuudentutkimuksessa, tapa tarkastella tekstejä tarkasti on yhteistä suurelle osalle humanistista tutkimusta. Lähilukea voi myös esineitä, valokuvia, median sisältöjä tai jopa tutkimuksen kannalta olennaisia teoreettisia tekstejä. (Pöysä 2010, 331–338.) Lukemisprosessia kuvaan tarkemmin luvussa 3. Luin aineiston tutkielman

kirjoittamisen aikana useita kertoja ensin vähemmän ”tiedostaen”, sitten tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin.

Vaikka tekstin lukisi useaan kertaan, ei lukemisen tarvitse olla aina samanlaista. Tekstiin voi eläytyä, sitä voi lukea nopeasti tai hitaasti. Ensimmäinen lukukerta ei yleensä ole tiedostavaa lukemista, johon päästään vasta useamman lukukerran kautta. Lähiluvussa tekstiä tarkastellaan itsenäisenä kokonaisuutena. Laajemmistakin tekstikokonaisuuksista voidaan jakaa pienempiin osiin, joskaan niiden osuutta kokonaisuuteen ei tule unohtaa. (Pöysä 2010, 337–339.) Oman aineiston kohdalla jaoin tekstit eläinkohtaisiin kokonaisuuksiin. Keskityin eläimiä koskeviin muistoihin rajattuina tekstikokonaisuuksina, mutta luin myös muuta vastausta, jotta saisin kuvan vastaajasta ja hänen lähtökohdistaan. Käytin aineiston ansakuvailuja myös lähteenä kirjoittaessani metsästystavoista, sillä huomasin ettei löytämäni kirjallisuus aina selittänyt niin hyvin erilaisten pyydysten toimintaa kuin osa vastauksista.

Aineistoa tarkastellessa on hyvä ottaa huomioon kaikki ne tahot, jotka ovat olleet sitä luomassa. Se, millainen aineisto lopuksi on muodostunut, riippuu monista eri tekijöistä. Pia Olsson (2016) on kirjoittanut siitä, millaisia monenlaisia dialogeja arkistoaineiston muodostuessa ja tutkimusprosessin aikana käydään läpi. Dialogi avataan ensin niin, että jokin taho nostaa tietyt teemat tietystä aihepiiristä esiin tekemällä kyselylehtisen. Valitut teemat on päätetty olevan tallentamisen arvoisia. Tähän dialogiin mukaan tulee vielä se ryhmä ihmisiä, joka innostuu kirjoittamaan valitusta aiheesta. Kyselylehtisessä voidaan ilmaista minkälaista tietoa, muistoja tai näkökulmia halutaan kerätä ja tallentaa. Kyselylehtisen sanavalinnoista ja lauserakenteista voi havaita johdattelevuutta siihen, millaisia vastauksia kyselyllä haetaan. (Olsson 2016, 159–160.) Tämän tutkielman aineiston kohdalla Turun yliopiston kansatieteen laitos on päättänyt, että metsästyksen liittyviä tietoja tulisi tallentaa. Kyselylehtisen ensimmäinen kysymyslista käsittelee hirvenmetsästysseurueita, joten voidaan pohtia, oliko se mahdollisesti ”pääkysely”, mutta 1900-luvun alun metsästystavoista on silti päätetty tehdä toinen kysymyslista. Aineistoa tarkastellessa tulee myös pohtia, mikä saa vastaajan vastaamaan juuri tähän kyselyyn. Yksi tekijä, joka voi motivoida vastaajaa on aiheen kokeminen itselleen tärkeäksi, takana voi olla tarve kirjoittaa omaa historiaa, jos ei julkiseksi, niin ainakin tutkijoiden käyttöön.

Vastaajien henkilökohtainen tilanne on vastausintoon vaikuttava tekijä. (Olsson 2016, 164–168.) Vastaamaan voi motivoida myös mahdollisuus saada palkinto vastaamisesta (Leimu 2005, 83). Monenlaiset eri syyt voivat siis olla vastaamisinnon taustalla.

Dialogi aineiston kanssa jatkuu, kun mukaan tulee tutkija, joka alkaa kysyä aineistolta uudenlaisia kysymyksiä. Kyselyn laatijan alkuperäiset kysymykset voivat olla hyvin erilaisia siitä, mitä aineiston analysoija lopulta aineistolta kysyy. Vaikka alkuperäinen kysymyksenasettelu on osa aineistonmuodostumisen prosessia, voi analysoija kuitenkin irrottautua kyselyn alkuperäisestä rakenteesta. Tutkija voi kysyä kysymyksiä omista tutkimuksellisista lähtökohdistaan. (Olsson 2016, 177–178.) Kävin tutkimusprosessin aikana läpi erilaisia näkemyksiä ja kysymyksiä aineistoon liittyen. Luin aineiston useamman kerran ja joka kerralla huomasin siitä uusia asioita ja kysyin uudenlaisia kysymyksiä. Lähtökohtaisesti aloitin aineiston käsittelyn jo eri näkökulmasta kuin kyselyntekijä. Kyselyn tarkoitus oli kartoittaa metsästysmenetelmiä, mutta minua kiinnostaa se, mitä siinä kerrotaan eläimistä.

Vanhaa kyselyaineistoa tarkastellessa on otettava huomioon usea aikataso, jotka vaikuttavat aineiston tarkasteluun. Aineiston tasoina on kyselyyn vastanneiden menneisyys, muisteltu aika, sekä vastaajien nykyisyys, jolloin he vastasivat kysymyksiin. Lisäksi mukana on minun oma aikatasoni, aika, jolloin itse tarkastelen vastauksia. Kaikilla aikatasoilla on oma kontekstinsä, yhteiskuntansa, arvonsa, ympäristönsä, jotka vaikuttavat siihen, miten kyselyn aihepiiri nähdään. (Hytönen 2016, 306–323.) Jo kootut aineistot luovat kokoelman, joka edelleen avautuu uusille tulkinnoille ja lukutavoille. Kysymysten laatijan tapa käsittää aihe, eli määritellä kysymykset, on vain yksi tapa käsitellä aineistoa. Aineistoille on mahdollista esittää uusia kysymyksiä uusista näkökulmista. (Korkiakangas ym. 2016, 16.)

2.3. Eläinten toimijuus

Viime vuosikymmeninä ihmisen ja eläimen suhdetta on alettu humanistisissa ja sosiaalitieteissä tutkia uusista näkökulmista. Ihmisten näkemykset ja asenteet eläimiä kohtaan, eläinten oikeudet ja eläinten toimijuus alkanut kiinnostaa. (Räsänen & Syrjämaa 2017, 1.) Eläinten toimijuus ei ole ideana uusi, vaikka se on noussutkin vasta viime aikoina tutkimuksen kohteeksi (McFarland & Hedinger 2009, 2). Tämä tutkimus tutkii eläinten toimijuutta, mutta koska aineisto on ihmisen tuottamaa, tulevat esiin myös ihmisten näkemykset ja käsitykset eri eläinlajeista. Viitataan tässä tutkimuksessa ei-inhimillisiin eläimiin vain eläiminä, vaikka ihminenkin on eläin. Posthumanistinen ajattelu kyseenalaistaa rajan vetämistä ihmisten ja eläinten välille (Lummaa & Rojola 2014, 16-19). Vaikka näen, että posthumanistisella ajattelulla on paikkansa tässä maailmassa, enkä koe posthumanistisia ajatuksia ihmisten ja ei-ihmisten jaottelun kyseenalaistamisesta vieraana, sen syvempää asian tarkastelua en kuitenkaan tässä tutkielmassa tee.

Eläinten toimijuutta voi lähestyä kahdella eri tavalla. Bruno Latourin toimijaverkkoteoriassa kaikki asiat, jotka vaikuttavat muiden toimintaan ovat toimijoita. Toinen tapa käsittää toimijuus on nähdä eläimet intentionaalisina toimijoina, jotka kehittyvät yhdessä ihmisten kanssa. (Dirke 2017, 163; Latour 2005, 70-79.) Lähestyn itse eläinten toimijuutta molempia tapoja hyödyntäen. Joskus jäljelle jääneet lähteet eläimistä ovat niin lyhyitä ja epätarkkoja ajasta, paikasta, tapahtumista ja yksilöistä, että on tarkasteltava toimijuutta toimijaverkkoteorian avulla. Tarkemmat kuvaukset ja muistot eläinten toiminnasta sen sijaan avaavat mahdollisuuksia tarkastella eläimiä yksilöllisinä toimijoina.

Bruno Latourin toimijaverkkoteorian mukaan toimijuus tulee näkyviin selostuksissa (*account*). Toimija tekee jotain, joka johtaa jonkin tilanteen muutokseen. Jos toimijuus ei tule näkyväksi selostuksessa, ei jätä jälkeä, eikä tee muutosta, niin silloin se ei ole toimijuutta. Kaikki, mikä muuttaa ympäröivää maailmaansa jotenkin on toimija. Toimijuutta tarkastellessa jokaisen toimijan kohdalla voidaan kysyä, onko sillä jotain vaikutusta jonkun toisen toimijan toimintaan. Toimijoita voivat ihmisten lisäksi olla myös objektit. Objekteiksi Latour nimeää esimerkiksi kaikki esineet, jotka ovat osa ihmisen

toimintaa, mutta mainitsee myös esimerkiksi kissan olevan objekti. Tarkoitus ei ole sinänsä tehdä eroa ihmistoimijoiden ja ei-inhimillisten toimijoiden välille, vaan tuoda ei-inhimilliset toimijat mukaan toimijaverkkoon. Idea ei myöskään ole se, että objektit tekevät asioita ihmisten sijaan, jos ne vain ovat mukana toiminnassa. Idea on, että kaikkien asioiden toimijuutta toiminnassa tulee tarkastella kokonaiskuvan saamiseksi. Objekteistakin on tosin jäättävä jokin selostus. Jos sitä ei jää, toimijuutta ei voi tarkastella. (Latour 2005, 52–53, 70–79.)

Objektien toimijuus jää helposti näkymättömäksi, sillä ne eivät voi tuottaa omia selostuksia. Latour antaa esimerkkejä, millaisissa tilanteissa objektien toimijuus useimmiten tulee näkyväksi. Ne voivat tulla näkyväksi, kun tarkastellaan innovaatioita, joista on olemassa suunnitelmia tai kuvauksia. Toimijuus voi näkyä, kun tarkastellaan objekteja onnettomuuksien tai niiden rikkoutumisen kautta, eli siis, kun jotain menee pieleen. Aikaisemmin näkymättömät tulevat näkyviksi, kun ne eivät toimikaan halutulla tai odotetulla tavalla. (Latour 2005, 79–82.) Koska aineistossani käsitellään paljon erilaisia pyydyksiä, yksi työkalu lähestyä eläimiä on katsoa myös tarkempia kuvauksia siitä, miten eläimet menevät kyseiseen pyydykseen, jolloin toimijuuden tarkastelu lähestyy ikään kuin myös pyydysten toimijuuden tarkasteluna.

Eläimet eivät pysty itse jättämään suoraa jälkiä tarkasteltuihin lähteisiin, joka tuottaa omalta osaltaan haastetta tutkimukselle. Eläimet voidaan nähdä ihmisen näkökulman ja ymmärryksen kautta. Ei ole mahdollista tietää, mitä eläimet ajattelevat. (Räsänen & Syrjämaa 2017, 2.) Toimijuus voi tulla näkyväksi vain, kun ihminen ja eläin kohtaavat. Eläinten toimijuutta näiden kohtaamisten välillä voi olla vaikeampi käsitellä. (Dirke 2017, 164.) Heta Lähdesmäki (2020) kirjoittaa niistä tilanteista, jossa susien läsnäolo tulee ihmiselle näkyväksi. Ihminen voi havaita susia, esimerkiksi silloin, kun ne syövät kotieläimiä tai muuten tulevat nähdyiksi. Kaikki sudet eivät välttämättä kuitenkaan kohtaa ihmisiä tai tapa kotieläimiä. Havainnot usein keskittyvät vain tietynlaisiin tilanteisiin ja näin muokkaavat myös ihmisten näkemystä eläimistä. (Lähdesmäki 2020, 49–51, 61–63, 179.) Erilajisten eläinten toimijuus tulee näkyviin erilaisissa tilanteissa. Eläinten sisäistä maailmaa ei voida tarkkaan tuntea.

Eläinten tavan käyttäytyä ja toimia on voitu ennen nähdä olevan ennalta-arvattavaa ja mekaanista. Eläimet ovat kuitenkin yksilöllisiä olentoja, jotka ajattelevat, ovat tietoisia, joilla on monimutkainen huomattava ”subjektisuus”, jota kutsutaan toimijuudeksi. (McFarland & Hedinger 2009, 1–16.) Eläimet toimivat suhteessa ihmisyhteisöön, muihin lajeihin ja lajitovereihinsa. Maailmassa eläimet eivät ole vain toiminnan kohteita, vaan itsenäisiä toimijoita. Eläimet muovaavat toiminnallaan ympäristöä, todellisuutta ja ihmisiä. (Räsänen & Syrjämaa 2017, 1.) Ihmiset ja eläimet vaikuttavat toisiinsa ja muovaavat toisiaan, eikä kumpikaan olisi samanlainen ilman toista. Olemassaolo muiden lajien kanssa on keskeinen osa ihmisen olemassaoloa. Ihmiset ja eläimet ovat solmussa, jossa ne muovaavat toinen toisiaan monenlaisilla eri tasoilla. (Haraway 2008, 4, 25–26.) Tässä tutkielmassa nähdään eläimet tietoisina toimijoina, mutta todetaan myös, että eläinten pään sisään on vaikea nähdä. Eläimistä jääneet selostukset tai jäljet ovat lyhyitä ja jättävät paljon tulkinnanvaraiseksi. Siksi on usein helpompaa tarkastella vain eläinten konkreettista vaikutusta ihmisiin ja ympäristöön.

3. AINEISTO

3.1. Aineiston tausta ja luonne

Kyselytoiminnan juuret ovat 1800-luvulla. 1800-luvun puolivälissä ylioppilaat kiertelevät keräämässä kansanrunotta ja -perinnettä. Kyselytoiminnan organisoituminen alkoi 1880-luvulla Muurahaiset ry:n kautta. Vuonna 1931 perustetaan SKS:n kansanrunousarkisto, joka toimii perinteentutkimuksen keskusarkistona ja tuottaa kyselyitä tähän päivään asti. Järjestäytynyt kyselytoiminta jatkui myös monen muun eri tahon toimesta 1900-luvun alkupuolella ja puolivälissä. Lähes kaikki aiemmin kyselyitä tuottaneet tahot ovat nykyisin lopettaneet säännöllisen postikyselytoiminnan, mutta osa jatkaa kyselytoimintaansa verkon välityksellä. (Korkiakangas ja muut 2016, 8–13.) Aikaisemmin lähinnä ainoastaan kansatiede ja folkloristiikka käyttivät hyväkseen kyselyaineistoja. Muut tieteenalat näkivät ne epäluotettavana lähteenä. Sittenkin käytännöt ovat levinneet laajemmalle. (Leimu 2005, 87–88.)

Turun yliopistoon perustettiin suomalaisen ja vertailevan kansatieteen oppiaine (nyk. etnologia) vuonna 1958, joka aloittaa postikyselytoiminnan, joka jatkui säännöllisesti vuoteen 1979 asti. Kyselyitä toteutettiin kaiken kaikkiaan 57 kappaletta. (Korkiakangas ja muut 2016, 12–13; Hieta 2016, 62.) Kyselyt on tallennettu Turun yliopiston Historian, kulttuurin ja taiteiden tutkimuksen arkistoon. Etnologian TYKL-kokoelmissa on kahdenlaisia kyselyjä, vastaajaverkoston tuottamat suuret aineistot ja pääasiassa opinnäytetöihin tuotettuja pienempiä aineistoja yksittäisistä aiheista. (Hieta 2016, 59–62.)

Vastaajaverkkoja voi olla kahdenlaisia, vakituksia ja tilapäisiä. Turun yliopiston kansatieteen laitoksella oli oma vakituinen vastaajaverkostonsa, mutta jos vastauksia haluttiin myös joltain tietyltä ryhmältä, verkostoa saatettiin tilapäisesti laajentaa julkaisemalla kysely esimerkiksi jossakin lehdessä. Yleensä vastaajia motivoimaan järjestetään kilpailu, jolloin vastaajille tarvitaan palkintoja. Aiheen kiinnostavuus on kuitenkin yhtä tärkeä motivoija. Tärkeäksi vakituisen verkoston postikyselyissä on nähty usein se, että saadaan tasaisesti tietoa eri puolilta maata, eri sukupuolilta ja eri sukupolvilta. Tämä ei kuitenkaan aina toteutunut. Joskus kuitenkin omakohtaisuuden

puuttuessa jotkut vastaajat haastattelevat muita henkilöitä. Postikyselyt Turun yliopiston kansatieteen laitoksella vakituisen postikyselytoiminnan aikana oli toteutettu niin, että vastaajien ei tarvitse maksaa vastaukseen liittyviä kuluja, vaan heille toimitettiin sekä palautuskuori että vastauspaperia. Tämä teki kyselyihin vastaamisesta mahdollista varallisuudesta riippumatta. (Leimu 2005, 82–85.)

Tutkin pro gradu -tutkielmassani TYKL-kokoelman vuonna 1966 Kansatieteen laitoksen keräämää kyselyä numero 29, jonka nimi on ”Hirvenmetsästysseurueet, Muusta metsästyksestä 1900-luvulla”. Kyselyssä on kaksi eri kysymyslistaa. Ensimmäinen niistä koskee hirvenmetsästysseurueita, kysymyksillä selvitetään muun muassa seurueiden kokoa, käytäntöjä ja siihen liittyviä nimityksiä. Toinen kysymyslista koskee metsästystä 1900-luvulla ja sen kysymykset koskevat muun muassa erilaisia pyydyksiä, kuten ansoja, raudoilla pyyntiä, sudenhautoja, ketkä näitä metsästysmenetelmiä käyttivät ja millä nimellä erilaisia pyydyksiä kutsuttiin. (TYKL/kk/29.) Kyselyssä on 198 vastausta, joiden pituudet vaihtelevat yhdestä sivusta sataan sivuun. Vastaajat ovat joko vastanneet molempiin tai vain toisen kysymyslistan kysymyksiin. Vastaajaverkoston lisäksi kyselyn ensimmäinen osa ”Hirvenmetsästysseurueet” julkaistiin myös Metsästäjän keskusjärjestön aikakauslehdissä Suomen Metsästäjä ja Finlands Jägare (Anttila 1968, 4). Oletettavasti hirvenmetsästysseurueista on haluttu tietoa myös hirvenmetsästysseurueilta, joten vastaajaverkkoa on pyritty laajentamaan. Vakitukselle vastaajaverkostolle lähetettiin molemmat kysymyslistat. Valitsin aineistokseni toisen kysymyslistan ”Muusta metsästyksestä 1900-luvulla” ja sieltä tarkemmin 53 vastausta.

Toisen kysymyslistan tarkoitus on ollut tallentaa ”entisaikojen” kansanomaisia metsästyks- ja pyydystysmenetelmiä. Menetelmien koettiin olevan häviämässä. Sen lisäksi kysyttiin mainitsemaan menetelmistä kertoessaan, ketkä kyseisiä menetelmiä käyttivät ja käytettiinkö niitä esimerkiksi jossain ”erikoistapauksissa”. Kyselylehtinen korostaa erikseen, ettei henkilöiden nimistä olla tässä tapauksessa kiinnostuneita. Kysymyslistassa on seitsemän numeroitua kohtaa. Enimmäkseen kysymykset koskevat erilaisia pyyntilaitteita ja -menetelmiä. Ensimmäisessä kysymyksessä kysytään yleisimpiä kysymyksiä ansapyynnistä, pyydetystä riistasta ja ajankohdista. Seuraavat numeroidut kohdat ovat tarkempia kysymyksiä tietynlaisista pyydyksityypeistä, pääsääntöisesti

lintupyydyksistä. Kysymyksissä kuvaillaan erilaisia pyydyksiä, kysytään niiden nimityksiä ja onko niitä käytetty paikkakunnalla. Lisäksi kysytään sudenhaudoista ja haudoilla pyydystämisestä, raudoilla pyytämisestä, haaskalla ampumisesta ja myrkkysyöteistä. (TYKL/kk/29.)

Kyselyaineistot ja niiden kysymykset ovat syntyneet omassa ajassaan, niillä on omat syynsä ja tavoitteensa. Esitetyt kysymykset heijastavat sekä mennyttä että omaa aikaansa. (Hytönen 2016, 306.) Kyselyn kysymykset heijastavat 1960-lukua ja sen ajan näkemystä menneestä ja siitä mitä menneestä koetaan tärkeäksi tallettaa. 1900-luvun alussa kansanomaiset pyyntimenetelmät olivat vielä käytössä, vaikka niitä olikin koitettu kitkeä käytöstä lakien avulla (Lehikoinen 2007, 191). Näin ollen niistä oli mahdollisuus kerätä vielä tietoa. Kansatieteessä kansanomaisten tavat on nähty katoavana ja niistä on tullut tallentaa tietoja ja tapoja. (Lehtonen 2005, 17.) Eri pyydystysmenetelmien ajoitus vaihtelee paljon vastaajien mukaan. Vaikka kyselyn tarkoitus oli kerätä tietoa 1900-luvun alusta, vastaajien jakamat tiedot, muistot ja tapahtumat kuitenkin sijoittuvat aina 1800-luvulta melkein vuoteen 1966 asti.

Rajaamani aineiston vastaajat koostuvat pääsääntöisesti miehistä (78 %). He ovat syntyneet vuosien 1881 ja 1937 välillä, joten vastaajien keski-ikä vuonna 1966 on ollut 63 vuotta. Ikäjakauma on kuitenkin laajahko 29-vuotiaasta 85-vuotiaaksi. Yleisin vastaaja on vähintään 60-vuotias. Tiedot koskevat paikkakuntia, jotka sijainniltaan painottuvat Varsinais-Suomeen (eniten vastauksia), Pirkanmaalle, Keski-Suomeen ja Pohjois-Savoon. Selkeästi vähemmän vastauksia on Lapista, länsirannikolta (Satakunta, Pohjanmaa), Itä-Suomesta ja nykyisin Venäjällä sijaitsevilta karjalaispaikkakunnilta. Yksikään vastaus ei käsittele Uudellamaalla sijaitsevaa paikkakuntaa. Vastaukset eivät käsittele kaupungeissa tapahtuneita asioita, vaan kaikki sijoittuvat maaseudun pienemmille paikkakunnille. Vastaajista 1/3 asuu edelleen samalla paikkakunnalla kuin mitä vastaus käsittelee ja 1/3 vastaajista asuu nykyisin kaupungissa, vaikka vastaus kertoo jonkin maaseutukunnan metsästystavoista. Vastaajat usein muistelivat lapsuutensa ja nuoruutensa asuinpaikkakuntaa. Kaupungistuminen ja kaupunkiin muuttaminen alkoi kasvaa Suomessa huomattavasti 1950-luvulla. Varsinkin 1960–1970-luvuilla kaupungistuminen on ollut voimakasta. (Vahtola 2017, 361–362.)

Useimmiten vastauksissa mainitaan varsinkin passiivisten pyyntimenetelmien olleen joko nuorten poikien, tai vanhojen miesten toimintaa. Oletettavasti näillä oli aikaa virittää ansoja ja läpikäydä ansapolkuja. Passiivisten pyyntimenetelmien lisäksi aineistossa käsitellään aktiivisia pyyntimuotoja, aseiden avulla tapahtuvaa pyyntiä, joka vaikuttaa olleen kaikenikäisten miesten, mutta yleisemmin aikuisten, toimintaa. Kuitenkin metsästys missä muodossa tahansa vaikuttaa olevan melko sukupuolittunutta. Aineistossa nousee esiin muutama nainen, jotka kertovat metsästäneensä. Vaihtelua metsästäjissä on varmasti kuitenkin riippuen siitä, mitä eläintä pyydystetään, niin iällisesti, sukupuolellisesti, kuin varallisuusasteen mukaan. Aineistossa muistellaan myös metsästyksen ulkopuolella tapahtuneita eläinten kohtaamisia, jotka eivät ole samalla tavalla sukupuolittuneita. Eläimiä on voitu kohdata myös omalla pihalla tai metsässä kulkiessa.

Vastaukset olivat ajoittain epäselviä. Niissä oli kirjoitusvirheitä, käsialat olivat joskus vaikeaselkoisia ja välimerkkejä oli joskus vain vähän tai ei ollenkaan. Vastauksia oli kirjoitettu sekä käsin, että kirjoituskoneella. Lainatessani tekstejä suoraan, yritin pitää suorat lainaukset mahdollisimman samanlaisina kuin alkuperäiset kirjoitukset. Olen siis säästänyt kaikki kirjoitusvirheet, ellei niitä ole selkeästi korjattu jälkikäteen vastaaja toimesta. Päätin pitää suorat lainaukset samanlaisina kuin alkuperäiset vastaukset, sillä välillä en ollut aivan varma, oliko kyseessä murreilmaisu vai kirjoitusvirhe. Konekirjoitusvastauksia lainatessani olen kuitenkin lisännyt välilyöntejä välimerkkien jälkeen, jos sellaisia sattuu puuttumaan. Kaikki muokkaukset alkuperäiseen vastaukseen, välilyöntilisäyksiä lukuun ottamatta, olen rajannut [hahasulkein]. Kesken virkkeen alkavan lainauksen tai lainauksesta poistetun tekstin olen merkinnyt tällä merkillä: [--]. Henkilöiden tai paikkojen nimet, joiden mainitseminen tekisi vastaajista tunnistettavia tulee tietosuojallisista syistä poistaa, jolloin olen korvannut ne esimerkiksi näin: [henkilön nimi], [paikan nimi] tai tapauksissa, jossa on monta eri henkilön nimeä: [henkilö A].

Kuvat ja visuaalisuus ovat tärkeä osa muistelua. Usein muistelijat lähettävät valokuvia, jotka liittyvät heidän muisteluunsa (Korkiakangas ja muut 2016, 22–23). Omalla

kohdallani aineistoa selatessa tuli vastaan jonkin verran valokuvia, jotka lähes aina liittyivät hirvenmetsästysseurueisiin. Sen lisäksi materiaalissa oli paljon piirroksia ansoista. Pyydyksukuvituksissa harvemmin oli piirretty eläimiä, mutta muutama vastaaja on piirtänyt pyydyksiin myös eläimet. En kuitenkaan tarkemmin lähesty tässä tutkielmassa aineiston kuvituksia, vaan ne toimivat itselleni vain eri pyyntilaitteiden tunnistamis- ja hahmottamisapuna.

3.2. Aineiston rajaus ja tutkimuskysymykset

Aloitin aineiston lukemisen syksyllä 2018 ja silloin säännöllinen aineiston lukeminen jatkui noin maaliskuuhun 2019. Ehdin lukemaan tänä aikana noin neljäsosan koko kyselyaineistosta. Ideani oli lähteä hakemaan vanhoista kyselyvastauksista aineistoa, johon voisi kohdentaa nykyaikaiselle ihmistieteelliselle eläintutkimukselle tyypillisiä kysymyksiä. Jo melko aikaisessa lukemisvaiheessa huomasin, että kyselyn ensimmäiseen kysymyslistaan Hirvenmetsästysseurueet kirjoitetut vastaukset eivät keskittyneet juurikaan hirviin, vaan enemmän ihmisten välisiin suhteisiin. Päätin tässä vaiheessa jättää Hirvenmetsästysseurueet -kysymyslistan vastaukset pois tutkimuksestani. Palasin aineiston pariin syksyllä 2019 noin puolen vuoden tauon jälkeen. Olin aikaisemmilla arkistotyöskentelyillä tehnyt melko huonosti muistiinpanoja ja oli vaikea hahmottaa hajanaisista kirjoituksista millaisia ideoita olin saanut aikaisemmin samana vuonna. Aloitin aineiston lukemisen siis tietyllä tavalla uudelleen alusta. Tällä kerralla valokuvasin aineistoa omaan käyttööni, joten pystyin käsittelemään sitä myös kotona, joka helpotti laajan aineiston läpikäymistä huomattavasti.

Idea eläinmuistoista ja eläinten toimijuudesta metsästysaineistossa tuli vahvemmin mieleeni, kun palasin aineiston pariin uudestaan. Huomasin, että läheskään kaikki vastaajat eivät pitäytyneet ansoista kysyvässä kysymysrungossa, vaan kertoivat paljon muutakin eläimistä. Kyselylehtisen aihe sai heidät selvästi muistelemaan eläimiä ja niiden toimintaa, vaikka siitä ei kysymyslistassa varsinaisesti kysyttykään. Vastaajat innostuivat siis muistelemaan spontaanisti kyselylehtisten kysymysten ulkopuolelta ja päätyivät kirjoittamaan paljon asian vierestä. He lähtivät siis ikään kuin sivupoluille. (Korkiakangas 2005, 137–138.) Nämä aineiston ”sivupolut” herättivät erityisesti intoni ja kiinnostukseni,

joten päätin keskittää katseeni niihin aineistossa. Keskityin kysymykseen: ”mitä vastaajat haluavat kertoa eläimistä, mitä ei varsinaisesti kysytä kyselyaineiston kysymyksissä?”

Sivupolku-idean jälkeen luin koko aineiston läpi ikään kuin pikakelauksella. Ainoa kysymys, jonka aineistolta kysyin, tässä vaiheessa oli, kerrotaanko tässä eläimistä jotain muuta kuin mitä kysymyslistassa kysytään? Luin aineistoa nopeaan tahtiin ja aina kun teksti alkoi mennä sivupoluille pyydystysmenetelmien kuvailussa, lopetin lukemisen ja siirsin tekstin suoraan ”seuraavalle lukukerralle”. Yli 50-sivuiset tekstit siirsin suoraan ”jatsoon”. Näin sain nopeasti haravoitua suuresta aineistosta mehukkaimmat vastaukset. Tässä vaiheessa aineistosta karsiutui noin puolet kaikista Muusta metsästyksestä 1900-luvulla -kysymyslistan vastauksista. Suurin osa karsituista vastauksista oli lyhyitä, alle 15-sivuisia vastauksia. Vastaukset joko pysyivät täysin kysymyslistan kysymyksissä tai jossain tapauksissa vastasivat ”kyllä”, ”ei” tai ”en osaa sanoa” -tyyppisesti. Tässä vaiheessa minulla oli jäljellä enää 74 vastausta.

Seuraavaksi palasin aineiston pariin lukeakseni kaikki jäljellä olevat vastaukset huolella. Luin kaikki 74 jäljellä olevaa vastausta ja tein niistä muistiinpanot. Kirjoitin ylös kaikki havaitsemani sivupolut ja kirjasin myös ylös mitä eläimiä vastauksessa mainitaan, sekä kenen sanotaan metsästävän ja mistä syystä, selkeyttääkseni itsellenikin aineiston kontekstia. Tarkemman lukukerran jälkeen pois jäi vielä noin 21 vastausta. Vastaukset olivat joko aiemmin lukematta jääneitä tai niistä ei sittenkään löytynyt mielestäni mitään erityisiä sivupolkuja. Kirjoitin vastauksista ylös löytämiäni teemoja ja jäsentelin vastaajien eläinmuistot eri eläinlajien mukaan. Näin minulla oli seuraavalla lukukerralla mahdollisuus lukea vastauksia ja muistoja vain yksi eläinlaji kerrallaan. Ylös kirjoittamiani teemoja olivat muun muassa ”viimeiset eläimet”, ”yksilöidyt eläintoimijat” ja ”toisen käden eläinmuistot”. Kaikista teemoista eivät lopulta olleetkaan relevantteja tutkielman kannalta, mutta ne auttoivat hahmottamaan aineistoa kokonaisuutena. Tässä vaiheessa ideani oli tutkia selkeitä muistoja tilanteista, joissa eläin ja ihminen kohtaavat.

Kirjoittaessa eläimistä huomasin kuitenkin, ettei rajaus ainoastaan muistoihin tietyistä tapahtumista ollut riittävä. Kokonaisuuden kannalta pelkissä yksittäisissä muistoissa oli

usein melko vähän asiaa eläimistä. Päädyin loppujen lopuksi selailemaan kaikki 53 valittua vastausta jälleen uudelleen. Usein vastauksista kaivoin esimerkiksi parempia selostuksia pyydystysmenetelmistä tai aikaisemmin vähemmälle huomiolle jääneitä sivuhuomiota eläinten käytöksestä tai luonteista, jotka kirjoittaessa nousivatkin isommalle huomiolle kuin olin kuvitellut. Jossain vaiheessa melkein palasin jopa aiemmin karsittuihin vastauksiin, sillä huomasin muistiinpanoissani olleen joitain mielenkiintoisia huomioita. Päätin kuitenkin, että karsitut vastaukset pysyvät karsittuina ja pysyn jo tekemässäni rajauksessa. Vaikka tutkielman ”selkärankana” pysyvät muistot, otin huomioon lopulla myös muita asioita, kunhan niissä vain kerrotaan todella jotain eläimistä.

Kirjoittamalla kerrotut kokemukset kertovat siitä, minkä kirjoittaja itse näkee merkittävänä ja jakamisen arvoisena. Vaikka kyselylehtisessä ei välttämättä pyydetä omaelämäkerrallista tekstiä, kirjoittavat vastaajat silti kokemuksistaan usein sillä tavalla. (Laurén 2010, 426, 430.) Tyypillinen vastaus tähän kyselyyn koostuu tarkoista tai vähemmän tarkoista kuvauksista siitä, miten erilaiset ansat, loukut tai muut pyydystysmenetelmät toimivat. Ne kertovat, miten pyydys asetettiin ja minne, kuinka paksua lankaa käytettiin, mitä materiaalia se oli, mitä toimenpiteitä pyydykselle tuli tehdä ja miten eläin sinne lopulta päätyi. Kuitenkin kaiken tämän tarkemman teknisen tiedon seassa on myös kerrottu asioita eläimistä ja niiden metsästäjistä. Itse keksityn siihen, mitä eläimistä kerrotaan. Eläimiä voidaan kuvailla eri tavoin tai niistä voidaan jakaa muistoja. Jotkut innostuvat muistelemaan eläimiä ja metsästystä monen sivun verran, jotkut taas kirjoittavat pyydysten kuvailujen lomassa niistä muutaman lauseen. Tuloksena on kuitenkin monimuotoinen aineisto arkiston kätköihin jääneistä eläimistä. Aineistonkäsittelyprosessin lopuksi tutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Millaisia asioita ja tapauksia eri eläimistä muistetaan?
2. Miten eri eläimiä kuvaillaan?
3. Miten eläinten toimijuus tulee esiin?

3.3. Aineiston eläimet

Kyselyvastausaineistossa mainittiin lukuisia eri eläinlajeja. Niistä valitsin kuitenkin vain neljä; ketun, jäniksen, suden ja karhun. Alun perin tutkielmassa oli tarkoitus käydä läpi vielä eri metsästettäviä kanalintulajeja, kuten metso ja teeri, mutta ne eivät lopulta mahtuneetkaan mukaan. Aineistoksi valittua 53 vastausta läpikäydessä kirjoitin ylös kaikki eläinlajit, joiden metsästyksessä vastaajat kirjoittivat ja laskin, kuinka monta kertaa mikäkin laji mainittiin (Liite). Laskuista jäi pois yleinen metsästettävä eläin hirvi, koska sitä kuvailtiin vain Hirvenmetsästysseurueet -kyselylehtisen vastauksissa, joita en ottanut mukaan tutkielmaan.

Kanalintujen jättäminen tutkielman ulkopuolelle rajasi tutkielmassa käsitellyt eläimet tarkemmin nisäkkäisiin. Kaikki valitut eläimet ovat sellaisia, joista löytyy paljon mainintoja. Kuitenkin kymmenen mainituimman eläimen joukossa (Liite) ovat myös nisäkkäät orava ja kärppä. Kuitenkaan näistä eläimistä ei kerrottu samalla tavalla muistoja, kuin tutkielmaan valituista eläimistä. Niitä usein vain mainittiin olevan metsästetty, mutta niistä todella harvoin jaettiin sen enempää tietoja. Kettujen, jänisten ja susien pyydystysmenetelmistä oli omat kysymyksensä kyselylehtisessä. Karhu oli ainoa eläin, jonka metsästysmenetelmistä ei suoraan mainita kyselylehtisessä. Suurin osa kysymyksistä koskee kanalintujen metsästystä. (TYKL/kk/29.) Olin valinnut eläimet ensimmäisen lukukerran jälkeen sen perusteella, mistä eläimistä koin olevan riittävästi aineistoa ja mikä minua itseäni kiinnosti. Jaotellessani aineistoa eläinkohtaisesti, kategoriani olivat susi, karhu, jänis, kettu, ”riistalinnut” ja ”muut”. ”Muut”-kategorian keräsin varmuuden vuoksi. Monet ”Muut”-kategorian muistiinpanot käsittelevät ilveksiä, mutta näitä vastauksia oli vain muutama. Tutkimukseen valituista eläimistä oli noin 15–25 vastausta per eläin.

Jänis on tutkielman ainoa eläin, joka ei ole peto. Jänis on siis ainoa, jonka metsästys on 1800-luvun lopulla kielletty suoraan, kun ”hyödyllisten otusten” pyynti kiellettiin. Kettu, susi ja karhu ovat petoja ja niiden pyydystys on ollut sallittua ja toivottua. (Peltonen 1997, 6; Ilvesviita 2005, 140–144.) Petoeläimien hävittäminen on voitu nähdä hyvänä asiana. Niillä ei ole nähty olevan oikeutta elää. (Korhonen 2005, 191.) Poikkeuksena petoeläinten pyydystyksen sallittavuudessa on tosin osa vanhoista pyydystysmuodoista, joista osa

saatettiin erikseen kieltää. Esimerkiksi ketunkäpäälälauta kiellettiin vuonna 1934 (Peltonen 1997, 28).

Ihminen liittyy eläimiin ja niiden kohtaamiseen erilaisia merkityksiä ja olettamuksia eläimen olemuksesta ja käytöksestä sekä ihmisten omista aikaisemmista kokemuksista ja käsityksistä riippuen. Eläimen kohtaamiseen vaikuttaa myös se, millainen asema sillä on yhteiskunnassa ja miten se on kategorisoitu suhteessa ihmiseen, eli esimerkiksi onko se esimerkiksi lemmikkieläin vai luonnonvarainen eläin. Myös historialliset käsitykset vaikuttavat eläimen kohtaamiseen. Tietyissä kulttuureissa on kohdattu eri eläimet eri tavalla. Jotain eläimiä on käytetty hyödyksi eri tavoin, kun taas toisia ei. (Ratamäki 2009, 38–39.) Monet eri kulttuurilliset ja yhteiskunnalliset asiat vaikuttavat siihen, miten eläimiä muistellaan. Ihmiset kohtaavat eläimiä sekä luonnossa että kulttuurillisissa tuotteissa, kuten kirjallisuudessa tai elokuvissa. Eläimiin ja metsästykseseen on liittynyt paljon uskomuksia ja perinteitä (Talve 1979, 280–281). Eläimistä on perinteisesti kerrottu erilaisia satuja. Saduissa eläimet ovat usein erilaisten inhimillisten ominaisuuksien edustajina. Eläimet voivat esiintyä saduissa pareina, joista molemmat edustavat tietyn ominaisuuden ääriarvoja. Puhe eläinten ominaisuuksista voi tulla näkyviin myös arkipuheessa. (Virtanen 1991, 186.) Eläimistä on kerrottu myös esimerkiksi lehdistössä. Erilaisista paikallisista eläinhavainnoista ja eläinten, kuten susien, tappamisista uutisoitiin ympäri Suomea. (Lähdesmäki 2020, 63, 138–140.) Vastaaajien omat eläinmuistot varmasti sekoittuvat kollektiiviseen muistiin ja kulttuurillisiin käsityksiin eri eläimistä.

4. KETTU

4.1. Ketunpyydystys

Kettu on petoeläin, jota esiintyy lähes koko Suomessa, pohjoisimpia alueita lukuun ottamatta. Se on hoikkarakenteinen ja pitkäjalkainen ja pystyy juoksemaan nopeasti. Ketuilla on tarkka kuulo. Useimmiten ketun turkki on punaruskea, mutta turkin väristä löytyy myös variaatioita, kuten tummia hopeakettuja ja mustaselkäisiä ristikettuja. Kettu on peto, jolle tosin eläinravinnon lisäksi kelpaa myös kasviravinto. Ruokavalio kuitenkin vaihtelee sen asuinpaikan mukaan. Suomessa saaliiksi maistuvat varsinkin myyrät, mutta myös linnut ja selkärangattomat. Ketulle kelpaa haaskat ja muiden eläinten tappamat raadot. (Kauhala 1997, 164–165, 168.) Kettu mainitaan nimeltä postikyselyn kyselylehtisessä (TYKL/kk/29) kysymyksessä 5, joka käsitteli sudenhautoja ja muita hautoja pyydystysmenetelmänä ja kysymyksessä 6, joka kysyy rautojen käytöstä sekä tarkemmin ”Minkälaisia muita pyydyksiä (loukkuja jne.) on paikkakunnallanne käytetty jänisten, kettujen ja pienempien eläinten pyydystämiseen?”. Kysymyksen 5 yhteydessä harvoin vastattiin ketuista ja kysymyksen 6 kohdalla melkein aina. Lisäksi seitsemäs eli viimeinen kysymys koskee haaskalta ampumista ja myrkytettyjä syöttejä, joka useimmiten poiki vastauksia ketuista.

Ketunpyynnissä motiivina on ollut ketun turkki. Yksi vastaaja asettaa ketun turkin arvon aikansa kontekstiin näin:

[--] kettu kun oli siihen aikaan niin arvokas, että sitä kannatti pyytää vaikei olisi saanutkaan. Vuonna 1893 sai [henkilön nimi] loukkaasta elämykssekseen ketun, jonka nahasta hän reppuryssälle myydessään sai 12mk. Jos summaa vertaa silloiseen piian palkkaan 15 mk pestiä ja pestin kaksinkertainen määrä palkkaa eli yhteensä 45 mk vuodessa, osoitti tapaus äkkinäistä rikastumista. (TYKL/kys/29, vastaaja 184)

Myöhemmin 1920-luvulla yhden vastaajan mukaan ketun turkista sai 1300 mk, ja tällöin miehen päiväpalkka maataloudessa on ollut 10–15 mk (TYKL/kys/29, vastaaja 96). Muutamat vastaajat muistelevat ketun turkin olleen arvokas 1930-luvulla (TYKL/kys/29, vastaajat 157 & 118). Ketun turkiksen hinta vaihteli saatavuuden ja muodin muutoksen mukaan. Muutamien vastaajien mukaan muoti-ilmiöt, jopa Yhdysvalloissa asti, vaikuttivat siihen, kuinka suuren hinnan turkista sai. Ketun turkissa olevat

värimuunnokset voivat lisätä arvoa entisestään. (Lehikoinen 2007, 162; Järvinen 1950, 162; TYKL/kys/29, vastaajat 96 & 74.) Yhden vastaajan isä piti omat pyyntitavat salaisuutenaan juuri ketun turkin arvon takia (TYKL/kys/29, vastaaja 184). Sotavuosien jälkeen turkistarhauksen yleistyminen sai luonnonturkisten arvon laskemaan (Lehikoinen 2007, 165). Ketunpyynti vaikuttaa olevan enimmäkseen aikuisten miesten puuhaa.

Vastauksissa mainitaan useita erilaisia ketun pyydystyskeinoja, joista kaikkiin en nyt syvenny. Selitän tarkemmin muutamia menetelmiä, sillä ne kuvaavat sitä määrää, millä eri keinoilla ihmiset ovat yrittäneet saada kettuja pyydystettyä. Mielestäni erilaisten pyydystysmenetelmien kirjo kuvaa ketun merkitystä ja arvoa ihmisille. Yleisimmin aineistossa mainitaan kysymyslehtisen kysymysten takia raudat, myrkyt ja haaskalta ampuminen. Tämän lisäksi useasti mainitaan myös kápälälauta. Esiin nousevat myös haudat² pyydystysmenetelmänä (TYKL/kys/29, vastaaja 46). Haudoista kerron tarkemmin luvussa 6. Kettuja pyydystettiin myös erilaisilla loukuilla³ ja langoilla (TYKL/kys/29, vastaajat 46 & 74). Lankoja käsittelem tarkemmin luvussa 5.

Yksi ketunpyydystysmenetelmä on lippusiiman avulla pyydystys. Tässä menetelmässä ketun oletettu olinpaikka, esimerkiksi luola tai pesä ympäröidään siimalla, johon on kiinnitetty pieniä lippuja ja mahdollisesti hajustetaan joko tärpätillä tai lamppuöljyllä. Kettu ei uskalla ohittaa lippusiimaa ja seuraa sitä ulospääsyaukkoa etsien. Siima-aitaukseen on jätetty aukko, johon metsästäjä menee odottamaan kettua pyssyn kanssa. (TYKL/kys/29, vastaajat 74 & 170.) Erikoisin vastaan tullut pyydys oli katiska, joka asetettiin järveen ja täyteen kalaa. Ketun tullessa syömään kalaa katiskasta, sen pää jää jumiin ja se hukkuu. (TYKL/kys/29, vastaaja 153.) Toinen omaperäinen pyydys oli onkimainen, jossa kepin päähän laitetaan koukkuun syötti. Pyydys asetetaan ketun luolan suulle ja ketun syödessä syötin se syö myös koukun ja voidaan näin vetää luolastaan kepin avulla pois. (TYKL/kys/29, vastaaja 74.) Kettu on ollut erityisen haluttu saalis ja sen

---

² Toinen ja mahdollisesti yleisempi nimitys haudoille on *kuoppa* (Talve 1979, 83, Vuorela 1975, 41-42), mutta kyselylehtisessä samassa ansasta käytettiin nimitystä *hauta* (TYKL/kk/29).

³ Loukulla tarkoitetaan pyyntilaitetta, jossa siihen menevä eläin litistyy aluspuun ja putoavan päällyspuun väliin. (Itkonen 1950, 90; Peltonen 1997, 63.)

pyydystyksessä on käytetty paljon luovuutta. Monipuoliset pyydystysmenetelmät voivat kertoa myös eläimen älykkyydestä.

Rautojen lisäksi yleinen vastauksissa mainittu pyydystystapa oli myrkkysyötit. Myrkkysyöttien valmistamisessa oli monia eri tapoja. Syötit, joihin myrkyä lisättiin, saattoivat olla esimerkiksi lihaa, ihraa, vahaa ja parafiinia, jonkin eläimen tappama haaska tai vaikka kuollut kissa. Myrkkynä käytettiin yleisimmin strykniiniä. (Vuorela 1975, 49; Lehikoinen 2007, 100; TYKL/kys/29, vastaajat 46, 188 & 133.) Myrkkypyynti jakoi mielipiteitä. Tulokset olivat joskus heikkoja ja myrkkysyöttejä saattoivat syödä myös koirat. (TYKL/kys/29, vastaajat 3 & 131.) Kettuja ammuttiin myös paljon haaskalta. Ketun syötiksi asetettiin haaska ja metsästäjä meni lämmitettyyn riiheen tai saunaan aseensa kanssa yhdelle. Joskus on vahtipaikkana voinut olla myös syrjäinen lato, oma kammari tai erikseen tätä tarkoitusta varten rakennettu koppi. Lämmitetty tila peitti ihmisen hajun. Haaska saattoi olla esimerkiksi jokin kuollut kotieläin, kuten hevonen tai vasikka. (TYKL/kys/29, vastaajat 74, 3, 34 & 165.)

Kettua on voitu pyytää kypälälaudalla. Kypälälauta oli puu, joka oli yläpäästä veistetty kolmihaaraiseksi. Keskimmaiseen pisimpään haaraan asetettiin syötti. Lauta oli niin korkea, että ketun tuli hypätä tavoitellakseen syöttiä. Hypänneen ketun etukäpälä jäi kiinni haarojen väliin. (Vuorela 1975, 46.) Yksi vastaaja kertoo kuulleensa äidiltään, tämän kuulleen kerran ketun huudon sen jäädessä kiinni kypälälautaan. Huuto oli kuulemma ”kauheaa kuunneltavaa”. (TYKL/kys/29, vastaaja 157.) Ketun huuto on ensin jäänyt äidin mieleen, sitten vielä uudelleen vastaajan mieleen äidin kertomista muistoista. Muuallakin ketun huuto on jäänyt mieliin. Toivo Vuorela on kirjannut kypälälaudasta kertovan luvun yhteyteen sananlaskun ”Huutaa ko kettu kävysä”⁴ ja lauta on Vuorelan kuvauksen mukaan ”piinallinen pyydys”. (Vuorela 1975, 46.)

Toimijuus voi tulla näkyviin innovaatioiden tarkastelun kautta (Latour 2005, 80). Pyydykset voidaan nähdä innovaatioina. Kuitenkin, kun vastaajat kuvailevat

---

⁴ Kypälälaudan muita nimityksiä, *käpy*, *ketun käpy*, *ketunkanto*, *revonkato* ja *kinttupuu*. (Vuorela 1975, 46.)

pyydystysmenetelmiä, he kuvailevat myös kettujen toimintaa. Jotta ansoja voidaan rakentaa, on tiedettävä miten ketut toimivat. Pyyntimenetelmännovaatioissa näkyy monien kettuyksilöiden toimijuus. On voitu huomata, että ketut pelkäävät esimerkiksi ilmassa lepattavia lippuja ja tätä on hyödynnetty pyydystysmenetelmien kehityksessä. Myös se, ettei kettu pidä tietyistä hajuista tai välttää ihmisen hajua, on täytynyt jonkun joskus huomata. Näissä kuvauksissa on vaikea osoittaa mitään yhtä kettutoimijaa, joka olisi vaikuttanut tilanteiden kulkuun, vaan enemmänkin useat kettutoimijat ovat vaikuttaneet toiminnallaan niitä pyydystäviin ihmisiin, niin että ansoista on lopulta muokkautunut sellaisia kuin ne ovat.

Ketun pyydystysmenetelmät ovat jääneet hyvin ihmisten muistiin. Menetelmiä kuvataan tarkasti ja yksityiskohtaisesti. Oletettavasti pyyntikuvauksien takana on paljon samanlaista toistoa ja kokemusta, joiden ansiosta osa vastaajista osaa antaa yksityiskohtaisen kuvauksen siitä, miten tietyt pyydykset rakennetaan. Vaikka muuten ketunpyydystystä kuvaillaan ilman sen suurempia huolia ketun hyvinvoinnista, jotkut pyydykset, kuten käpälälauta, ovat jättäneet mieliin niiden raakuuden. Kettu on jäänyt mieleen haluttavana saaliina, jonka arvo ja merkitys taloudelle muistetaan vuosikymmenienkin jälkeen.

4.2. ”Kaikkiviisas” ja ovela kettu

Kettu on eläin, josta kirjoitetaan aineistossa melko värikästä tekstiä. Siihen liitetään paljon tietynlaisia ominaisuuksia ja piirteitä. Seuraava lainaus on tyypillinen esimerkki siitä, miten ketusta kirjoitetaan:

Entisajan kettu osasi tehdä ovelan pesän metsään siis maan-alainen luola siinä osasi olla monta koloa näin kerran marja matkalla, ei sitä voi aavistaa mistä kolosta kurkistaa kuons maan pinnalle, niille seuduin laittoivat haaskoja joiden ympärille lanka laajalle alalle että ei viisas kettu sitä huomaa. (TYKL/kys/29, vastaaja 53.)

Vastauksessa ketun pesääkin kuvaillaan ovelaksi ja sen toimintaa on vaikea ennakoida. Vastaajalle ketut vaikuttavat olevan viisaita, vaikka ne silti on mahdollista saada kiinni. Kyseisen lainauksen lisäksi vastaaja kuvaa kettua myöhemmin vastauksessaan ”raukeaksi” ja ”huolettomaksi” auringossa ollessaan. Vastaaja ei liitä vastauksessaan muihin eläimiin lainkaan vastaavia ominaisuuksia, kettu on selvästi tehnyt erityisen

vaikutuksen. Yksi vastaajista kuvaa kettua ”ovelaksi kaveriksi”, joka tuntuu kuin ihailevalta hellittelynimeltä (TYKL/kys/29, vastaaja 67). Yksi vastaajista kertoo, kuinka kettu osaa kiertää ”ovelasti” haaskan luokse viritetyt raudat, kun taas koira niitä ei osannut välttää, vaan joutui ”kämpelistään kiinni” (TYKL/kys/29, vastaaja 3). Ketut toimivat siis ajoittain viisaammin kuin koirat.

Ketun metsästystä kuvataan vaikeana prosessina ketun tarkkuuden ja oppimiskyvyn takia. Onnistunut ketun metsästys vaatii opettelemista. Ketut vaikuttavat vastaajien mukaan osaavan ikään kuin nähdä ihmisen toiminnan läpi. Kettuja on vaikea ”pettää” ja niitä tulee ”hämätä”, jotta sen saa kiinni. (TYKL/kys/29, vastaajat 3, 67 & 78.) Ketun pyytämiseen panostettiin joskus niinkin paljon, että kettu opetettiin kesällä syöttien avulla käymään tietyllä paikalla, johon sitten talvella, kun ketun turkki oli parhaimmillaan, asetettiin raudat (TYKL/kys/29, vastaaja 184). Joskus ketun menemistä pyydykseen jopa ihmetellään, koska ketun koetaan olevan niin varovainen (TYKL/kys/29, vastaaja 34).

Hautoja on käytetty yleisemmin esimerkiksi susien, karhujen tai hirvien pyyntiin (Talve 1979, 83–84), mutta joskus niillä saatettiin pyytää kettujakin. Yksi vastaajista kertoo ketunhaudastaan näin:

Muita elukoita, esim. kettuja varten, ei täällä tietääkseni ole muita hautoja kaivettu, paitsi se pieni hauta, jonka minä v. 1915 kaivoin peltoni syrjään. Se oli hyvin pieni ja matala ja minä peitin sen kuusen havuilla, sekä laitoin seipään kuopan keskelle ja seipään kärkeen kuolleen kanan. Kettu oli kerran tullut, jäljet näkyivät lumessa. Se oli kiertänyt kuopan ympäri, mutta ei ollut astunut hakojen päälle, eikä tullut myöhemminkään enää, enkä minä myös ole sen jälkeen muulla konstilla kuin pyssyllä kettua yrittänyt tappa. (TYKL/kys/29, vastaaja 46)

Vastauksessa eräs kettu käy kerran haudalla, oletettavasti syötin johdattelemana, mutta ei kuitenkaan päädy hautaan. Tässä tilanteessa kettua ei suoraan kohdata, mutta sen käytöksestä tehdään tulkintoja lumessa näkyvien jälkien perusteella. Vastaaja toteaa, että hän vaihtoi haudan kokeilemisen jälkeen metsästystapaa. Tämän kettutoimijan vaikutus tulee selkeästi esiin siinä, kun ne muuttavat toisen toimijan, eli ihmisen toimintaa (Latour 2005, 71). Kettu, joka haastaa ihmisen muuttamaan käytöstään on painunut vastaajan muistiin.

Toisellakin vastaajalla on muisto tapauksesta, jossa kettu kävi haaskalla, mutta ei melkein jää kiinni ”taitavuutensa” ansiosta:

[--] henkilö oli erittäin taitava metsästäjä, mutta kettu, joka kävi haaskalla, osoittautui vielä taitavammaksi. Kettu oli käynyt useasti haaskalla ja kiertänyt tapansa mukaan rautojen ympärillä, mutta syöteistä huolimatta ei laukaissut rautoja. Pyytäjä ei lannistunut, monien kokeilujen jälkeen hän tappoi kanan vieden sen haaskan sijaintipaikalle ja peittäen viritetyt raudat kanan höyhenillä. Tuloksena oli, että seuraavana yönä kettu oli vihdoinkin erehtynyt, jääden kypälästään kiinni rautojen lauettua. (TYKL/kys/29, vastaaja 3)

Vastauksessa ikään kuin ihaillaan ketun taitavuutta ymmärtää ihmisen asettamia pyydyksiä. Tapauksen kettu menee lopulta rautoihin, kun ihminen vain muuttaa omaa käytöstään. Tämä on selkeä esimerkki ketun toimijuudesta. Ketun käytös vaikuttaa suoraan metsästäjän tapoihin metsästä. Vastaaja ei muistele omakohtaista kokemustaan, vaan jotain mitä on kuullut muualta, mahdollisesti itse ketunpyytäjältä. Ketun toiminta vaikuttaa siis sekä tilanteen kokeneeseen metsästäjään että muiston kautta myös vastaajaan itseensä. Vastauksessa näkyy myös oletus ketun älykkyydestä. Kettu on ”taitava” ja viimein ”erehtyy” viimeiseen ansaan.

Aineistosta löytyy paljon muistoja myös siitä, miten ketut ovat pyrkineet vapauttamaan itsensä erilaisista pyydyksistä. Esimerkiksi kypälälaudassa roikkuessaan kettu on saattanut purra yhden jaloistaan poikki. Myös rautoihin jäänyt kettu saattoi purra jalkansa poikki. Yksi vastaajista myös ehdotti, että kypälälautaan jäänyttä kettua olisi syönyt toinen kettu. (TYKL/kys/29, vastaajat 105, 160, 146 & 119.) Joskus ketut pakenivat raudat mukanaan (TYKL/kys/29, vastaaja 145). Poikkeava toiminta pyydystystilanteessa on yleisesti vastaajille mieleenpainuva tapahtuma. Kettu pyrkii vapauteen silläkin hinnalla, että joutuu vahingoittamaan itseään entisestään. Eräessä vastauksessa päiviteltiin sitä, kuinka myrkkukapselin syötyään kettu ei toimi halutulla tavalla, vaan tulee vain entistä vilkkaammaksi. Tämän yksittäisen ketun käytös päättyi sananparreksi asti, ”Tuli vilkkaamaks vaa, sano [henkilön nimi], ku kettu kapselin söi.” (TYKL/kys/29, vastaaja 74). Yleisen metsästysmyrkyt, stryktiinin, myrkytysoireisiin kuuluikin voimakkaat kouristuskohtaukset (Lehikoinen 2007, 100). Myrkkypyynnissä usein kettu

ei myöskään kuollut heti paikalleen (TYKL/kys/29, vastaaja 184). Toimijuus tulee esiin, kun jotain menee pieleen (Latour 2005, 81). Tällaiset tapahtumat ja niissä toimivat kettuyksilöt jäävät selvästi myös ihmisten muistiin. Ketuilla on myös selkeästi tarve ja kyky paeta tilanteesta, joka osoittaa tietynlaista intentionaalisuutta, joka myös tuo ilmi kettujen toimijuuteen.

Yhden vastaajan vastauksessa kettu pääsee pakoon raudoistaan:

Isäni myös pyysi kettua raudoilla ja tuli ketun juonia tarkkailleen siihen tulokseen, että kettu ymmärtää ihmisen ajatukset. Kerran kettu oli jättänyt raudat jalastaan puremalla joutua niin, että kaaret hellittivät. Raudoissa havaitsemistaan hampaiden jäljistä arvostellen hän otaksui ketun kaikkiviisaudessaan tuntevan rautain rakenteen. (TYKL/kys/29, vastaaja 184)

Tässä vastauksessa kettua kuvaillaan ”kaikkiviisaaksi”. Kettu voi kertojan mukaan jopa mahdollisesti ymmärtää, miten raudat toimivat. Kyseisen ketun toiminta vaikuttaa tehneen vastaajan isään ja vastaajaan itseensä vaikutuksen älykkyydellään. Yksittäisen ketun toimintaa muistellaan ihailevasti ja kerrotaan lapsille eteenpäin.

Varsinkin yhdelle vastaajalle (TYKL/kys/29, vastaaja 46) on ketunpyydystys ollut monivaiheinen prosessi. Kyseinen vastaaja kuvailee kolme eri tapausta, joissa hän ei onnistu ketun pyydystämässä ja yhden, jossa hän onnistuu. Kaikissa tilanteissa hän käyttää eri pyydystysmenetelmää. Halu saada kettu pyydystettyä on ollut selkeästi kova. Muita eläimiä hän ei edes kerro yrittäneensä pyytää. Hänen viimeinen kettumuistonsa kuuluu näin:

[--] naapurikylän ammattiketunpyytäjä pyysi minua asettelemaan omia tekemiään myrkkypaloja ja kokemaan niitä. Minä suostuin ja vein niitä ja asettelin mestarin neuvojen mukaan. Kävin jonkun kerran kokemassa, mutta mitään en saanut. Erään kerran oli kettu käynyt ja ottanut yhden myrkkypalan hampaisiinsa ja kantanut sitä n. 100 metriä ja pudottanut sen aivan ehjänä puolimädän kannon päähän. Muita syöttejä ei ollut koskettukaan. Siihen se pyynti loppui. (TYKL/kys/29, vastaaja 46)

Se, että kettujen metsästys epäonnistuu joko kettujen käytöksen tai metsästyksen hankaluuden takia vaikuttaa siihen, että vastaaja lopettaa lopulta pyytämisen kokonaan. Näin ollen ketut säästyvät toimintansa ansiosta seuraavilta metsästysyrityksiltä.

Kaikki eivät kuitenkaan epäonnistu ketunpyytämisessä. Aineistosta löytyy moniakin mainintoja ketunpyydystyksestä, joissa ei kuvailla ketunpyydystystä hankalana prosessina. Näissä tapauksissa ketut ovat osa jonkun tietyn metsästäjän saalista tai saatetaan muistella, milloin viimeisen kerran pyydystettiin kettuja. Kettujen metsästys voi liittyä johonkin taidokkaaseen metsästysnäytökseen, kuten yksi vastaaja kertoo erään metsästäjän ampuneen kaksi kettua yhdellä laukauksella. (TYKL/kys/29, vastaajat 116, 138, 153, 170, 34 & 74.) Näissä ketut kyllä sinänsä nousevat esiin, mutta harvemmin esittävät ainakaan muistoissa omaa toimijuuttaan. Onnistuneissa tapauksissa, joissa saaliin eteen ei tarvitse tehdä töitä, ketut ovat ihmisen toiminnan kohde.

Ketuista on jäänyt mieleen sen oveluus. Sitä tulee hämätä ja sen älykkyys tulee voittaa. Saatetaan jopa yllättyä, kun ovelaksi oletettu kettu jää ansaan. Ketut pyrkivät aktiivisesti vapauteen ansoista, joihin ne jäävät. Epäonnistumiset ja pieleen menneet pyydystykset jäävät ihmisten mieliin ja näin jättävät jälkensä myös kettujen toimijuudesta. Aktiivisimpana ja mieleenpainuvimpia kettuja ovat ne, joita on hankala pyydystää. Kettuja kuvaillaan viisaiksi ja oveliksi, joilla on kyky paeta tai välttää ansoja. On kuitenkin myös paljon kettuja, jotka onnistutetaan pyydystämään ja jotka tulevat esiin vain saaliina, eivät aktiivisina toimijoina. Osa kettuyksilöistä jää erikseen mieleen toimintansa ansiosta. Yksittäisetkin ketut voivat muovata ihmisen toimintaa. Kun ihmiset jakavat keskenään muistoja ketuista, voi yksittäisen ketun vaikutus levitä vielä kauemmaksikin.

5. JÄNIS

5.1. Jänis menee lankaan

Suomessa elää luonnonvaraisena kaksi jäniseläintä, metsäjänis ja rusakko. Metsäjänis on ollut Suomen alueella kauan, kun taas rusakko on uudempi tulokas. Rusakko saapui Suomeen 1800-luvun lopulla. Rusakoita tavattiin ensin vain Karjalan kannaksella, sitten Kaakkois-Suomessa ja 1900-luvun aikana ne levittäytyivät ympäri Suomea. Metsäjänistä tavataan nykyään koko Suomen alueella, kun taas rusakkoa ei tavata Pohjois-Suomessa. Metsäjänis on sopeutunut hyvin kylmään ilmastoon, sillä talviturkkiin vaihto antaa lumeen sopivan suojaväriin lisäksi myös paksumman turkin. Kesäisin se syö tuoreita kasveja, kuten apilaa ja heinää ja talvella se siirtyy syömään puuta. Metsäjäniksen lähisukulainen rusakkokin vaihtaa talveksi turkin, mutta ei väriään. Lumipeite kuitenkin haittaa sen ruokailutottumuksia, sillä se pyrkii syömään heinää ja apiloita ympäri vuoden, eikä siirry metsäjäniksen tapaan puuruokavalioon, ennen kuin on aivan pakko. (Rousi 1997, 140–145; Malinen 1997, 146-149.)

Oletettavasti vastauksissa puhutaan useimmiten metsäjäniksistä, rusakon ollessa vielä 1900-luvun alussa uusi tulokas. Lähes joka vastauksissa käytetään vain nimitystä ”jänis”. Kyselylehtisessäkin käytettiin vain termiä ”jänis” (TYKL/kk/29). Vain harva vastaaja tekee eroa näiden kahden jäniseläimen välille (TYKL/kys/29, vastaajat 149 & 7). Muutamassa vastauksessa otettiin rusakoiden leviäminen esiin. Yhden vastaajan mukaan ”rusakkojänis” tuli varsinaissuomalaiseen kuntaan 1920-luvulla (TYKL/kys/29, vastaaja 77). Toisen varsinaissuomalaisen vastaajan mukaan ”valkoiset jänikset” ovat nykyisin, eli 1960-luvulla, kuolleet sukupuuttoon ja vain rusakoita on enää jäljellä (TYKL/kys/29, vastaaja 165). Pysyäkseni vastaajien ja kyselylehtisen kanssa samoilla linjoilla, käytän kappaleessa yleisnimitystä ”jänis”. Jänis mainitaan nimellä kyselylehtisessä kolmessa eri kysymyksessä (TYKL/kys/29). Listan ensimmäisessä kysymyksessä, jossa kysyttiin ansanpyynnistä, mainitaan jänikset. Tämän kysymyksen kohdalla vastauksissa kirjoitettiin eniten jäniksistä. Jänis mainitaan myös kysymyksissä 5 ja 6, joissa kysytään hauta- ja rautapyynnistä, mutta näiden kysymyksien kohdalla vastaajat eivät juuri jäniksiä maininneet.

Jäniksen metsästetään aineiston mukaan yleisimmin ravinnoksi, joskus harvoin myös myytäväksi Venäjälle (TYKL/kys/29, vastaajat 153, 146, 177, 93 & 46). Turkiksen tai nahan käytöstä aineistossa ei löydy mainintoja. Jäniksen liha, turkis tai nahka ei ole ilmeisesti ollut suuressa arvossa (Mäki 1950, 272). Jäniksen pyydystäminen ruuaksi liitetään muutamassa vastauksessa köyhyyteen. Jäniksen pyytäminen on ajoittain pakon sanelemaa ruuan puutteen takia. (TYKL/kys/29, vastaajat 153, 146, 149 & 105.) Yksi vastaajista toteaa: ”Se oli aina ihana saalis kun sai jäniksen kyllä 10 henkinen perhe perunakeitolle pääsi.” (TYKL/kys/29, vastaaja 93).

Yleisin tapa pyytää jäniksiä vaikuttaa olevan ansa, joka valmistettiin esimerkiksi messinkilangasta. Langasta tehtiin silmukka, jonka päähän solmittiin keppi. Silmukka asetettiin jäniksen jälkien, eli polun, kohdalle tai aidan rakoon. Jos silmukka oli kepissä eikä esimerkiksi aidassa kiinni, jänis jatkoi matkaansa keppi perässä roikkuen niin kauan, että se hirttyi. Kepin tarkoitus oli juuttua johonkin kiinni, jotta jänis hirttyisi. Keppi jätti myös jäljet lumeen, joita pystyi seuraamaan saaliin luo. (Vuorela 1975, 55; TYKL/kys/29, vastaajat 130, 46 & 146.) Tällainen pyydys on kulkenut esimerkiksi nimellä *ansa*, *lanka*, *paula*, *rihma* tai *permi* (Vuorela 1975, 54–55; Mäki 1950, 85). Käytän tässä kappaleessa termiä *lanka*, sillä se vaikutti olevan yleisimmin käytetty nimitys aineistossa.

Langan lisäksi jäniksiä on pyydystetty joskus myös loukuilla, satimilla⁵ ja vipuansoilla (Vuorela 1975, 55; TYKL/kys/29, vastaajat 86, 175 & 105). Aineistossa nousee myös esiin jänisjahdit, joissa jänis pyydystetään metsästysporukalla ajokoirien ja aseiden avulla (TYKL/kys/29, vastaajat 25, 103 & 118). Jäniksiä saatettiin myös jahdata hiihtämällä (TYKL/kys/29, vastaaja 177). Pyydystysmenetelmiä nousee aineistossa esiin huomattavasti vähemmän kuin esimerkiksi kettujen kohdalla. Monet vastaajat kertovat nähneensä lankoja vielä 1900-luvun alussa, ajoittain jopa sotiin asti tai niiden aikana (TYKL/kys/29, vastaajat 130, 143, 188, 67, 105, 74 & 157). Jänislankojen asettamisen mainitaan usein olleen asia, jonka oppi lapsena joko omalta vanhemmalta tai joltain

---

⁵ Satimet toimivat kuin loukut. Niissä eläin jää putoavan puista rakennetun kannen alle. (Peltonen 1997: 63.)

vanhemmalta henkilöltä (TYKL/kys/29, vastaajat 93 & 46). Jäniksiä on useimmiten pyydystäneet ansoilla nuoret pojat (TYKL/kys/29, vastaajat 96, 100, 154 & 197).

Jäniksen liikkeet ja toimintatavat tunnetaan aineistossa hyvin. Vastauksissa tiedettiin, miten jänis käyttäytyy, milloin se ei huomaa ansaa ja millaisissa tilanteissa ja maastoissa se hyppää halutulla tavalla ansaan. Langan sijoituspaikalla oli merkitystä. Langalla tuli olla tietty korkeus, jotta jänis laittaa päänsä siitä läpi. Esimerkiksi yksi vastaaja kertoi kuinka jänis hyppää epätasaisessa maastossa voimakkaammin ja toinen taas kertoi, että jos polun kohdalla oli taittunut risu, asetettiin lanka sen kohdalle, sillä tiedettiin jäniksen hyppäävän sen yli. Jäniksen jälkiä tulkittiin ja ne kertoivat, ottiko se esimerkiksi jossain kohdin erityisen ison loikan, jolloin silmukka kannatti asettaa siihen. Jänisten taipumus kulkea tekemiään jälkiä uudelleen tunnettiin hyvin. Jos jänis kuitenkin huomasi langan, se erään vastaajan mukaan saattoi jättää paikalle vain papanat. Se saattoi myös järsiä aita, jonka raosta se kulki. (TYKL/kys/29, vastaajat 105, 130, 46, 149, 131 & 86.)

Kettupyödyksen lailla jänispyödykset tuli asettaa ”ovelasti”, että jänis ei ala kiertämään polkuaan (TYKL/kys/29, vastaaja 93). Jänikselläkin oli vastaajien mukaan ”tarkka vaisto” (TYKL/kys/29, vastaaja 116), joten jänislanka tuli savustaa ennen asettamista. Se joskus myös pihkattiin savustamisen lisäksi. Tämän jälkeen lankaan ei tullut koskea enää paljain käsin ja osa vastaajista kertoikin, että langan käsittelyyn oli erilliset kintaat. Pyydys saatettiin myös asettaa suksilla paikalleen, jottei ihmisen jalanjälkiä näkyisi. (TYKL/kys/29, vastaajat 93, 105 & 131.) Jänisten toiminta muokkaa ihmisten metsästystapoja ja saa heidät innovoimaan:

Kuulin kerrottavan, että eräs mies, jonka paulan edestä jänis palasi aina pois keksi sellaisen vipulaitteen, jonka jänis polkua hypätessään itse laukaisi ja taivutettu vitsa huitaisi jänistä takapakarolle. (TYKL/kys/29, vastaaja 105)

Kun jänis ei toimi halutulla tavalla, täytyy ihmisen tehdä jotain muuta. Tässä tapauksessa keksitään jopa kokonaan uusi pyydys, koska vanha ei ole toiminut.

Jäniksien toiminta on vaikuttanut siihen, miten ja millaisia pyödyksiä sille pystytetään. Pyydyksen suhteen tieto jänisten toiminnasta tuskin perustuu ensikädessä saatuun

kokemukseen jäniksistä, vaan niiden toiminnan havainnointi saattaa olla vuosien takaista tietoa, varsinkin vanhempien pyydystyyppien, kuten langan, kohdalla. Samalla tavalla kuin ketut ja ihmiset muovaavat toistensa toimintaa, myös jäniksen ja ihmisen voi vaikuttavan toistensa toimintaan ansapyynnissä. Jälleen vaikutuksen taustalla ovat useat jänistoimijat pidemmällä ajanjaksolla. Jälleen kerran myös innovaatiot, eli pyydykset, tuovat eläinten toimijuuden näkyväksi. (Latour 2005, 71, 80.)

Jänisten käytöksestä tallentuu ihmisten muistiin erilaisia asioita. Erilaiset pyydystysmenetelmät ja niiden toiminta ovat hyvin muistissa yksityiskohtiaan myöten. Varsinaisesti jänisyksilöitä itsestään ei juurikaan muisteta siinä mielessä, että ansapyynnin kohdalla itse jänistä tuskin kohdataan elossa. Pyyntimuistot jäniksiin liittyen keskittyvät enemmän pyydysten tekoon ja jäniksen oletettuun käytökseen, kuin itse fyysisiin jänisyksilöihin ja niiden kohtaamiseen.

5.2. Pelokas ja ”arka elukka”

Jäniksiin liitetään vastauksissa ominaisuudet arkuus ja pelokkuus. Jänis voi helposti säikähtää ja on ”arka elukka”. Jotkut pyrkivät myös saamaan jäniksen säikähtämään esimerkiksi asettamalla sanomalehteä tai tuohta lähelle lankaa, sillä silloin se ”äkkiä hyökkäsi siihen silmukkaan”. (TYKL/kys/29, vastaajat 131 & 149.) Jänistä kuvaillaan myös epäluuloiseksi ja varovaiseksi (TYKL/kys/29, vastaaja 86). Joskus pelästyttämisyritykset menivät kuitenkin pieleen ja jänis saattoi ottaa vain sivuhypyn, eikä näin mennytkään lankaan (TYKL/kys/29, vastaaja 149). Huomioitavaa on, miten jäniksen pyrkimykseen välttää ansa, ei liitetä juurikaan älykkyyttä, kuten ketun osalla. Sen sijaan se on vain arka, epäluuloinen tai pelokas, ei viisas. Arvaamaton jäniksen käytös ei ole oveluutta tai taitavuutta. Jänisten ominaisuuksia kuvaillaan myös huomattavasti harvemmassa vastauksessa.

Lankaan jääneeseen jänikseen kohdennettiin myötätuntoa. Jänistä kutsutaan ”jänisparaksi” ja ”viattomaksi” (TYKL/kys/29, vastaaja 3). Eräs vastaajista kertoi saaneensa selkäsaunan tuotuaan jäniksen kotiin:

[--] sitten kun vietiin saalis koti niin välillä oli selkäsauna kun eläviä rääkättiin ja niinhän rääkkäystäähän se oli kun ajattelee (TYKL/kys/29, vastaaja 25)

Toinen vastaaja kertoo jäniksenlangan olevan ”ikävä pyyntikeino”, sillä jänis joutui joskus ehkä pitkäänkin kitumaan ansassa. Jänislankaa sanottiin ”surmasilmukkalenkiksi”, joka poikkeaa aika vahvasti monista muista aineiston pyydyskuvauksista (TYKL/kys/29, vastaaja 131).

Eräs saamani jänis oli paulaan mennessään pelästynyt niin, että oli hypännyt ilmaan ja koska paula oli lähellä kuusta jossa oli alhaalla oksan tynkä, oli paulan lanka jäänyt oksan päälle, joten jänö killui siinä, kuten ainakin hirtetty. Takajalat vain ottivat maahan. Sen jälkeen en pauloja enää laittanut. Tämä oli ehkä 1922. (TYKL/kys/29, vastaaja 149)

Yksi vastaaja kertoo kerran saaneensa jäniksen langan avulla. Hän kuitenkin oli päätenyt saaliin saamisen jälkeen siihen, ettei laita enää lankoja lainkaan. Vastauksessa ei selkeästi sanota, mistä metsästyksen lopettaminen johtui, mutta vaikuttaa siltä, että jänis olisi hirttynyt ansaan jotenkin aikaisemmasta poikkeavalla tavalla, joka sai vastaajan lopettamaan metsästyksen. Vastaaja kertoo vastauksessa saaneensa paulojen avulla muutaman jäniksen, joten hän oli selvästi aikaisemmin edes jonkin verran metsästännyt jäniksiä, mutta nyt vain yhden jäniksen kohtalo teki vaikutuksen. (TYKL/kys/29, vastaaja 149.) Epäonnistunut pyytäminen on yksi muistelun kohde jäniksenkin kohdalla. Epäonnistumiset voivat tuoda muuten näkymättömäksi jäävän toimijan näkyväksi (Latour 2005, 81). Eräs vastaaja sanoi saaneensa vain papanat, kun yritti pyytää jänistä langalla nuorena poikana (TYKL/kys/29, vastaaja 130). Joskus jänis eksyy myös väärään ansaan (TYKL/kys/29, vastaaja 184).

Joskus jänis ei edes kelpaa saaliiksi. Yksi vastaajista kertoo, kuinka epäonnistuneen teerenmetsästyksensä jälkeen hän kohtaa jäniksen, joka makoili metsäpolulla. Vastaaja päätyy vain tyrkkäämään jänistä pyssyn piipulla ja sanomaan ”sinusta en huoli”. Jänis oli tähän herännyt ja ilmeisesti nopeasti paennut paikalta. (TYKL/kys/29, vastaaja 9.) Jänis saaliina ei vaikuta olevan aina suuressa arvossa. Tässäkin tilanteessa jänis on oletettavasti pelästynyt pyssyllä tyrkkivää ihmistä ja siksi paennut paikalta.

Jänisjahdeista ei kysytty kyselylehtisessä (TYKL/kk/29), joten olikin oletettavaa, ettei siitä juuri puhuttaisi. Muutama vastaaja kuitenkin innostui muistelemaan jänisjahteja, yksi heistä useammankin sivun verran. Yhden vastaajan jänisjahtimuisto keskittyi enemmän kuuluisan henkilön metsästystapojen kuvailuun, eikä jäniksellä ollut siinä juuri toiminnallista osaa. Tapauksessa jänis oli kivellä ja se ammuttiin sen lähdettyä juoksuun. Jänis on hyvin pitkälti vain toiminnan kohde. (TYKL/kys/29, vastaaja 25) Yksi jänisjahtimuisteliijoista kirjoitti sen sijaan muutaman värikkään muiston erilaisista jänisjahtitilanteista. Vastaaja kertoo tapauksesta, jossa hän on mukana jahdilla, mutta yksin erossa muusta jahtiporukasta ja sattuu näkemään jäniksen kylätiellä. Hän ei aseiden toimimattomuuden takia onnistu ampumaan tätä jänistä. Jänis pysyi koko ajan paikallaan, kun vastaaja yritti saada haulikkoaan laukeamaan. Jänis kuitenkin kyllästyy vastaajan mukaan odottamaan ja lähtee pakoon. Samaan aikaan vastaaja on saanut muun porukan huudettua paikalle. Koirat lähtevät jäniksen perään, mutta koska jahtiporukka on nyt väärässä paikassa, ei tätä jänistä saada ammuttua. Vastaaja kuvailee jäniksellä olleen tuuria. (TYKL/kys/29, vastaaja 103) Jänis ei näissä jahtimuistoissa vaikuta juuri pelkäävän ihmistä. Se jää odottelemaan, joka toisella kerralla pelastaa sen ja toisella kerralla ei. Jänis on jäänyt mieleen, sillä se ei ollut yrittänyt erityisesti välttää metsästystä. Jänis kuvataan ikään kuin halunneen tulla metsästetyksi.

Toisessa jahtimuistossa edellinen vastaaja kuitenkin saa jäniksen kiinni, vaikka ei jahdissa mukana olekaan:

[--] kova koirien haukunta sekä miesten ammunta jota kesti tunti kausia joten me luulimme että he saavat montakin jänistä[,] kun tollainen pauke käy[.] [--] mentyäni tuvasta pihamaalle huomasi kun jänis tulee kovaa vauhtia riihimäkiä ylös[,] pihaan päin seisahduin ja jänis pöykkösi aivan viereen[,] jossa tavoitin ottaa kiinni sen[,] mutta samassa jänis otti lujan menon pihassa sellaiseen suuntaan[,] jossa oli vastassa tiukka puutarhan aita[,] joka päättyi aitta rakennuksen nurkkaan[,] johon kulmaukseen se syöksyi kovalla vauhdilla tavoittaen aittarakennuksen alle[,] mutta minä myös juoksin kovaa jäniksen jäljessä ja pääsin sieppaamaan jänistä koivista kiinni ja kopata sitä aitan seinään niin että se kuoli[.] [--] jonkun ajan kuluttua painoi ajokoirat sekä miehet talon pihaan kyselleen että oletteko nähneet näillä puolin jäniksen kulkua[,] kun heillä hävisi jänis [--] (TYKL/kys/29, vastaaja 103)

Muistossa esiin tulee jäniksen vauhdikkuus. Tapahtumat etenevät nopeasti. Jänis juoksee nurkkaan, josta se saadaan kiinni. Jänis on ilmeisesti onnistunut välttelemään metsästäjiä pidemmän aikaa, mutta oman kohtalonsa kannalta valitettavasti päätyy väärään pihaan, jossa se lopulta tulee tapetuksi. Jänis on tilanteessa aktiivinen toimija, joka vaikuttaa omalla käytöksellään jahdin kulkuun. Jänisyksilö vaikuttaa sekä jahtaajiin että sivullisiin ihmisiin. Jäniksellä on vaikutus muiden tilanteen toimijoiden toimintaan. (Latour 2005, 71.) Jahtimuistot kuvaavat jänistä aktiivisena toimijana enemmän kuin muut pyydystysmuistot, sillä niissä usein tavataan jänis elossa. Monesti ansapyynnissä jänis kohdataan vain kuolleen saaliina, jolloin varsinainen jäniksen toiminta näkyy vain pyydysten pystyttämistavoissa.

Jänikset nousevat esiin jälleen vastaajien tai heidän tuntemiensa henkilöiden saavutuksina. Useimmat vastaajat kertovat kuinka monta jänistä ovat minäkin aikana saaneet pyydystettyä. Vastaajat olivat myös huomioineet, että jänisten määrä on yleisesti luonnossa vähentynyt. (TYKL/kys/29, vastaajat 105, 138, 149, 116, 146 & 46.) Jänis on näissä vastauksissa vain toiminnan kohde, eikä aktiivinen toimija.

Jäniksistä on vähän varsinaisia muistoja. Uskoisin, että jäniksiä kohdataan kyllä luonnossa usein, mutta niiden kohtaaminen ei ole ihmisille niin merkittävää, että ne nousisivat tällaisessa aineistossa muistelemisen arvoiseksi. Jahtimuistot sen sijaan sekä tuovat enemmän esiin jänistä ja sen toimijuutta, että ovat paremmin painautuvat ihmisten mieliin eloisina muistikuvina. Jänistä muisteltiin myös hieman säälivästi ja ikävät pyydystyskeinot palautuivat ihmisten mieleen. Jälleen odottamattomat ja epäonnistuneet pyynnit auttoivat jättämään jälkensä jänisten toimijuudesta. Jänikset muistetaan myös arkoina ja pelokkaina eläiminä.

6. SUSI

6.1. Viimeiset sudet ja hukanhaudat

Susi on yksi Suomen luonnon suurpedoista. Susi on koiraeläin, joka on sosiaalinen ja jolla on oma laumansa ja reviirinsä. Susi on lihansyöjä, joka useimmiten metsästää hirviä, peuroja, poroja, sekä pienempiä riistaeläimiä, kuten jäniksiä, majavia ja myyriä. Laumaeläimenä susi metsästää ja liikkuu useimmiten laumoissa, jotka voivat koostuvat esimerkiksi emosta ja pentueesta tai susiparista. Yksinään liikkuviakin susia voidaan tavata. Ne saattavat esimerkiksi etsiä uutta elinaluetta tai lajikumppaneita. Susia tavataan nykyään lähes koko Suomessa, aivan pohjoisimpia osia lukuun ottamatta. (Kojola 1997, 154–159.) Sudet nousevat esiin kyselylehtisen kysymyksessä 5, jossa kysytään sudenhautojen käytöstä. Lisäksi ”petoeläimet” mainitaan kysymyksessä 7, jossa kysytään haaskalta ampumisesta ja myrkkysyöteistä. Varsinkin sudenhautakysymys saa vastaajat kirjoittamaan susista.

Susi ei ole ollut useimmiten ihmisen elinpiiriin toivottu vieras. Susien olemassaoloa on pyritty säätelemään säädöksin ja asetuksin historian aikana. Susien hävittämisestä on saanut palkkion, eli niin sanottua tapporahaa. Tapporahajärjestelmä loppui vasta vuonna 1975. (Pulliainen 1999, 89; Ilvesviita 2005, 311.) Aineistossa sudet nousevat toistuvasti esiin, lähes aina negatiivisessa sävyssä. Suden ja ihmisen yhteiselo ei ole onnistunut mutkitta. Sudet aiheuttavat ajoittain vahinkoa ihmisille tappamalla kotieläimiä ravinnokseen. Varsinkin maatalouteen painottuneessa yhteiskunnassa sillä on ollut vaikutus ihmisten toimeentuloon. Susi käy vain harvoin ihmisen kimppuun, mutta vähäisetkin kerrat ovat järkyttäneet monien mieltä. Merkittävimmät Suomen 1800-luvun susitapahtumat ovat Varsinais-Suomessa tapahtuneet lastensurmat, joissa susi tai sudet surmasivat 21 lasta vuosina 1879–1881. Muualla Suomessa samoihin aikoihin tapettiin myös kolme muuta lasta. 1800-luvun lopulla lastensurmien inspiroimat jahdit onnistuivat harventamaan susikantaa merkittävästi. Tämän jälkeen susikantaa oli enää tiedettävästi Itä- ja Pohjois-Suomessa. (Pulliainen 1999, 89–92.) Susi ei ollut välttämättä kokonaan hävitetty Suomesta 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa, vaan enemmänkin sen kannat olivat merkittävästi harventuneet ja susien määrät yritettiin aktiivisesti pitää matalina metsästämyllä. Susien oletettu määrä on perustunut siihen, kuinka paljon niitä

on aikanaan havaittu. 1900-luvun alussa alettiin olettaa, että vähäiset susikannat ovat niin sanotusti normaalitila, eikä susia kuulunutkaan olla enempää Suomen luonnossa. (Lähdesmäki 2020, 61–62, 66–67.) Susien tekemät kotieläinvahingot, lastensurmat sekä oletettu poissaolo nousevat myös omassa aineistossani esiin.

Susien poissaolo 1900-luvun alussa on huomioitu monessa vastauksessa. Vastauksen perusteella susien määrä tai olemassaolo yleensäkin vaikuttaa olevan vastaajille tärkeä asia. Yleinen käsitys aineistossa on, että susia oli vielä monella paikkakunnalla 1800-luvulla. (TYKL/kys/29, vastaajat 131, 46, 68, 74, 3, 100, 67, 143 & 177.) Toistuva teema aineistossa on maininnat siitä, milloin vastaajien omilla kotipaikkakunnilla on tapettu tai nähty viimeksi susi. Ajatus paikkakunnan ”viimeisestä sudesta” tuntuu olevan laajalle levinnyt. Yleensä viimeiset sudet on tavattu 1800-luvun lopulla, joskus myös 1900-luvun alussa. Joko susista tiedettiin vuosikymmenen tai jopa vuoden tarkkuudella viimeisin tehty havainto (TYKL/kys/29, vastaajat 68, 3, 7, 149, 86 & 96) tai sitten sanottiin, että viimeisistä susista on aikaa noin 100 vuotta (TYKL/kys/29, vastaajat 74, 100, 67 & 143), eli nämä susihavainnot ajoittuisivat noin 1800-luvun puoleen väliin. Viimeiset sudet on useimmiten ammuttu tai muuten päästetty hengiltä. Vastaajat itse tuskin ovat olleet paikalla, kun paikkakuntien viimeiseksi oletetut sudet on havaittu, mutta se on silti osa susiin liittyvää muisteluaan. Viimeiset sudet voidaan siis nähdä kollektiivisena muistiaineiksena. (Korkiakangas 2005, 136–137.) Oletettavasti kollektiivinen muisto viimeisestä sudesta on usealla paikkakunnan asukkaalla, eikä ainoastaan kyselyyn vastanneella. Tässä tapauksessa kollektiivisiä muistoja viimeisistä susista on havaittavissa laajasti ympäri Suomen.

Myöhemmin 1900-luvulla susikannat alkoivat taas kasvaa Suomessa. Susikantojen palautuminen aiheutti keskustelua susien rajanylityksistä jo 1940-luvulta alkaen, kun Suomen rajojen takaa tulevista susista alettiin uutisoida lehdissä (Lähdesmäki 2020, 243–246). Susien rajanylitykset tulevat omassakin aineistossani esiin:

On syytä aluksi mainita, että Sippolassa on ammuttu viimeinen susi vuonna 1880, ellei oteta lukuun vuosina 1949 ja 1959 itärajan takaa tulleita juoksususia, joten nykyinen miespolvi ei muista suden pyyntiä. (TYKL/kys/29, vastaaja 3)

Viimeisen suden idea on vastaajalla niinkin syvällä mielessä, että kun viimeisen suden jälkeen susia on myöhemmin tavattu uudelleen, niitä ei enää lasketa. Myös toisessa vastauksessa mainitaan rajan takaa tulleet sudet. Vastaaja kuvailee, kuinka noin 20 vuotta sitten paikkakunnalla ”matkusteli” yksi ”rajan takaa” tullut susi. Susi oli tullut ”tänne asti”. Suden päälle ajettiin lopulla autolla. (TYKL/kys/29, vastaaja 46.) Susi on tullut rajan takaa, sitä ei nähdä paikallisena sutena, se on tullut ”tänne asti”, eli paikkaan, johon sen ei oleteta tulevan normaalisti. Oletus siitä, missä susien pitäisi olla näkyy epäsuorasti myös muissa vastauksissa. Susien elintilan ei nähty ulottuvan Länsi-Suomeen ja Etelä-Suomeen asti, vaan susien paikka oli enemmän Itä-Suomessa (Lähdesmäki 2020, 97). Yhden vastaajan mukaan susia liikkui 1800-luvun puolessa välissä Lounais-Suomessa ”asti”. (TYKL/kys/29, vastaaja 110). Yhden vastaajan mukaan kansa selittää susien lisääntymisen 1800-luvun puolivälissä sillä, että englantilaiset olisivat tuoneet Suomen länsirannikolle Krimin sodan aikana ihmissyöjäsusia (TYKL/kys/29: vastaaja 96.).

Susien läsnäolo ja poissaolo ovat painuneet vastaajien mieliin. Aineistossa tuli esiin tilanteita, joissa vastaajat olivat kuulleet, että susi olisi syönyt jonkun muun koiran tai karjaa (TYKL/kys/29, vastaaja 96, 143 & 177). Suden olemassaolo voitiin havaita, kun lampaita alkoi katoamaan huomattavasti tai alettiin löytää kotieläinten raatoja (TYKL/kys/29, vastaaja 127). Sudet saavat ihmiset toimimaan myös poissaolonsa ansiosta. Eräällä paikkakunnalla oli vastaajan mukaan 1800-luvun puolessa välissä päätetty tarkastaa useamman miehen voimin, onko susia vielä paikkakunnalla. Miehet olivat lähteneet etsimään susia paikkakunnan metsistä yhteistoimin. (TYKL/kys/29, vastaaja 67.) Vaikka susia ei siis edes tiedettävästi ole, lähtevät miehet silti liikkeelle niitä etsimään. Susien läsnäololla ja poissaololla on ihmisille merkitystä.

Tapetusta sudesta on maksettu tapporahaa (Ilvesviita 2005, 156–160). Turkista on joskus voitu hyödyntää, mutta ei yleensä (Järvinen 1950, 206). Suden pyydystämisen syytä mainittiin suoraan vain harvoin. Suurin esiin noussut syy metsästämiselle vaikutti olevan se, että jos susi söi jonkin kotieläimen. Muunlaisia syitä, kuten esimerkiksi turkiksen käyttöä, ei mainittu lainkaan. Muutaman kerran susien kerrotaan päätyneen täytetyksi (TYKL/kys/29, vastaajat 86 & 96), mutta se ei vaikuta olleen varsinaisesti pyydystyksen syy, vaan enemmänkin sen sivutuote. Suoran kotieläinvahingon lisäksi aineiston

perusteella vaikuttaa, että susi pelkällä olemassaolollaan ja todetulla tai oletetulla toiminnallaan saa ihmiset pyydystämään sitä. Susia pyydystetään, koska se pitää hävittää, koska se on tai on ollut uhka, vaara tai vahingontekijä. Vuonna 1950 julkaistussa Suomen Metsästys -teoksessa susia kerrotaan metsästetyn vain ”hävittämisen halusta” (Järvinen 1950, 206.). Lähdesmäki (2020) arvelee, että suden havaitsemisen jälkeen sen tappaminen oli 1900-luvun alussa ihmisille normaali tapa kohdata susi. Tappamiseen pyrkiminen johtui suden vahinkoeläinstatusesta. (Lähdesmäki 2020, 241.) Vaikuttaa siltä, ettei susia pyydystetty samalla tavalla hyödykkeiden, kuten turkin tai lihan, saamiseksi, kuin kettua ja jänistä, vaan enemmän vain siksi, että se on haluttu hävittää.

Susia on pyydystetty monin eri menetelmin. Kyselylehtisessä mainitut sudenhaudat⁶ olivat kahden tai kolmen metrin syvyisiä kuoppia. Kuopan rakenne voitiin tukea tukipuilla ja se voitiin peittää esimerkiksi havuilla, sammalilla tai oljilla. Keskellä kuoppaa oli korkea maanpinnalle asti nouseva tolppa, johon syötti sidottiin kiinni. Syötti saattoi olla esimerkiksi elävä ankka tai koira, joskus raatokin. Elävä syötti sai ääntelehtiessään paikalle suden vähän kauempaakin. Hautaan jäänyttä susia ei tullut ampua, ettei hautaan jäisi ruudin hajua. Sen sijaan se tapettiin joko keihäällä, yritettiin hirttää tai nuijia. (Vuorela 1975, 41; TYKL/kys/29, vastaaja 74 & 87.) Sudenhaustoja on käytetty vastaajien mukaan pääsääntöisesti 1800-luvulla tai aikaisemmin. Tietoa paikkakunnalla sijainneista haudoista on liikkunut esimerkiksi perimätiedon kautta tai niistä on muuten kuultu ”vanhoilta”. Haudat eivät siis ole vastaajien elinaikana ollut enää laajasti käytössä. (TYKL/kys/29, vastaajat 110, 143, 67, 68, 74, 96, 3, 87 & 7.)

Sudenhaustojen lisäksi pyydystysmenetelmiä on toimineet vipuansat, syöttikoukut, raudoilla pyytäminen, haaskalta ampuminen, susiverkko ja itselaukeavat aseet (Lehikoinen 2007, 78–79; TYKL/kys/29, vastaajat 68, 87, 126, 93, 154 & 177). Susijahdit nousevat myös esiin muutamassa vastauksessa (TYKL/kys/29, vastaajat 96, 93 & 67). Lisäksi saatetaan todeta vain, että sudet on ammuttu, ilman sen tarkempia selityksiä (TYKL/kys/29, vastaajat 7, 10 & 86). Kuten ketun kohdalla jo pohdin, pyydystysmenetelmien laajuus saattaa viitata sekä ihmisten tarpeeseen saada kyseinen

---

⁶ Toisia nimityksiä, sudenkuoppa, rita (Vuorela 1975, 41), suden aitaus, (TYKL/kys/29, vastaaja 3) ja hukanhauta (TYKL/kys/29, vastaaja 127). Sudenhausta termiä käytettiin kyselylehtisessä (TYKL/kk/29).

eläin metsästettyä, että eläimen älykkyyteen ja kykyyn vältellä pyydyksiä. Susi on ollut samaan aikaan varmasti haluttu saalis, sillä se koettiin uhaksi. Samaan aikaan voisi kuvitella, että on haluttu, ettei sitä saada saaliiksi, joka ehkä viittaisi siihen, että susia ei alueella liiku. Sudenpyyntiinkin on muodostunut ajan myötä omia tarkkoja sääntöjään, joihin ovat vaikuttaneet sekä useat susiysilöt että niiden pyydystäjät.

6.2. Pelkoa, hämminkiä ja susimuistoja

Susien luonnetta ja käytöstä kuvataan vastauksissa jonkin verran. Suden kerrottiin olleen ”suurena uhkana” karjalle ja ihmisille (TYKL/kys/29, vastaaja 93). Sudet ”hätyyttelivät ihmisiä, etenkin lapsia” (TYKL/kys/29, vastaaja 96), ”aiheuttivat suurta pelkoa ja hämminkiä” (TYKL/kys/29, vastaaja 110) ja ahdistelivat karjaa (TYKL/kys/29, vastaaja 100). Eräs vastaaja viittaa petoeläimiin, vastauksen kontekstin perusteella susiin, ”vihollisina” (TYKL/kys/29, vastaaja 131). Yksi vastaajista kertoo lapsuudessa kuulleensa suden ulvontaa, jota hän kuvailee kaameaksi, mutta sudet eivät hänen mukaansa ”ehtineet tehdä pahojaan” ihmisille (TYKL/kys/29, vastaaja 154). Tämän vastaajan kuvaukseen liittyy oletus siitä, että susi aikoi tehdä jotain paha. Vastauksien perusteella vaikuttaa siis, että susiin suhtaudutaan suurella varauksella ja ne ovat aiheuttaneet ihmisille pelkoa, uhkaa, ahdistusta ja muita negatiivisia tunteita. Monien vastaajien vastaukset sijoittuvat selkeästi menneeseen, eivätkä he itse vaikuttaneet olleen kokeneen susien aiheuttamaa hämminkiä tai pelkoa, vaan kertovat muilta kuulemaansa eteenpäin. Vaikka vastaajat eivät olisi itse kokeneet susien aiheuttamaa ”hämminkiä”, olivat ne silti siirtyneet heille muiden kokemusten kautta eteenpäin. Suden oletetaan olevan siis luonnostaan paha aikova, eikä sen muita ominaisuuksia juurikaan kuvailla. Poikkeuksena on yksi vastaajista, joka kertoo suden olevan ”tarkkavainuinen” ja toinen, joka kertoo suden olevan älykäs. (TYKL/kys/29, vastaaja 87 & 77).

Aineistoni muistot ja kuvaukset susista ja niiden kohtaamisesta eivät usein ole vastaajien itsensä kokemia. Vaikka vastaajat eivät itse kohdanneet susia, niistä kuitenkin kirjoitettiin paljon. Jotkut vastaajat eivät edes huomioineen kyselylehtisten kysymyksiä, vaan sukeltavat suoraan kirjoittamaan ylös erilaisia kuulemiaan kuvauksiaan ja tietoja susista. Susi on selvästi monien vastaajien mielenkiinnon herättävä eläin. Susista jaetaan paljon

kokemuksia, joissa vastaaja ei itse ole ollut paikalla, vaan he jakavat jonkun muun kokemaa eteenpäin.

Sudenhautoihin liittyen aineistossa tuli esiin muutamia tapauksia. Erään vastaajan kuulema kuvaus tapauksesta, jossa ”puolisokea muori” jää suden kanssa loukkuun sudenhautaan. Susi ei kuitenkaan tässä tapauksessa tehnyt mitään harmia muorille. Susi pyrki pakenemaan haudasta, mutta ei päässyt pakoon. Susi päädyttiin lopulta nuijimaan. (TYKL/kys/29, vastaaja 87.) Tälläkin sudella oli siis pyrkimys päästä vapauteen, samoin kuin aikaisemmin kuvatuilla ansoista pakenevilla ketuilla. Yksi vastaajista on kuullut tilanteesta, jossa kuoppaan menneen suden kaulaan asetetaan lehmänkello, johon merkitään aika ja paikka, jossa susi oli joutunut kuoppaan. Hänen mukaansa seuraavana päivänä sama susi olisi tullut ammutuksi toisella paikkakunnalla. (TYKL/kys/29, vastaaja 126.) Eräs vastaaja kertoo pastorista, joka sai suden pyydystettyä haudalla 100 vuotta sitten. Suden nostamiseen haudasta tarvittiin tarinan mukaan useampi mies (TYKL/kys/29, vastaaja 67). Kuvaukset susista, jotka ovat päätyneet hautoihin, ovat selvästi kuultu jostain muualta. Niistä puuttuu yksityiskohtia, eikä niiden takana olevat eläimet tule juurikaan näkyviin. Näin ollen toimijuuskin käy hankalammin luettavaksi. Sudenhautoihin liittyvät kuvaukset ovat melko erilaisia ja erikoisia verrattuna aiemmin läpikäymääni aineistoon ketuista ja jäniksistä. Yksi vastaajista kuvaileekin sudesta kuulemiaan metsästyskertomuksia ”tarunomaisiksi” (TYKL/kys/29, vastaaja 154). Tietynlainen tarinamaisuus onkin selvästi läsnä. Kuvauksia on vaikea sanoa edes kollektiivisiksi muistoiksi, sillä on niin epäselvää, mistä ne on kuultu, milloin ja missä ne ovat tapahtuneet ja kuka on ollut paikalla.

Sudesta löytyy aineistosta muutama samankaltainen muisto, kuin mitä ketusta löytyi. Eräs vastaaja kertoo, kuinka miehet olivat olleet yhdellä haaskalla omassa saunassa ja alkaneet lepäilemään parvella, jolloin kolme sutta olivat vieneet saunan taakse asetetut kolme vasikan raatoa heidän huomaamattaan (TYKL/kys/29, vastaaja 67). Toinen vastaaja on kertonut sudesta, joka pääsi irti raudoista (TYKL/kys/29, vastaaja 87). Suden älyä tai oveluutta ei kommentoitu lainkaan näissä tilanteissa. Kummassakaan tapauksessa tosin vastaajat eivät ole ilmeisesti olleet itse olleet tapahtumissa paikalla. Ainoastaan yhdessä vastauksessa suden älykkyys huomioidaan: ”Ennen tavattiin sanoa, että karhulla

on yhdeksän miehen voimat, mutta yhden miehen järki. Sudella taas oli vain yhden miehen voimat, mutta järki kuin yhdeksällä miehellä.” (TYKL/kys/29, vastaaja 77.)

Susimuistoja vaikutetaan kuulevan varsinkin isiltä ja isoisiltä ja niitä on kuultu varsinkin lapsena. Esimerkiksi eräs vastaaja kertoo kuulleen, että hänen isovaarinsa 200 vuoden takaa kohtasi joka päivä 4–6 suden laumoja. Tämän takia hänenkin tuli opetella itse ampumaan (TYKL/kys/29, vastaaja 10). Muutaman sadan vuoden takaiset susihavainnot siis vaikuttavat siihen, että kyseinen vastaaja opettelee uuden taidon susikohtaamisten varalta. Sudet kiehtovat lapsia. Eräs vastaaja muistelee vain sitä, että kerran näki susilauman juoksevan järven yli:

Eräänä pakkastalvena, v 1887, jolloin sairastin lavantautia kuumeessa, n. 8 viikkoa, katselin mökin akkunasta [järven] jäälle! Kauhukseni havaitsin, että ainakin kaksi petoa (sutta) juoksi yli järven! Nopeasti ne loikkivat! Jälet todettiin suden jäliksi! (TYKL/kys/29, vastaaja 154)

Vastaaja oli 6-vuotias, kun näki sudet. Jo pelkkä susien näkeminen on tallentunut vastaajan mieleen ja hän kokee sen tärkeäksi jakaa eteenpäin. Susien näkemisen muisteleminen yhdistyy sairausjakson muisteluun. Susimuistossa sudet vain liikkuvat järven yli, mutta sekin on ollut vastaajalla muistelun arvoinen asia. Susien näkeminen on ollut lapselle pelottava asia.

Seuraava muisto susista on myös kuultu omalta vanhemmalta:

I[s]äni kertoi että hänen nuoruudessaan oli talvisin susia liikkeellä. Kerrankin mylly reissulla susi tuli vastaan Hevonen korskui. Susi oli vähän tienpuolessa irvistäen hampaitaan. Isällä oli sitä varten heinä hanko aseenaan, mutta kun se oli reen pohjalla ei sitä aikonaan saanut esille joten susi pääsi karkuun. (TYKL/kys/29, vastaaja 128)

Susi ilmestyy tilanteessa paikalle ja näyttää hampaansa. Suden olemus on ihmisen silmiin uhkaava ja oletus sudesta on se, että se on vaaraksi tai haitaksi. Susi saa ihmisen lisäksi toisenkin eläimen reagoimaan: hevonen korskuu eli pärskii. Vastaava hevosen reaktio mainitaan myös yhdessä toisessa vastauksessa (TYKL/kys/29, vastaaja 77). Tilanne ei kuitenkaan vaikuta olleen suoraan uhkaava ihmistä kohtaan, sillä susi karkaa jo ennen kuin vastaajan isä saa heinähangon reen pohjalta. Suden kohdattua ihmisen tavoitteeksi

tulee vähintään vahingoittaa sutta jollain keinoilla, vaikka susi ei tässä tilanteessa ole tekemässä mitään muuta, kuin liikkumassa paikasta toiseen ja reagoimassa ihmisen näkemiseen omalla tavallaan. Vaikka susi nähdään uhkana ihmiselle, se vaikuttaa kuitenkin myös pelkäävän tai välttelevän ihmistä. Toisessa vastaavassa tilanteessa, jossa susia kohdataan talon pihamaalla, sudet pelästävät ja pakenevat paikalta pelkän isännän huudon takia. (TYKL/kys/29, vastaaja 154.)

Yksi ainoista omakohtaisista muistoista, jossa vastaaja kohtaa itse suden ja onnistuu ampumaankin sen, menee näin:

[--] lähin seuraavana päivänä paimeneen ja menin erellä[.] huusin lehmiä takamalle ja näin oitis suren ja ampusin[.] emäntä huusi voi niitä miehiä kun ne sulle [--] sen pyssyn antovat tapat vielä ittes ja lehmät[.] minä huusin että ampusin suren tulkaa kattoon ja emäntä tuli ja sano minä käsken miehet hakeen sen kylähän oli oitis kuolemaansa hakemassa [--] (TYKL/kys/29, vastaaja 10)

Tämä muisto on myös esimerkki siitä, että susi pyritään tappamaan heti kohdatessa. Kyseisellä vastaajalla oli kuitenkin tässä tapauksessa lehmät mukanaan, joten pelko kotieläinvahingoista oli varmaankin läsnä. Taaskaan susi ei oikeastaan tee mitään, ennen kuin se kohtaa jo kuolemansa. Pelkkä suden läsnäolo saa vastaajan ampumaan sen.

Ainoa poikkeus tapauksesta, jossa kerrotaan suden aktiivisemmin uhanneen aikuista ihmistä, on vastaajan kuvaus miehestä, jota susilauma päätyy piirittämään. Mies oli kuullut suden ulvontaa ja päättänyt kiivetä puuhun, sillä ei uskonut pärjäävänsä aseensa kanssa kokonaisuudelle ”nälkäiselle susilaumalle”. Susilauma oli jäänyt puun juurelle odottelemaan. Mies oli kuitenkin laukaissut aseensa ja susilauma oli paennut paikalta. (TYKL/kys/29, 110.)

Susista on aineistossa siis melko vaihtelevia muistoja ja tietoja. Niitä kuvaillaan pelkoa ja hämminkiä aiheuttavina eläiminä ja ihmisen vihollisina, mutta kun kuvaillaan varsinaisia tilanteita, joissa susi kohdataan, ei niiden kerrota oikeastaan tekevän mitään uhkaavaa tai hyökkäävän kenenkään kimppuun. Monesti sudet ovat vain liikkeessä paikasta toiseen. Susien muisteltu käyttäytyminen on erilaista kirjoittajasta toiseen ja

susiyksilöistä toiseen. Eri susiyksilöt käyttäytyvät samankaltaisissa tilanteissa eri tavoin. Erityisen aktiivisina toimijoina niitä ei usein kuvata, ne ikään kuin vain ilmestyvät paikalle. Sudet eivät näissä tilanteissa suoraan vaikuta omalla käytöksellään ihmisiin, mutta pelkkä niiden olemassaolo riittää siihen, että ihmiset toimivat. Näin ollen susi on tilanteissa toimija (Latour 2005, 71). Suden ilmestyminen paikalle, potentiaalinen läsnäolo, liikkuminen paikasta toiseen tai päätyminen hautaan muuttaa ihmisten käytöstä, saa heidät reagoimaan. Sudet myös ilmaisevat selvästi haluaan vapauteen pakenemalla pyydyksistä. Näissä tilanteissa sudella kuvataan olevan enemmän omaa tahtoa. Susien kohtaaminen luo myös selvästi muistoja, joita ihmiset haluavat jakaa eteenpäin.

6.3. ”Liedon susi” ja susien tekemät lastensurmat

Aineistostani löytyy selostus myös yhden yleisemminkin tunnetun suden pyydystyksestä. Kyseistä sutta kutsutaan ”Liedon sudeksi”. Tällainen paikkakunnan tai muun maantieteellisen paikan mukana nimeäminen oli susien kohdalla melko tavallista (Lähdesmäki 2020, 98; Pulliainen 1999, 118). Yksi vastaajista on kirjannut vastaukseensa ylös tarkan kuvauksen Liedon suden pyydystyksestä:

Liedon pitäjästä puhuttaessa ei susi jää kuvasta pois tälläkään vuosisadalla, vaan kuvaan tulee Turun yliopiston kokoelmissa oleva Liedon susi. Oli kunnallisvaalipäivä joulukuun alussa v.1919 [vastaaja korjaa myöhemmin vuoden olleen 1921]. Maan peitti vastasatanut lumi. [Yhdessä Liedon kylässä] havaittiin lumessa luonnottoman isoja koiranjälkiä, noin kahvitassin kokoisia. Aprikoiitiin, onko paikkakunnalle saapunut susi. Oletamus vahvistui, kun huomattiin, että joku peto on yöllä syönyt [erään] talon koiran. Illalla edellä sitten [A] -niminen mies näki suden [erään talon] lähellä. [A] pääsi ampumaan sutta, mutta luoti osui suden jalkaan, ja peto loikki kolmella jalalla [metsään]. Nyt ryhtyi monta miestä takaa-ajoon. Ilta jo pimeni, kun miehet olivat saapuneet [metsän] reunaan [erään talon] kohdalle. Sutta ei oltu saavutettu. Pimeän vuoksi miehet päättivät lopettaa ajon. Tilallisenpoika [B] kumminkin lähti yksinään kulkemaan erästä polkua pitkin. Hän ei päässyt pitkällekään, kun hän huomasi, että parinkymmenen metrin päässä olevan pensaan takaa susi kohottautui pystyyn. [B] ampui heti kiväärillä, ja susi kaatui. Laukaus hälyytti muutkin miehet paikalle. Susi ei ollut [B:n] amunnasta kuollut, vaan jouduttiin sille siinä lähellä antamaan surmalaukaus. Se oli iso urossusi. Se painoin 48 kg. Pituus kuononpäästä hännänpäähän oli 180 cm.

Maanviljelijä [C] toimitti suden Turkuun täytettäväksi. Täytettynä se lahjoitettiin Turun Yliopistolle. (TYKL/kys/29, vastaaja 96.)

Vastaajan kirjoittama kuvaus Liedon suden pyydystyksen vaiheista on tarkasti kuvailtu. Vastaajalla on tiedossa tarkkoja paikkoja, missä susi on minäkin hetkenä tavattu. Vaikka vuodesta hän erehtyikin, kertoo hän silti tarkasti ajankohdan olleen luminen kunnallisvaalipäivä. Liedon suden pyydystyksen kuvaus alkaa tyypillisesti sillä, että susi jollain tapaa tekee olemassaolonsa ihmisille havaittavaksi. Tällä kertaa ensiksi havaitaan suden jäljet ja sitten susi vie joltain koiran. Varsinainen susijahti alkaa heti kun susi nähdään fyysisesti jossain paikassa. Liedon suden pyydystäjät noudattavat aiemmin todettua sudenkohtauskaavaa, heti kun susi nähdään, se pyritään tappamaan. Ensimmäinen suden havaitsija saa jopa sutta haavoitettua niin, että se joutuu kulkemaan kolmella jalalla, mutta se ei riitä, vaan sutta lähdetään tämän jälkeen vielä etsimään useamman henkilön voimin. Halutaan selvästi varmistaa, että susi kuolee. Aktiivisin asia, jonka Liedon susi tekee, on koiran pyydystäminen. Muuten se jälleen kerran vain saapuu paikkaan, jossa on myös ihmisiä ja lopuksi pakenee sitä jahtaavia ihmisiä. Kuitenkin suden toimijuus löytyy taas ihmisten reaktioiden kautta, Liedon susi tekee selvän vaikutuksen ihmisten elämään olemalla olemassa tiettyssä paikassa (Latour 2005, 71).

Liedon sudella ja sen ampujalla on myös olemassa Liedossa oma muistolaatta (Liedon museo). Liedon sudesta on muutenkin vastaajan kuvauksen perusteella jäänyt tietoja sen painosta, pituudesta, sukupuolesta ja ”kahvitassin” kokoisista tassuista. Liedon suden pyydystys vaikuttaa olleen monella tavalla merkittävä tapahtuma paikallisille asukkaille, tai vähintään edes jahtiin osallistuneille henkilöille, sillä susi on päätetty täyttää ja lahjoittaa Turun yliopistolle. Vastaajan mukaan paikallinen seura on maksanut täyttämiskustannukset. Liedon suden pyydystyksestä on uutisoitu aikanaan myös lehdissä. Kuolleesta sudesta julkaistiin myös lehdessä kuva. (Lähdesmäki 2020, 94–96.) Liedon suden pyydystys on esimerkki kollektiivisesta muistiaineksesta (Korkiakangas 2005, 136–137). Vastaaja kuvailee tapahtumia, kuin olisi itse ollut paikalla, vaikka hän on kuullut tapahtumasta muualta. Hän osaa kertoa pyydystyspäivän olleen luminen kunnallisvaalipäivä, joka saattaa olla hänen yksilöllinen muistonsa päivästä, joka sitten yhdistyy tähän yleisemmin tunnettuun tapahtumaan. Liedon susi ei ole ainoa täytetty susi aineistossa, vaan aineistosta löytyy myös toinen tilanne, jossa 1900-luvulla ammuttu susi

päätyy myös täytetyksi ja näyttille paikallisen pankin ikkunaan. (TYKL/kys/29, vastaaja 86.)

Aineistossani varsinaissuomalaiset ovat innokkaita jakamaan susimuistoja ja -tietoja. Jotkut vastaajat jopa ohittavat kaikki kyselylehtisen kysymykset ja kertovat ainoastaan susista. Erään vastaajan mieleen ovat jääneet varsinkin susien tekemät lastensurmat. Hän kertoo, kuinka hän oli kuullut itseään vanhemmalta pojalta siitä, kuinka susi oli vienyt tämän pojan veljen. Poika oli itse ollut noin 4-vuotias, kuin yhtenä päivänä oli jäänyt kotiin vuoden vanhemman veljensä kanssa, kun hänen vanhempansa olivat olleet viljankorjuutöissä muualla. Poikia oli varoitettu menemästä ulos susien takia. Illalla kuitenkin pojan veli oli mennyt pihalle, jossa susi oli vastaajan mukaan häntä ”odottamassa”. Susi oli kantanut pojan metsään. Suden jälkiä oli seurattu ja löydetty pojan jäänteet. Sama vastaaja kertoo myös, että seuraavana talvena oli samalla paikkakunnalta viety myös tyttölapsi suden toimesta. Tyttö oli myös ollut pihalle illan hämärtyessä suden hyökätessä tämän kimppuun. (TYKL/kys/29, vastaaja 110.) Susien olemassaolo ja toiminta vaikuttaa olevan lapsien elämää rajoittava tekijä, varsinkin lastensurmavuosina. Susi on ollut muutamien vuosien aikana tietyn alueen lapsille uhka. Myös toinen vastaaja, joka on koitoisin Varsinais-Suomen sijasta Pirkanmaalta, kertoo tunteneensa henkilön, joka oli lapsena melkein tullut suden vietäväksi. Susi oli kuitenkin pudottanut tämän ja henkilölle oli jäänyt tapauksesta vain kasvoihin jälki suden puremasta. (TYKL/kys/29, vastaaja 126.) Surmilla on ollut kauaskantoiset seuraukset. Ne jäivät järkyttävyydessään elämään ihmisten mieliin. Lastensurmakuvaukset susista tuovat esiin susia aktiivisempina toimijoina kuin muut susien kohtaamiset. Susien toiminta voi olla niinkin lopullista, että se päättää ihmisen elämän.

Vastaaja, joka kertoo tarkemmin lastensurmista kirjoittaa vastauksessaan ainoastaan susista. Hän ei mainitse lainkaan muita eläimiä, pyydyksiä tai metsästystä. Sudenhaudoista hän puhuu vain lyhyesti. Sen sijaan hän on kirjoittanut useamman muiston susista ja perustelee vastaustaan näin:

Olen näin laajasti kertonut susien liikkumisesta ja niiden tuhotöistä syntymäpitäjässäni, varsinkin koska ne henkilöt, jotka näinkin läheisiä ensikäden tietoja voisivat antaa, ovat

jo poistuneet joukostamme. Ja ehkä olisi aiheellista viedä tällaiset muistelmat arkistoon, vastaisia tutkisteluja varten. (TYKL/kys/29, vastaaja 110)

Tieto susista on selvästi koettu jakamisen arvoiseksi ja tärkeäksi. Tieto tulisi vastaajan mielestä säilyttää myös tuleville sukupolville. Vastaajan mukaan lapsensurmien takana oli vain yksi ”ihmissyöjäsus”, joka ei tyytynyt syömään vain muita eläimiä, vaan himoitsi ihmisen lihaa. Peto herätti ”suurta kauhua”. Tämä lapsen surmat suorittanut susi myös kuulemma poikkesi muista susista kokonsa ja värinsä puolesta, jonka takia se oli helppo tunnistaa ja surmata. Susi saatiin vastaajan mukaan lopulta kaadetuksi. (TYKL/kys/29, vastaaja 110.)

1880-luvun lastensurmia tarkemmin tarkastellut toimittaja ja biologi Jouni Tikkanen epäilee lastensurmien takana olleen vain kahden suden kokoinen lauma. Hän myös arvioi taustalla olleen hirvien ja muiden sudelle tyypillisten ravinnonlähteiden puuttuminen Suomen alueelta 1800-luvun lopulla. Tämä sai sudet turvautumaan kotieläinravintoon ja ajoittain myös lapsiin. Tapaukset olivat aikanaan jo hyvin tunnettuja. Niistä uutisoitiin ympäri Suomen. Niistä puhuttiin ihmisten kesken, tarinat levisivät ja suullisten kertomusten yksityiskohdat saattoivat muuttua. Tapaukset olivat jo aikanaan poikkeuksellisia, eikä vastaavaa surmien sarjaa ole sittemmin tapahtunut. (Tikkanen 2019, 18–19, 33–46.) Lastensurmien aikaan ja niiden jälkeen jäi elämään kuitenkin vahva idea siitä, ettei tapahtumia saa unohtaa ja että niistä tulee kertoa tuleville sukupolville eteenpäin (Strandén-Backa 2020, 75–76, 84).

Jotkut susiyksilöt ovat tallentuneet ihmisten mieliin ja paikkakuntien historioihin. Susista kertominen muille ihmisille voidaan nähdä tärkeänä asiana. Lastensurmat aiheuttivat paljon pelkoa aikalaisissa paikallisissa ihmisissä, ja niistä haluttiin jakaa tietoja jopa melkein sata vuotta myöhemmin 1960-luvulla kerätyssä kyselyssä. Jotkut merkittävät paikalliset eläimet ja niiden aiheuttamat tapahtumat tallentuvat paikallisten kollektiiviseen muistiin. Nämä merkittävät sudet toimivat muistoissa ja kuvauksissa enemmän yksilöinä, mutta silti jäävät usein ihmisten toiminnan varjoon. Aktiivisimmaksi susien toimijuutta kuvataan, kun ne pyydystävät lapsia tai kotieläimiä.

7. KARHU

7.1. Talvipesämetsästys ja viimeiset karhut

Karhu on Suomen luonnon suurin petoeläin. Karhukannat taantuivat 1800-luvulla muiden suden tapaan. 1900-luvun alussa sen levinneisyys laajeni hieman. Karhut ovat kaikkiruokaisia yöeläimiä. Karhun vuodenkulkua hallitsee sen tarve talvilevolle. Karhulla ei ole reviiirikäyttäytymistä, se liikkuu yksin ja sen elinpiiri voi olla laaja. (Pulliainen 1999, 55–66, 110–111; Lehikoinen 2007, 89.) Karhua ei mainittu kyselylehtisen yhdessäkään kysymyksessä suoraan, ainoastaan kysymyksessä seitsemän mainitaan ”petoeläimet” (TYKL/kk/29). Silti ne nousevat aineistossa toistuvasti esiin.

Aineistossa karhua pidetään suden lailla uhkana karjalle. Sen kerrotaan esimerkiksi hätyyttelevän karjaa ja tekevän niille ”pahoja tekoja”. (TYKL/kys/29, vastaajat 182, 93, 31 & 138.) Karhun kerrotaan useassa vastauksessa vieneen jonkun vastaajien tunteman ihmisen kotieläimen tai karjaa. Kotieläinvahinko toimii usein motiivina karhunmetsästykselle tai sen yritykselle. (TYKL/kys/29, vastaajat 67, 31, 117, 138 & 157.) Muista kotieläinvahingoista kertoneista vastaajista poiketen yksi vastaajista kertoo, kuinka hänen mielestään karhu tekee siistin teurastustyön ja kuvailee sitä melko yksityiskohtaisesti. Hän oli todistanut kuinka karhu syö hänen isoisänsä hevosen lähietäisyydeltä. (TYKL/kys/29, Vastaaja 182.) Vastaaja ei kerro, että hevosen menetyksesi olisi johtanut karhun metsästykseseen. Hän ei tilanteessa edes lähtenyt etsimään asetta, mikä tuntui olevan tapa varsinkin susia kohdatessa, vaan vastauksen perusteella hän jää seuraamaan karhun tekemää teurastusta. Hevosen menetyksen olettaisi olevan surullinen ja järkyttävä tapaus, mutta se ilmeneekin ihailevana kuvauksena karhun taidoista.

Karhuja on pyydetty monenlaisin eri keinoin. Karhun pyyntitavat riippuvat vuodenajasta, niihin vaikuttaa karhun talviuni. Talvella karhu kaadettiin pesällään, kun taas muina vuodenaikoina muin keinoin. (Lehikoinen 2007, 93.) Karhua on ammuttu haaskalta, mutta ketusta poiketen haaskavahtipaikka ei ole sijainnut esimerkiksi saunassa, vaan vahtipaikaksi on rakennettu lava puuhun (TYKL/kys/29, esim. vastaajat 41, 116, 122, 170). Karhu ei helposti koske muiden kaatamiin raatoihin, mutta omalle haaskalleen se

palaa. Jos karhu kaatoi kesällä lehmän, voitiin sitä käyttää syöttinä. Karhua on pyydystetty haaskalta myös virittämällä esimerkiksi keihään tai aseeseen, joka laukeaa, kun karhu koskee syöttiin. Aseita voitiin myös virittää karhun käyttämien polkujen varsiin. (Vuorela 1975, 38; Peltonen 1997, 19.) Aineistossa mainitaan myös karhujen rautapyynti. (TYKL/kys/29, vastaajat 116 & 175.) Karhua on pyydetty myös loukuilla tai satimilla (TYKL/kys/29, vastaajat 41, 117 & 182). Karhujahdille on aineiston mukaan myös lähdetty, joskus koko kylän voimilla karhukoirat apuna (TYKL/kys/29, Vastaajat 31, 175 & 67).

Kaikkiruokaiset karhut vierailivat välillä pelloilla syömässä viljaa. Varsinkin kaura on karhulle herkkua. (Pulliainen 1999, 62.) Näiden karhujen pyydystykseen voitiin käyttää apuna viinaa. Karhu on voitu juottaa humalaan ja sitten tappaa keihäällä tai nuijalla. (Lehikoinen 2007, 95; TYKL/kys/29, vastaaja 122 & 128). Yksi vastaaja kuvaa metsästysmenetelmää ja karhun humalaista käytöstä näin:

Isäni kertoi kun Hän oli kaskenviljelijä oli myöskin silloin karhuja jotka kävivät pelloissa Niille järjestettiin syöttejä (Pontikkaa sauna pyttyyn) Karhu joi itsensä juovuksiin. Oli selällään ja katseli kämmeniään. Se oli helppo puunuijalla nuijia kuoliaaksi. (TYKL/kys/29, Vastaaja 128)

Alkoholin avulla yritetään saada karhu vastustuskyvyttömämpään kuntoon, jolloin se on helpompi tappaa. Karhun kuvaillaan olevan perso viinalle, sillä sitä on voitu käyttää syöttinä. Kuvauksesta voi saada myös sen mielikuvan, että karhu ikään kuin tarkoituksella haluaisi humaltua.

Talven tullessa karhunmetsästys muuttuu. Tällöin metsästys tapahtui karhun talvipesällä. Talvipesä on joko maahan kaivettu onkalo tai luonnon kallioluola. Uroskarhut nukkuvat yksin talvipesässä. Naaraskarhuilla voi olla mukanaan mahdolliset pennut. (Pulliainen 1999, 58–62.) Talvipesämetsästys tulee aineistossa useasti esiin. Talvipesämetsästyksestä vastaajat osaavat kertoa kuvauksia 1800-luvulta ja joskus vielä vanhemmistakin tapauksista. Karhunkaadoista on kerrottu seuraaville sukupolville eteenpäin. Yksi vastaajista kertoo myös uudemmissa, oletettavasti 1900-luvun alussa tapahtuneista talvipesämetsästysyrityksistä ja pesien etsinnästä. (TYKL/kys/29, vastaaja 31, 67, 175 & 118.) Karhunpesä voidaan etsiä ”tahallaan” tai löytää vahingossa muuten metsässä

kulkiessa. Jos karhunpesää etsii, tulee ensi lumella seurata karhun jälkiä. Kun etsijä onnistuu päättelemään, millä alueella karhun pesä sijaitsee, alkaa etsijä kiertämään kehää supistaen sitä aina joka kierroksella ja näin löytää karhun pesän tarkan sijainnin. (Vuorela 1975, 38.)

Karhu metsästettiin sen pesästä keskitalvella. Mukaan voitiin ottaa koivusalko, jolla karhu saatiin tökittyä hereille pesästään. Joskus varsinaiseen surmaamiseen käytettiin kirveitä, mutta yleensä aseena oli keihäs. Keihäseen saatettiin luottaa aseena enemmän kuin pyssyyn. Virhelaukauksen jälkeen ase tarvitsisi ladata uudelleen, johon ei karhunkaatoilanteessa välttämättä olisi aikaa. Keihäs ja kirves olivat varmempia aseita. (Lehikoinen 2007, 90–92.) Aseitakin on kuitenkin käytetty talvipesämetsästyksessä. Metsästyksessä on myös saattanut olla apuna karhukoira. Useimmiten kuitenkin aineistossakin puhutaan kuitenkin kirveistä ja keihäistä. (TYKL/kys/29, vastaaja 175, 41 & 118.) Mukaan karhunkaatoon tarvittiin yhteensä kolme henkeä, joista kaksi henkilöä laittaa seipäät ristiin karhunpesän suuaukolle. Karhu herätetään ja kun se tulee pesästään ulos, se jää jumiin seipäisiin. Kolmas henkilö hoitaa varsinaisen tappamisen. (Lehikoinen 2007, 92.) Sillä, että karhu tuli herättää ennen surmaamista pesästä, voi olla juuret suomalaisessa karhunkaatoriitissä ja sielu-uskomuksissa (Sarmela 2006, 44). Karhun herättäminen pesästään on saattanut joskus olla vaikeaa:

Niin nämä miehet sitten ajelivat [paikkaan] ja löysivät kontion pesän. Kaksi miestä pani kanget ristiin pesän suulle ja yksi rupesi vierelle vahtiin, Toiset pistelivät pesän peräseinämän läpi ja hätyyttelivät karhua ulos, mutta eipäs se vain liikahtanutkaan. Kovasti saatiin tehdä työtä ja toinen kankikin otettiin pois, ennen kuin se kömpi ulos ja kirvesperällä ”kollattiin”. (TYKL/kys/29, Vastaja 175.)

Karhu ei ollut herätäkseen pesästä, joka pakotti metsästäjät muuttamaan metsästystapojaan. Muidenkin kuvausten mukaan karhu oli joskus ”lujassa” pesässä, eikä sitä saa helpolla heräteltyä. (TYKL/kys/29, vastaaja 175.) ”Huonosti” onnistuneista metsästyksistä kerrotaan eteenpäin. Kun asiat ei tapahdu niin kuin pitäisi, jää jälki karhun toimijuudesta (Latour 2005, 81). Karhun heräämättömyys jää ihmisille mieleen ja muuttaa tapahtumien kulkua.

Karhun toimijuus tulee esiin joissain talvipesämetsästyskuvauksissa. Useimmiten kuitenkin karhu jää hieman piiloon ja on kuvauksissa vain ihmisen toiminnan kohde. Seuraavaksi käsittelen yhden tapauksen, jossa karhun toimintaa kuvaillaan tarkemmin. Vastaajan isoisä on renkinä talossa, jossa isäntä löytää karhunpesän. Karhunpesä saa isännän saman tien hakemaan itselleen apua karhun pyydystykseen. Karhun pesälle lyödään keihäät ristiin. Karhu yrittää pyrkiä pesästään ulos, mutta yksi pyydystäjä lyö sitä päähän kirveellä. Karhu jatkaa pesän aukolla pyristelyä niin, että pyydystäjä menettää otteen kirveestä. Pyydystäjä lyö karhua toisella kirveellä ja näin vastaajan mukaan ”siinä pesä aukolla temmellys karhulta päättyi”. Pyydystäjä toteavat karhun pesällä olevan edelleen elämää, eli karhun pennut. Karhun pennutkin tapetaan keihäillä. (TYKL/kys/29, vastaaja 118) Tapauksen karhulla vaikuttaa olevan pyrkimys päästä pois tilanteesta ja suojella omaa henkeään ja mahdollisesti poikasiaan. Karhu muuttaa kuvauksessa metsästäjien toimintaa, jolloin se on toimija (Latour 2005, 71). Kyseinen tapaus on myös esimerkki siitä, miten kun joku menee pieleen, tulee toimijuus näkyväksi (Latour 2005, 81). Hyvin onnistuneista metsästyksistä ei samalla tavalla kerrota niin, että eläimen toiminta tulisi esiin.

Onnistuneen metsästyksen jälkeen muutamassa vastauksessa kerrottiin, että karhun nahka myytiin eteenpäin. Joskus nahka myös pidetään itsellään palkintoja, jos kaatamisessa on onnistuttu yksin. Karhun lihaa saatettiin joskus syödä. (TYKL/kys/29, vastaaja 31, 67 & 175.) Turkki oli haluttu, esimerkiksi koristeeksi. Karhusaaliista on joskus voitu ottaa talteen turkin lisäksi myös eri ruumiinosia, kuten esimerkiksi reisiluu, kallo tai hampaita. (Järvinen 1950, 189–190.) Karhusta on saanut muiden petoeläinten tapaan myös tapporahaa (Ilvesviita 2005, 242). Useamman karhun tappaneet metsästäjät muistetaan ja omista karhuntappoluvuista kehuskellaan. (TYKL/kys/29, vastaajat 10 & 175)

Onnistuneen metsästyksen jälkeen saatettiin järjestää karhunpeijaiset. Karhunpeijaisista löytyy mainintoja jo 1600-luvulta. Se on aikaisemmin ollut rituaalinen juhla, johon on voinut joskus liittyä esimerkiksi karhunliha-ateria, hääsymboliikkaa, runonlausuntaa, riittinäytelmiä ja karhun luiden palauttamista takaisin metsään. Ideana on ollut taata tuleva metsästysonni. (Talve 1979, 263, 280–281; Vuorela 1975, 631.) Aineistossani peijaiset esiintyvät enemmän vain pitojuhlana, eikä alkoholin juomisen ja tanssin lisäksi

muita tapoja mainita. Peijaisista kertoessaan vaikuttaa siltä, että ne ovat tapahtuneet vastaajien elinaikana, eli ne ovat todennäköisimmin vastaajien iät huomioon ottaen tapahtuneet 1900-luvulla. Yksi vastaaja kertoo ampuneensa monta karhua ja pitäneensä peijaiset aina kun ”isomman otuksen sain” (TYKL/kys/29, Vastaaja 10). Peijaisissa saatettiin syödä karhun lihaa ja niissä tarjoiitiin alkoholia (TYKL/kys/29, vastaajat 118 & 31). Kaksi vastaajaa samalta paikkakunnalta ovat olleet mitä ilmeisimmin samoissa peijaisissa, sillä he molemmat muistelevat karhun olleen yli 200 kg painava. (TYKL/kys/29, vastaajat 116 & 117) Vastaajat muistelevat näitä peijaisia näin:

[--] Otsen peijaat kesti kaksi päivää tanssin ja muun iloliemen säistämänä (TYK/kys/29, Vastaaja 116)

Sitten [karhun ampumisen jälkeen] oli hauskat karhun peijaat kuten niitä sanottiin. Tanssittiin kai 2 vuorokautta syötiin ja kahvia juotiin valokuvia on siitä tilaisuudesta [--] (TYK/kys/29, vastaaja 117)

Karhu on joillekin vastaajille juhlistu saalis. Samanlaisia pitoja ei mainita järjestettävän minkään muun saaliin takia.

Susien tapaan, eri paikkakuntien ”viimeiset karhut” nousevat esiin aineistossa. Useimmiten vastaajien mukaan viimeinen karhu on kaadettu useimmiten 1800-luvun puolivälissä tai lopulla (TYKL/kys/29, vastaajat 7, 86, 96, 138, 175). Muutaman vastauksen mukaan paikkakunnilla on kaadettu viimeinen karhu myös 1900-luvulla tai joskus jopa 200 vuotta sitten (TYKL/kys/29, vastaaja 60 & 67). Joskus vastaajat tietävät myös lähikuntien viimeisistä karhuista (TYKL/kys/29, Vastaaja 157 & 170). Tiedot havaituista karhuista leviävät ihmiseltä ja paikkakunnaltakin toiselle, sekä selviävät sukupolvelta toiselle. Eräs vastaaja myös kertoo, että hänen mielestään paikkakunnan historiasta kertovassa kirjassa viimeisen karhun kaatovuosiluku oli väärin ja hänellä oli tiedossa oikea vuosi (TYKL/kys/29, vastaaja 138). Yksi vastaaja kertoo paikkakuntansa viimeisestä karhusta näin:

”Viimeinen karhu lienee [paikkakunnalla] nähty [paikassa] noin v. 1850. Sen näki [talon] tytär [--] Oli kesä, ja [tytär] oli [paikassa] luonnonniityillä niitettyjä heiniä luokoomassa eli haravoimassa. Silloin hän näki, että metsästä tuli esiin iso karhu ja löntysteli niityn poikki vastaiseen metsänreunaan. Siellä se kääntyi ympäri ja vihelsi ja kätkeytyi sitten metsään. (TYKL/kys/29, Vastaaja 96)

Karhusta tallentunut tämän eteenpäin jaetun muiston kautta tietoa sen käytöksestä ja olemuksesta, se on viheltänyt, kätkeytynyt, löntystellyt ja ollut iso. Viimeiset karhut ovat myös kollektiivista muistiainesta, niin kuin viimeiset sudetkin (Korkiakangas 2005, 136–137).

Vaikka omakohtaisiakin karhumuistoja on aineistossa jonkin verran, halutaan silti suden lailla karhusta jakaa muistoja, joissa vastaajat eivät ole itse olleet paikalla. Muistelua kuultiin esimerkiksi tutuilta tai omilta vanhemmilta. Yhden vastaajan tilanteessa hän on haastatellut vastaustaan varten useaa eri metsästäjää, jotka kertovat omista kokemuksistaan karhujen ja muiden eläinten kanssa. Tämä vastaus on kokonaisuudessaan useita kymmeniä sivuja pitkä. (TYKL/kys/29, vastaaja 175.) Kiinnostavasti tämän ahkeran haastattelijan ylös kirjaamissa haastatteluissa kohtaamiset karhujen kanssa nousevat jatkuvasti esiin. Mysteeriksi jää, millä kysymyksillä vastaaja on haastateltaviaan haastatellut, sillä eihän alkuperäisessä postikyselylehtisessä mainittu karhuja suoraan lainkaan.

Karhua on pyydystetty monenlaisin eri keinoin, joihin liittyen vastaajilla on omanlaisia muistojaan ja kokemuksiaan. Karhun toimijuus tulee esiin varsinkin, kun muistellaan metsästyskokemuksia, joissa tapahtuu jotain odottamatonta. Varsinkin muistoja talvipesämetsästyksestä on kerrottu eteenpäin tuleville sukupolville. Saaliina karhu on juhlistettu ja haluttu. Karhunpyynnissä on ajan saatossa hioutunut tietyt tavat ja menetelmät, jolla se toteutetaan. Karhujen olemassaolo ja havaitseminen on ihmisiä kiinnostava asia. On merkillepantavaa, milloin milläkin paikkakunnalla on nähty viimeksi karhu. Näitä tietoja jaetaan eteenpäin myös muille ihmisille.

7.2. Viheltävät, pelokkaat ja pelottavat karhut

Karhujen kuvailu aineistossa ei ole yksipuolisen positiivista tai negatiivista, vaan sitä kuvaillaan monenlaisin eri tavoin. Karhun kiipeilytaitoja pidettiin hyvinä ja karhun kerrotaan olevan viisas (TYKL/kys/29, vastaaja 10 & 175). Yksi vastaajista kuvailee karhua metsän kuninkaaksi ja voimaeläimeksi (TYKL/kys/29, vastaaja 182). Muutamalla

vastaajalla on omaa kokemusta karhun kohtaamisesta. Yksi vastaajista kertoo, miten hän itse kohtasi karhun:

Kuitenkin olen nähnyt monta kertaa luonnossa Karhun jopa metrin päässä on katseltu kauan toisiaan sitten nousi kahdelle jalalla pisti kämmenet yhteen vihelsi kovasti ja otti hiukan takapakkia ja juoksi sitten ohi. [--] Kerran kuitenkin sanoivat televisio haastattelussa että Karhu ei luonnossa katso ihmistä silmiin Se on valhe olimme niin lähellä toisiamme se katsoi kuin ihminen silmiin ja aivan pitkän aikaa onkin ruskeat hyvin kauniit silmät ja viheltää osaa oikein hyvin ei varmaan paremmin lähde keltään vihellys ääni. (TYKL/kys/29, Vastaaja 117.)

Tämän vastaajan kuvaus karhusta on melko lempeä ja arvostava. Hän esimerkiksi kirjoittaa karhun isolla alkukirjaimella, ikään kuin erisnimenä. Vastaajan oma kokemus karhun kohtaamisesta on vaikuttanut hänen tietoihinsa karhun käytöksestä ja kertookin, miten hänen mielestään televisiossa kerrotaan vääriä tietoja karhuista. Hän kertoo karhun katsoneen häntä silmiin ”kuin ihminen”. Muutamissa vastauksissa vaikutetaan yrittävän tulkita karhun käytöstä ja tunteita. Esimerkiksi eräs vastaaja on kuullut äidiltään muiston tämän lapsuudesta, jossa äiti kertoi nähneensä paimenessa karhun, joka oli niin allapäin, ettei ollut huomaavinaanakaan äidin paimentamia lehmiä. (TYKL/kys/29, Vastaaja 133.) Karhun on tulkittu olevan sen käytöksen ja olemuksen perusteella siis surullinen. Tällaisissa vastauksissa tulee eniten esiin karhun yksilöllinen toimijuus, jossa karhulla on tunteet ja oma maailmansa, eikä se ole vain osa ihmisten maailmaa.

Lempeiden ja ihailevien kuvausten lisäksi karhu kuvataan myös aggressiivisena petona. Eräs vastaaja ei omien sanojensa mukaan ”malta olla kertomatta koska ovat mieltäni kiehtoneet koko tämän elämän ajan” muutamaa kuvausta karhujen pyydystyksestä. Vastaajan kuvauksissa karhusta kerrotaan sen olevan joko hyökkäävä ja raadelleen ihmisiä. Yhdessä kuvauksessa karhu on syönyt ensin lehmän ja sen jälkeen jäänyt ”ikään kuin vahtiin” paikalle ja hyökkää myös isännän päälle. (TYKL/kys/29, Vastaaja 118.) Yksi vastaajista kertoo kuulemastaan karhun kohtaamisesta näin:

[--][Henkilö A][,] siltä kaatoi Karhu Lehmän[.] [henkilö A] teki siihen satimen [--] otus oli menny rauskalle ruokalemaan ja pistäny kypälänsä aukosta ottaakseen syötävänsä[.] satin laukesi ja yksi piikeistä läpi karhu kämmenestä jaha alkoi hirvesti ärjynä nii se kuulu pihaan[.] [Henkilö A] juoksi [henkilö B:n] kanssa kontion luokse[.] joka repi itseään irti ja [henkilö A] teki mukana olevalla

kirveellään 5 kp[l] kankia alkaen ly[ö]tä karhua päähän[.] ensimmäisen kangen otti peto pois vaan[.] toinen jon[ka] [henkilö B] antoi osui vasten irvistävää kuomaa pyy[h]käisten hampaat irti alkaen tulla verta karhun kuonosta[.] [henkilö A] oli lyöntejä jatkanu niin kauan[,] kun otus kerenny aivan liikkumasta ja sittä heitä siihen yön ajaksi ja aamulla vasta pää[s]tänyt peton pois satimesta noin kertoi minulle itse [henkilö A] [--](TYKL/kys/29, Vastaja 182)

Karhu on aggressiivinen, koska se on ansassa kiinni ja sitä mitä todennäköisemmin sattuu. Karhu muuttuu tapauksen aikana vain aggressiivisemmaksi ja lopuksi henkilö A tappaa sen. Se kuvaillaan voimakkaana, johon ensimmäinen kanki ei tehoa, vaan se ”ottaa sen vaan pois”. Karhun kohtaaminen kuvaillaan taisteluna karhua vastaan, jossa verta lentää ja karhun tappanut henkilö on taistelun voittaja. Karhu tekee tapauksessa oman tahtonsa ja toimijuutensa selkeäksi. Se olisi halunnut tilanteesta pois, olla tuntematta kipua ja olla olematta hyökkäyksen kohteena.

Karhun aggressiivinen käytös tulee esiin muissakin vastauksissa. Karhun uhkaavuus tulee esiin esimerkiksi sen ääntelyn kautta. Toisessa vastauksessa karhu ”rupeaa pahaksi” ja alkaa mörisemään ja kiljumaan, kun kuulee laukauksia. Vastaja kirjoitti, että hänen haastattelemastaan henkilöstä tuntui, että karhu olisi voinut hänet syödä sellaisenaan. (TYKL/kys/29, vastaja 175.) Karhu saattaa siis ääntelehtiä niin, että ihmiset pelkäävät sen hyökkäystä. Karhua voidaan pitää pelottavana, jopa niinkin, ettei sitä uskalleta kohdatessa ampua, vaikka itse seisoi metsästyslavalla suojassa (TYKL/kys/29, vastaja 170). Sen kohdatessa sekä ihminen juoksee ”sydän kurkussa” kotiin tai piiloon vapisemaan, että lehmätkin karkaavat paikalta ”häntä suorina” (TYKL/kys/29, vastaja 133 & 175).

Joissain vastauksissa kerrotaan karhun hyökänneen ihmisen kimppuun. Vastajalla, joka haastatteli useampaa metsästäjää, löytyy useampi muisto karhun hyökkäyksistä. Karhun kerrotaan juosseen metsästäjää päin ja tuli näin ammutuksi metsästäjän toimesta. Karhun muistellaan vahtineen polun varressa ja hyökänneen sillä kulkevien miesten päälle. Karhumetsällä olevien miesten epäonnistunut ampuminen johti myös karhun hyökkäykseen, jolloin karhu onnistui jopa tekemään vammoja yhdelle metsästäjistä.

(TYKL/kys/29, vastaaja 175.) Kuolleeeksi heittäytymisen ja isojen joukkojen kerrotaan auttavan karhun hyökkäykseen:

Jos on usiampia miehiä, karhu kävelee ohi. Jos kuolleeeksi heittäytysi, karhu ei tule. Kerran karhu oli repinny miestä ja tämä heittäysi kuolleeeksi. Karhu lähti pois, seisahtu ja palasi vielä huhkimaan, ennen kuin meni pois. Mies jäi invalidiksi elämänsä loppuun asti. Karhu on niin viisas. (TYKL/kys/29, Vastaaja 175)

Tässä tilanteessa karhun toiminta on vaikuttanut yhden ihmisen loppuelämään, aiheuttamalla tälle vammoja. Karhun myös kerrotaan pelkäävän ihmisiä, ellei se joudu ahdistelluksi, jolloin se voi käydä ihmisenkin päälle. (TYKL/kys/29, vastaaja 182) Muutamalla vastaajalla on siis tiedossa tietynlainen säännöstö, jota noudattamalla pyritään vaikuttamaan karhun käytökseen sitä kohdatessa.

Hyökkäävän karhun lisäksi on myös kuvauksia tapauksista, jossa karhu pakenee paikalta, kun näkee ihmisen. Eräs vastaaja kertoo kuulleen, että naapuripitäjässä henkilö oli muutaman kerran nähnyt karhun ollessaan paimenessa 1860-luvulla. Karhu oli kuitenkin paennut ”säyseästi” nähdessään miehen ja eikä yrittänyt tehdä pahaa paimenelle eikä lehmille. (TYKL/kys/29, Vastaaja 96.) Toisessa tapauksessa karhu hyppää esiin makuulta, katsoo ihmisiä. Sitä ei ehditä ampua, sillä karhu ”katosi äkkiä” (TYKL/kys/29, Vastaaja 175). Lisäksi aikaisemmin tässä luvussa on tullut esiin muutama rauhallinen kohtaaminen karhun kanssa. Kohtaamisen väkivaltaisuus tai väkivallattomuus voi riippua henkilöstä, vuodenajasta, karhuyksilöstä tai provosoinnista. Kuitenkaan karhua ei kuvailta yhtä uhkaavaksi kuin sutta. Karhun ei kerrota vieneen esimerkiksi lapsia ja karhu saatetaan kohdata myös rauhallisesti, eikä yleensä kaiveta kohdatessa heti aseita esiin. Kuitenkin joissain vastauksissa karhu näyttäytyy myös ärjyvänä ja ihmiselle vaarallisena petona. Kohdattuja karhuja voidaan kuvailta melko yksilöllisesti ja niiden käytöksestä voidaan tulkita tunteita. Karhut esittäytyvät ajoittain melko yksilöllisinä toimijoina ihmisten muistoissa. Karhujen kohtaamisia muistellaan, kohdataan ne sitten metsästystilanteissa tai muuten vain. Karhujen kohtaamisesta muistellaan myös yksityiskohtaisempia tietoja, kuten karhujen mielialaa, käytöstä tai olemusta.

8. YHTEENVETO

8.1. Muistellut eläintoimijat

Tässä pro gradu -tutkielmassa lähdin lähestymään vanhaa postikyselyaineistoa tarkoitukseni tarkastella sitä uudesta näkökulmasta. Postikyselyaineisto käsitteli 1900-luvun alun metsästystä, jossa haluttiin kartoittaa katoamassa olevia pyydystysmenetelmiä (TYKL/kk/29). Tutkielma oli vahvasti aineiston johdattama, joka alkoi aineistoon tutustumisella. Huomasin aineistoa lukiessani, että moni vastaaja ei vastannut ainoastaan suoraan kyselylehtisen pyydystysmenetelmiä käsitteleviin kysymyksiin, vaan lähtivät kirjoituksissaan sivupoluille. He kertovat paljon muistoja ja kuvauksia eläimistä, eivätkä ainoastaan kuvauksia erilaisista ansoista. Kyselyaineistot ovat muistelemalla tuotettua aineistoa, joka on kyselyn strukturoimaa, mutta aiheet saivat silti monet spontaanisti muistelemaan eläimiä. (Korkiakangas 2005, 137–138.) Kiinnostuin näistä spontaanisti muodostuneista sivupoluista ja rajasin laajan aineiston pienempään kokonaisuuteen sen perusteella, kirjoitettiinko vastauksissa jostain muusta kuin kyselylehtisen kysymyksistä. Aineisto supistui näin 197 vastauksesta 53 vastaukseen. Nämä vastaukset lähiluin, eli luin useampaan kertaan, ja muodostin tutkimuskysymykseni näiden lukukertojen aikana. (Pöysä 2010, 331–332.) Tätä kokonaisuutta lukiessani muodostin tutkimuskysymykseni ja rajasin tutkielmassa käsiteltävät eläimet neljään eri lajiin: kettuun, jänikseen, suteen ja karhuun. Tutkimuskysymyksiksi muodostui sen tarkastelu, miten eläimiä muistellaan ja kuvaillaan sekä miten eläinten toimijuus tulee aineistossa esiin.

Aineisto ei ollut tätä tutkimusta varten kerätty. Vanhoja aineistoja käsitellessä tulee ottaa huomioon niiden monet aikatasot. Kirjoittajien muistelema menneisyys, vastausten kirjoitushetki, sekä se nykyisyys, jossa minä tulkitseen aineistoa uudelleen, ovat kaikki läsnä aineistossa. (Hytönen 2016, 306–323.) Sekä monet aikatasot, että se, ettei aineisto ollut minua varten kerätty, samalla sekä hankaloitti tutkimista, että teki siitä hedelmällistä. Kysyin aineistolta eri kysymyksiä, kuin mitä kyselyn tekijät aikoinaan kysyivät (Olsson 2016, 177–178). Vastauksissa oli monenlaisia kiinnostavia asioita, joihin en voinut tarkemmin syventyä, sillä en voinut kysyä vastaajilta jatkokysymyksiä. Koska tarkastelin aineiston sivupolkuja, oli aineisto luonteeltaan hyvin vaihtelevaa.

Jokaisen eläimen kohdalla ihmisten jakamat tiedot, kuvaukset ja muistot poikkesivat toisistaan huomattavasti.

Toimija voi olla mikä tahansa, mikä tekee muutoksen johonkin tilanteeseen. Näin ollen eläinkin on monessa tilanteessa toimija. Toimijuus voi tulla esiin innovaatioiden kuten ansojen kautta tai epäonnistumisensa kautta. Toimijuudesta on jäätävä jälki, jotta sitä voi tarkastella. (Latour 2005, 52–53, 70–82.) Eläinten toimijuudella tarkoitetaan myös sitä, että eläimet ovat tietoisia itsenäisiä toimijoita, jotka toimivat suhteessa ihmisyhteisöön ja muihin eläimiin. (McFarland & Hedinger 2009, 1–16; Räsänen & Syrjämaa 2017, 1.) Kaikki eläimet ovat varmasti tietoisia oman elämänsä subjekteja, mutta niiden toimintaa oli tässä tutkielmassa usein hankala tulkita tässä mielessä aineiston luonteen takia. Aineistossa olevat kuvaukset eläimistä ja niiden toiminnasta ovat lyhyitä ja hyvin vaihtelevia. Siksi usein päädyin tarkastelemaan eläinten toimijuutta suurimman osan ajasta siinä mielessä, miten ne vaikuttavat ihmisten toimintaan ja millaisissa tilanteissa niiden toimijuus tulee esiin.

Metsästysmenetelmiä on sekä aktiivisia ja passiivisia. Aktiivisissa menetelmissä ihminen on mukana, kun taas passiivisissa ei, ja pyynti tapahtuu jollain pyydyksellä. (Itkonen 1950, 72, 82.) Aineistossa tuli esiin muiden tutkimuskysymysten lisäksi myös monenlainen kirjo erilaisia pyydystysmenetelmiä. Tutkielmassa tarkastellut eläimet vaikuttivat kaikki olevan haluttuja saaliita. Pyydystyksen syyt tosin vaihtelivat paljon eläinkohtaisesti. Eläimistä saatiin joko jotain hyödykkeitä, kuten turkista tai lihaa, tai sitten ne haluttiin vain hävittää.

Eläimiä kuvaillaan aineistossa monenlaisin eri tavoin. Käsityksiin eläimistä voi vaikuttaa monenlaiset kulttuurilliset ja historialliset asiat. Eri eläimet kohdataan erilaisista näkökulmista ja eri oletuksien kanssa. (Ratamäki 2009, 38–39.) Joihinkin eläimiin suhtauduttiin todella negatiivisesti, kun taas toisiin lempeämmin. Sudet olivat negatiivisia tunteita herättävä eläin. Niitä kuvailtiin vihollisiksi ja niiden odotettiin tekevän pahoja tekoja. Niistä haluttiin jakaa tietoa eteenpäin varoittavaan sävyyn. Kohdatessa suden, pyrkivät ihmiset saman tien päättämään sen elämän. (TYKKL/kys/29, vastaajat 128, 93,

96, 10, 131, 154 & 110.) Lempeämmin suhtauduttiin jäniksiin, joita kohtaan tunnettiin myötätuntoa ja kuvailtiin olevan ”jänisparkoja”. Jäniksiä pidettiin arkoina ja epäluuloisina eläiminä. (TYKL/kys/29, vastaajat 131, 86, 3, 149.) Mielikuva ketuista oli melko positiivinen. Niiden kerrottiin olevan ovelia ja viisaita. Niiden kuvailtiin välttävän niille asetettuja ansoja. Ketun pyydystys nähtiin hankalana juuri ketun oveluuden takia. (TYKL/kys/29, vastaajat 184, 67, 3, 78, 184 & 34.) Karhut jakoivat ihmisten mielipiteitä niistä kirjoitetuissa kuvauksissa. Niitä kuvattiin vaarallisina pelottavina petoina, mutta niitä myös kuvailtiin ihailtavasti taitaviksi teurastajiksi ja ”voimaeläimeksi”. Karhun olemusta ja tunteita inhimillistettiin. (TYKL/kys/29, vastaajat 118, 182, 175, 133, 170 & 117.) Eri eläimistä nousee esiin erilaisia piirteitä, ominaisuuksia ja oletuksia. Toiset nähdään monipuolisemmin, toiset yksipuolisemmin.

Ihmiset yleensä muistelevat itselleen merkittäviä ja kokemuksellisesti tärkeitä asioita. Monet vastaajien kirjoitukset voidaan nähdä spontaanina heille tärkeiden asioiden muisteluna. Eläinmuistoja ei varsinaisesti kysytty, mutta niitä jaettiin silti. Teema oli ihmisille mielenkiintoinen ja ajatuksia herättävä. (Korkiakangas 2005, 137–138.) Eläimet ja niiden pyydystysmenetelmät oli mainittu kyselylehtisessä eri tavoin. Karhua ei varsinaisesti mainittu suoraan ollenkaan, mutta se nousi toistuvasti aineistossa esiin, joskaan ei ihan yhtä paljon kuin eläimet, joiden metsästysmenetelmistä kysyttiin suuremmin. Yksi vastaaja kertoo kuinka hän ei ”malta olla kertomatta” kuulemistaan asioista, sillä ne ovat kiehtoneet häntä koko elämänsä (TYKL/kys/29, vastaaja 118). Muutama muukin vastaaja ilmaisee haluaan jakaa tietoja kyselylehtisten kyselyiden ulkopuolelta. (TYKL/kys/29, vastaajat 57 & 110.) Eräs vastaaja käy tuotteliaasti haastattelemassa useita henkilöitä paikkakunnaltaan ja tuottaa monen kymmenen sivun vastauksen, jossa metsästäjät jakavat metsästysmuistojaan ja tietojaan metsästyksestä. (TYKL/kys/29, vastaaja 175.) Muitakin vastauksia lukiessa tulee sellainen olo, että vastaajat pääsevät metsästysteeman alla jakamaan itselleen kiinnostavia ja merkityksellisiä tapahtumia.

Kettuja, jäniksiä, susia ja karhuja muistellaan eri tavoin. Muistelu tuo esiin ihmisille merkityksellisiä asioita ja tapahtumia. Aineistossa jaetaan yksilöllisiä muistoja, muille tapahtuneita tapahtumia sekä kollektiivisempaa muistiainesta esimerkiksi paikkakunnalla

tapahtuneista asioista. (Korkiakangas 2005, 129–138.) Kaikki eläinten kohtaamiset ovat ihmisille tuskin niin mieleenpainuvia, että niitä haluttaisiin jakaa eteenpäin. Kaikista eläimistä jaettiin epäonnistuneita tai muuten poikkeavia pyydystykseen liittyviä muistoja. (TYKL/kys/29, vastaajat 118, 105, 160, 74, 130, 149, 87 & 67.) Kaikista eläimistä löytyi muistoja, jossa eläin pakeni tai pyrki pakenemaan pyydyksestä tai meni pyydykseen jotenkin poikkeavalla tavalla. Nämä epäonnistumiset ja poikkeavuudet tuovat eläinten toimijuutta esiin (Latour 2005, 81). Tavallisista pyydystystapauksista ei samalla tavalla kerrota eteenpäin. Pakenevat ja poispyrkivät eläimet myös tuovat esiin omaa toimijuuttaan tekemällä omat intentionsa selviksi. Eläimet eivät halua jäädä ansaan, tulla pyydystetyksi tai tuntea pyydyksen aiheuttamaa kipua.

Pyydystysmenetelmät ovat jääneet hyvin ihmisten muistiin ja niiden muistelussa sekoittuvat todennäköisesti useammat pyydystyskerrat. Pyydystysmenetelmiä pystyttiin kuvaamaan yksityiskohtaisesti. Passiivisissa metsästysmenetelmissä, kuten jäniksen ansapyynti tai ketun rautapyynti, eläintä ei kuitenkaan useimmiten kohdata elossa, joten varsinaisia muistoja eläinten kohtaamisesta ei synny. Eläimiä kuitenkin muistellaan niiden jättämien jälkien ja oletetun käytöksen kautta. Kettujen kerrotaan purevan jalkansa poikki ansasta tai ymmärtävän rautojen toimintaa niin, että ne pystyvät pakenemaan. Ketuista mieleenpainuvimpia ovat ne, joita on hankala pyydystää. (TYKL/kys/29, vastaajat 146, 119, 46 & 184.) Jänisyksilöitäkään ei usein kohdata ansapyynnissä kuin kuolleena. Kuitenkin jäniksistä löytyi muistoja, jossa niitä kuvaillaan elossa, kun kyseessä on aktiivisen pyydystysmenetelmään, eli jänisjahtiin liittyvissä muistoissa. (TYKL/kys/29, vastaajat 103 & 25.) Muistoja jaetaan myös muille ihmisille. Tiedot ja muistot ketuista ja jäniksistä ovat usein vastaajille omakohtaisia. Aktiiviset pyydystysmenetelmät luovat enemmän muistelemisen aihetta.

Ketut ja jänikset tulevat esiin harvemmin aktiivisina yksilöllisinä toimijoina, sillä niiden metsästysmenetelmät ovat passiivisia, eikä niitä juuri kohdata siis pyydytyksen yhteydessä elävänä tai sitten kohtaamisia ei muistella. Ketut ja jänikset ovat kuitenkin muovanneet ihmisten pyydystysmenetelmiä omalla toiminnallaan. Tarkastelemalla pyydystysmenetelmiä voidaan tarkastella myös eläinten toimintaa. Ne voivat esimerkiksi välttää ihmisen hajua, mutta savun tai pihkan avulla tämä haju voidaan peittää. Eläimet

voivat tarvita tietynlaisia syöttejä. Ne voivat pelätä lepattavia lippuja. Niiden kulkemat reitit ja pesien paikat tunnetaan. (TYKL/kys/29, vastaajat 153, 184, 105, 130, 74 & 170.) Eläinten pyydystyksessä on paljon erilaisia asioita, joita tulee tehdä, jotta ne onnistuisivat. Aineistossa löytyi jopa muutamia kuvauksia siitä, kun ihminen yrittää muuttaa metsästysmenetelmää eri eläinten käytöksen vuoksi. (TYKL/kys/29 vastaajat 46 & 106) Passiivisissa pyydystysmenetelmissä eläinten toimijuus yksilöinä jää piiloon, mutta tulee esiin tietyllä tavalla pyydystysmenetelmistä jääneiden kuvausten kautta (Latour 2005, 80).

Karhujen ja susien kohdalla muistetaan tarkkaan, milloin paikkakunnilla on tavattu viimeiset kyseisien lajien edustajat (TYKL/kys/29, vastaajat 68, 3, 149, 7, 96 & 86). Viimeiset karhut ja viimeiset sudet vaikuttivat olevan laajalle levinnyt ja monelle mieleen painunut asia. Petohavainnot selvästi kiinnostavat ihmisiä. Joskus viimeiset suuret petoeläimet olivat merkittäviä paikallisia tapahtumia, kuten ”Liedon suden”, eli Liedossa vuonna 1921 tapetun suden, kohdalla (TYKL/kys/29, vastaaja 96). Susista mieleen ovat painuneet myös niiden 1880-luvulla tekemät lastensurmat (TYKL/kys/29, vastaajat 110 & 126.) Sekä susista, että karhuista on jaettu sukupolvien yli kulkeutuneita muistoja erilaisista niihin tai niiden metsästykseseen liittyvistä tapauksista. Monet jaetut tapaukset ovat peräisin 1800-luvulta. (TYKL/kys/29, vastaajat 87, 126, 67, 118 & 96.) Viimeiset suuret petoeläimet ja petoeläimiin liittyvät merkittävät tapahtumat ovat kollektiivista muistiainesta: jotain, joka ei ole tapahtunut vastaajilleen itselleen, mutta sekoittuu vastaajien omaan henkilökohtaiseen muisteluun (Korkiakangas 2005, 136–137). Varsinkin susista jaetaan lähes ainoastaan muistoja, joissa itse vastaajat eivät itse olleet paikalla, vaan kertovat jotain muilta kuulemaansa tapausta eteenpäin. Silti susi on aineistossa se eläin, joka saa vastaajat eniten poikkeamaan kyselyn rungosta ja ajautumaan muistelun sivupoluille. Karhuja vastaajat ovat kohdanneet myös itse sekä metsästystilanteissa, että niiden ulkopuolella. Omakohtaisia kohtaamisia muistellaan ja muistoja jaetaan eteenpäin. Kuitenkin myös muiden kokemuksista kerrotaan. (TYKL/kys/29, vastaajat 117, 182, 175, 128 & 133.)

Aktiiviset pyydystysmenetelmät johtivat yksilöllisempiin kuvauksiin eläinten toimijuudesta. Tilanteista, jossa ihminen on todistamassa itse eläinten toimintaa, saadaan

enemmän tietoa eläinyksilöistä. Susista ja karhuista löytyi enemmän eläinyksilöihin keskittyviä kuvauksia, joskin ajoittain jotkut jänikset ja ketutkin tulivat yksilöinä esiin. Karhuista varsinkin löytyi kuvauksia ja muistoja, joissa sen toimintaa kuvailtiin yksityiskohtaisemmin. (TYKL/kys/29, vastaajat 133, 128 & 96.) Karhun kohtaaminen tekee muutamaan vastaajaan vaikutuksen, kun taas yhdelle henkilölle karhun kohtaaminen on koko elämän muuttava tapahtuma sen hyökätessä hänen päälleen (TYKL/kys/29, vastaajat 182, 117 & 175). Aineistossa kuvatut karhut toimivat siis yksilöllisesti, tilanteen mukaan. Susia eivät vastaajat itse kohdanneet juuri ollenkaan, mutta silti niillä oli selkeä vaikutus ihmisten toimintaan. Susien läsnäolo tai oletettu läsnäolo sai monet ihmiset toimimaan. Kotieläinvahinko saattoi aiheuttaa jahdille lähdön tai muuten motivoida pyydystystä (TYKL/kys/29, vastaajat 96 & 127). Vaikka susia ei tiedettäisi olevan paikkakunnalla, niitä saatetaan silti lähteä etsimään (TYKL/kys/29, vastaajat 67). Kun susia kohdataan, pyritään ne lopettamaan (TYKL/kys/29, vastaajat 128, 10, 110 & 96).

8.2. Pohdintaa tutkielmasta

Tutkielman teko onnistui mielestäni hyvin. Aineiston käsittelyprosessi oli melko työläs ja sen aikana jäi varmasti tutkielman ulkopuolelle sellaista aineistoa, joka olisi loppujen lopuksi sopinutkin rajaamieni vastausten joukkoon. Vaikka koen, että eläinlajien vertailu keskenään oli antoisaa ja kiinnostavaa, olisi tutkielman voinut mahdollisesti myös rajata käsittelemään vain yhtä eläinlajia. Tässä tapauksessa tosin olisi tarvinnut laajentaa tutkielman aineistoa myös muilla kuin kyselyvastauksilla. Ajoittain monen lajin haltuun ottaminen oli melko haastavaa, sillä aineisto oli jokaisen eläimen kohdalla hyvin erilaista. Koska minulla ei ollut lähtötietoja metsästyksestä lähes ollenkaan, tuli minun myös hahmottaa ja opetella useita pyydystysmenetelmiä, jotta sain enemmän irti vastaajien vastauksista. Koska rajasin aineiston käsittelemään pääsääntöisesti niin sanottuja ”sivupolkuja”, teki se aineistosta sirpaleista ja vaihtelevaa. Aineiston laajuus ja monipuolisuus tuotti haasteita sen käsittelyssä ja tulkinnessa. Sivupolut olivat usein aika lyhyitä ja jättivät paljon asioita mysteeriksi, joka teki esimerkiksi toimijuuden tarkastelusta haastavampaa.

Eläimiä tarkastellessa on hyvä huomata, että koko kyselyn skaalassa monet vastaajat eivät kirjoittaneet mitään sivupolkuja tai muuta vastaavaa eläimistä, vaan kuvailivat vain ansojen toimintaa. Nämä vastaajat olivat koko postikyselyn vastaajista enemmistö. Heidän muistonsa ja kuvailujaan eläimistä jäävät näkymättömiksi. Aineisto on valikoitua ja perustuu vain niihin ihmisiin, jotka eivät niin sanotusti pidä postikyselyn kyselyrungosta kiinni.

Huomasin tutkielmaa tehdessäni, että itselläni on tietynlaiset kuvat tietynlaiset eläimistä. Huomasin välillä tulkitsevani samankaltaisia vastauksia eri tavalla, riippuen siitä, mitä eläimiä niissä kuvailtiin. Näen itsekkin eri eläimet eri tavalla ja huomaan niistä eri asioita, niin kuin kyselyn vastaajatkin. Olin valinnut ketut, jänikset, sudet ja karhut käsiteltäviksi eläinlajeiksi jo ennen tarkempia aineistonlukukertoja. Jälkeenpäin olen yrittänyt tarkemmin pohtia, miksi juuri nämä eläinlajit osuivat silmääni. Taustalla valintaan oli sekä eläinlajeista tarjolla olevan aineiston runsaus ja laatu, että omat mielenkiinnonkohteeni ja oletukseni. Muistan ainakin ensimmäisiltä lukukerroilta sen, että varsinkin susia käsittelevät vastaukset imaisivat minut mukaansa ja johdattelivat minut sivupolkuidean luo. Lopulta myös tutkielman kirjoitusjärjestys vaikutti eläinvalintaan, sillä kanalinnut eivät lopulta päässeetkään mukaan tutkielmaan ajan puutteen vuoksi. Jos olisin kirjoittanut tutkielman luvut eri järjestyksessä, ne olisivat saattaneet olla mukana. Susista oli selkeästi eniten materiaalia ja kirjoitukset olivat melko monipuolisia. Jäniksistä ja ketuista kirjoitettiin myös usein, joskin lopulta aineisto ei ollut ihan yhtä monimuotoista kuin suden kohdalla. Karhu valikoitui varmasti omasta mielenkiinnosta ja koska se kiinnostavasti nousi esiin vaikei siitä suoraan kysyty. Lisäksi karhuaineistolla oli paljon yhtäläisyyksiä susiaineiston kanssa. Alun perin olinkin jakanut tutkielman eläinpareihin: kettu ja jänis, susi ja karhu sekä metso ja teeri. Lopulta oma eläinvalikoima tähän tutkimukseen oli melko ”satukirjamainen” ja valikoin selvästi itselleni tuttuja ja turvallisia eläimiä osaksi tutkielmaa. Myöskään esimerkiksi ilveksistä, oravista ja kärpistä ei valitettavasti yksinkertaisesti löytynyt yhtä paljon sivupolkuja verrattuna valittuihin eläimiin, mutta niistä olisi silti varmaan saanut edes jonkin verran kirjoitettua, jos olisin sen valinnan vain tehnyt.

Eläimistä kirjoittaessa esiin tulivat omat erilaiset käsitykseni eri eläimistä. Huomasin varsinkin sen, että koska sudesta on tehty muuta vastaavaa tutkimusta, kuten Heta Lähdesmäen väitöskirja (2020), muiden tutkimusten susikuva vaikutti paljon omaani. Sudesta oli samaan aikaan helppo ja vaikea kirjoittaa asioita. Sudesta käydään paljon keskustelua mediassa edelleen, eikä ilmapiiri susia kohtaan vaikuta edelleenkaan olevan positiivisin. Tavallaan olisin toivonut löytäväni jotain yleisestä asenteesta poikkeavaa, mutta lopulta suhtautuminen susiin oli yhtä negatiivinen kuin se on muuallakin kuvattu. Muut tutkielman eläimet ovat enemmän samanlaisen yhteiskunnallisen keskustelun ulkopuolella. Muista eläimistä kirjoittaessani tuntui, ettei samanlaista ”taakkaa” ollut.

Vaikka kanalintujen pois jättäminen tutkielmasta oli ajallisesti ja työmäärällisesti hyvä päätös, olisi se tuonut silti vähän poikkeavuutta käsiteltyihin eläinlajeihin. Olisi ollut kiinnostavaa tarkastella lintujen toimijuutta tarkemmin. Minulla on olemassa alustavat muistiinpanot asiasta, mutta en päässyt vastauksien lähilukuun asti. Silti mielikuvieni perusteella ne olisivat tuoneet varmasti hieman poikkeavia muistoja ja toimijuutta tutkielmaan. Tutkielma käsitteli nyt lopulta lähinnä petoeläimiä, jänistä lukuun ottamatta, joita on tarkasteltu jo jonkin verran muussa tutkimuksessa. Ihmistieteellisessä eläintutkimuksessa tarkastellaan mielestäni usein lemmikki- ja kotieläimiä ja luonnonvaraisista eläimistä petoja. Olisi ollut mukava tuoda uusia eläimiä suomalaisen ihmistieteellisen eläintutkimuksen piiriin.

Tässä kyselyaineistossa on varmasti vielä purettavaa tuleviin tutkimuksiin. Kokonainen kysymyslista ”Hirvenmetsästysseurueet” jäi minun tutkielmassani käsittelemättä. Näin melko yleinen metsästettävä eläin, hirvi, jäi kokonaan näkymättömiin omassa tutkielmassani. Kanalintuihin ja muihin ”Muusta metsästyksestä 1900-luvulla” - kysymyslistan eläimiin voi varmasti vielä tarttua. Tämä tutkielma valottaa myös sitä, minkälaista aineistoa arkiston kätköistä voi löytyä ja toivon mukaan muutkin vanhat aineistot saavat uudenlaisen tulkinnan tulevissa tutkimuksissa ja tutkielmissa. Mielestäni esimerkiksi juuri tällaiset postikyselyaineistot tuovat hyvin niin sanotun tavallisten ihmisten näkökulmia eläimistä näkyviin. Esiin tulevat myös itse aineiston eläimet, jotka olisivat muuten jääneet kokonaan piiloon, ellei kyselyvastaajat olisi niihin törmänneet tai niistä kuulleet. Pohdin, löytyisikö muista vastaavista metsästysaiheisista kysely- tai

kilpakirjoitusaineistoista vastaavia eläinmuistoja. Kiinnostavaa olisi myös kahlata läpi monenlaisia muita aineistoja eläimiä etsien. Väistämättä tulee pohdittua myös sitä, millaisia eläinmuistoja nykyisillä metsästäjillä tai muilla ihmisillä olisi jakaa. Tämän aineiston vastaajat olivat vahvasti edes jossain vaiheessa elämää olleet maaseudun asukkaita. Millaisia eläinkokemuksia nykyisillä kaupunkilaisilla, kuten itselläni, olisi jakaa?

Olen tyytyväinen tutkielmaan, koska löysin aineistosta, jonka en alun perin ajatellut olevan näin monipuolinen. Aineisto sisälsi paljon erilaisia kuvauksia vuosien takaisista eläimistä. Tämä tutkielma tuo esiin ihmisten eläinkuvaa ja sitä, miten eläimiä muistellaan ja miten ne tulevat näkyviin toimijoina ihmisten muistoissa. Se tarkastelee vanhaa arkistoaineistoa uudella tavalla ja tuo siitä esiin aikaisemmin piiloon jääneitä teemoja.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

Kulttuurien tutkimuksen laitoksen arkistot, TYKL-arkisto Turun yliopisto

TYKL/kys/29. Hirvenmetsästysseurueet, Muusta metsästyksestä 1900-luvulla.

Vastaaja 3	Vastaaja 87	Vastaaja 138
Vastaaja 7	Vastaaja 93	Vastaaja 143
Vastaaja 9	Vastaaja 96	Vastaaja 145
Vastaaja 10	Vastaaja 100	Vastaaja 146
Vastaaja 25	Vastaaja 103	Vastaaja 149
Vastaaja 31	Vastaaja 105	Vastaaja 153
Vastaaja 34	Vastaaja 110	Vastaaja 157
Vastaaja 41	Vastaaja 116	Vastaaja 160
Vastaaja 46	Vastaaja 117	Vastaaja 165
Vastaaja 53	Vastaaja 118	Vastaaja 170
Vastaaja 57	Vastaaja 119	Vastaaja 172
Vastaaja 60	Vastaaja 122	Vastaaja 175
Vastaaja 67	Vastaaja 126	Vastaaja 182
Vastaaja 68	Vastaaja 127	Vastaaja 184
Vastaaja 74	Vastaaja 128	Vastaaja 188
Vastaaja 77	Vastaaja 130	Vastaaja 197
Vastaaja 78	Vastaaja 131	
Vastaaja 86	Vastaaja 133	

Sähköiset lähteet

Liedon museo: Luonto- ja kulttuuriympäristökohteita. Saatavissa:
<https://www.liedonmuseo.fi/luonto-ja-kulttuuriympaeristoe>. Viitattu 20.2.2021.

Kirjallisuus

Anttila, Veikko 1968: Hirvenmetsästyssuorueet Suomessa syksyllä 1966. *Scripta Ethnologica* 24, 166–192. Turku, Turun yliopiston kansatieteen laitoksen julkaisuja.

Dirke, Karin 2017: Changing Narratives of Human – Large Carnivore Encounters in Nineteenth-Century Sweden. Teoksessa Tuomas Räsänen & Taina Syrjämaa (toim.) *Shared lives of humans and animals, Animal agency in the global North*, 163–178. New York, Routledge.

Fingerroos, Outi & Riina Haanpää 2006: Muistitietotutkimuksen ydinkysymyksiä. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus: Metodologisia kysymyksiä*, 25–48. Helsinki, SKS.

Fingerroos, Outi & Ulla-Maija Peltonen 2006: Muistitieto ja tutkimus. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus: Metodologisia kysymyksiä*, 7–24. Helsinki, SKS

Haraway, Donna 2008: *When Species meet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Hieta, Hanneleena 2016: Kyselyt arkistohoidollisesta näkökulmasta. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut – Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*, 59–79. Helsinki, Ethnos ry.

Hytönen, Kirsi-Maria 2016: Tutkija aikamatkustajana. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut – Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*, 301–337. Helsinki, Ethnos ry.

Ilvesviita, Pirjo 2005: *Paaluraudoista kotkansuojeluun, Suomalainen metsästyspolitiikka 1865–1993*. Rovaniemi, Lapin yliopisto.

Itkonen, T. I. 1950: Kansanomainen metsästyks. Teoksessa Ylänne, Yrjö (toim.) *Suomen metsästyks – Kokoomateos metsästyksestä ja riistanhoidosta*, 65–98. Helsinki, Otava.

Järvinen, A. E. 1950: Turkis- ja petoeläimet. Teoksessa Ylänne, Yrjö (toim.) *Suomen metsästyks – Kokoomateos metsästyksestä ja riistanhoidosta*, 147– 242. Helsinki, Otava.

- Kaarlenkaski, Taija 2012: *Kertomuksia lehmästä, Tutkimus ihmisen ja kotieläimen kulttuurisen suhteen rakentumisesta*. Joensuu, Suomen kansantietouden tutkijain seura.
- Kaarlenkaski, Taija & Sari Ung-Lanki 2017: Ikkunoita ihmistieteelliseen eläintutkimukseen. *Elore* 20(1), 7–12. Julkaisija, Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura ry. Saatavissa: http://www.elore.fi/arkisto/1_13/kaarlenkaski_ung-lanki.pdf
- Kauhala, Kaarina 1997: Kettu. Teoksessa Juhani Lokki, Petri Nummi, Veikko Neuvonen, Kaarina Miettinen & Riitta-Liisa Kuosmanen (toim.) *Suomen luonto: Eläimet – Nisäkkäät*, 164–169. Helsinki, Weilin+Göös.
- Kojola, Ilpo 1997: Susi. Teoksessa Juhani Lokki, Petri Nummi, Veikko Neuvonen, Kaarina Miettinen & Riitta-Liisa Kuosmanen (toim.) *Suomen luonto: Eläimet – Nisäkkäät*, Weilin+Göös.
- Korhonen, Teppo 2005: Metsästyksen etiikasta. Teoksessa Pekka Laaksonen, Seppo Knuuttila & Ulla Piela (toim.) *Kansanetiikkaa – Käsityksiä hyvästä ja pahasta*, 184–199. Helsinki, SKS.
- Korhonen, Teppo 2020: *Karhuverkosta susipantaan – Karhun ja suden pyynti keskiajalta 2000-luvulle*. Helsinki, Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Korkiakangas, Pirjo 2005: Muistoista tulkintaan - muisti ja muisteluaineistot etnologian tutkimuksessa. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*, 129–147. Helsinki, Ethnos ry.
- Korkiakangas, Pirjo 2006: Etnologisia näkökulmia muistiin ja muisteluun. Teoksessa Outi Fingerroos, Riina Haanpää, Anne Heimo & Ulla-Maija Peltonen (toim.) *Muistitietotutkimus: Metodologisia kysymyksiä*, 120–144. Helsinki, SKS.
- Korkiakangas, Pirjo, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström 2016: Kirjoittamalla kerrottua. Teoksessa Korkiakangas, Pirjo, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut – Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteinä*, 7–39. Helsinki, Ethnos ry.
- Latour, Bruno 2005: *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford, Oxford University Press.

- Laurén, Kirsi 2010: Kirjoitetun kokemuksen kiehtovuus. Teoksessa Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*, 426–449. Joensuu, Suomen Kansantietouden Tutkijain Seura.
- Lehikoinen, Heikki 2007: *Tuo hiisi hirviäsi – Metsästyksen kulttuurihistoria Suomessa*. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Teos.
- Lehtonen, Juhani U.E. 2005: Kansatieteen tutkimushistoria. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*, 11–24. Helsinki, Ethnos ry.
- Lehtonen, Jussi 2019: Eläimellistä tutkimusentekoa: kenttätöitä koiran kanssa. Teoksessa Hanneleena Hieta, Karri Kiiskinen, Maija Mäki, Päivi Roivainen & Ann-Helen Sund (toim.) *Liikettä rajapinnoilla*, 107–137. Helsinki, Ethnos ry.
- Leimu, Pekka 2005: Kyselyt. Teoksessa Pirjo Korkiakangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*, 77–88. Helsinki, Ethnos ry.
- Leinonen, Riitta-Marja 2013: *Palvelijasta terapeutiksi, Ihmisen ja hevosen suhteen muuttuvat kulttuuriset mallit Suomessa*. Oulu, Oulun yliopisto.
- Lummaa, Karoliina & Lea Rojola 2014: Johdanto: Mitä posthumanismi on? Teoksessa *Posthumanismi* toim. Karoliina Lummaa & Lea Rojola, 7–32. Turku, Eetos.
- Lähdesmäki, Heta 2020: *Susien paikat*. Jyväskylä, Jyväskylän yliopisto.
- Malinen, Jere 1997: Rusakko. Teoksessa Juhani Lokki, Petri Nummi, Veikko Neuvonen, Kaarina Miettinen & Riitta-Liisa Kuosmanen (toim.) *Suomen luonto: Eläimet – Nisäkkäät*, 146–149. Helsinki, Weilin+Göös.
- McFarland, Sarah E. & Ryan Hediger 2009: Approaching the Agency of the Other Animals: An Introduction. Teoksessa Sarah E. McFarland & Ryan Hediger (toim.) *Animals and Agency: An Interdisciplinary Exploration*, 1-20. Leiden, Brill.
- Mäki, Tauno V. 1950: Syötäväksi kelpaavat nisäkkäät. Teoksessa Yläne, Yrjö (toim.) *Suomen metsästyks – Kokoomateos metsästyksestä ja riistanhoidosta*, 243–278. Helsinki, Otava.

- Olsson, Pia 2005: Tutkijan vastuu ja velvollisuus – tutkimuksen eettisiä kysymyksiä. Teoksessa Pirjo Korhokangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*, 281–290. Helsinki, Ethnos ry.
- Olsson, Pia 2016: Kyselyaineistojen dialogisuus. Teoksessa Korhokangas, Pirjo, Pia Olsson, Helena Ruotsala & Anna-Maria Åström (toim.) *Kirjoittamalla kerrotut – Kansatieteelliset kyselyt tiedon lähteenä*, 155–184. Helsinki, Ethnos ry.
- Peltonen, Jukka 1997: *Ansapolulla*. Riihimäki, Suomen metsästysmuseum.
- Pennanen, Jukka 1979: *Muikkuapajilla – Puraveden ammattimainen talvinuottakalastus 1900-luvun alusta 1970-luvun puoliväliin*. Helsinki, Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Pulliainen, Erkki 1999: *Suurpetomme – Karhu, susi, ahma, ilves*. Kajaani, Articmedia.
- Pöysä, Jyrki 2010: Kaksin tekstin kanssa – Lähiluku vaeltavana käsitteenä ja tieteidenvälisenä metodina. Teoksessa Jyrki Pöysä, Helmi Järviluoma & Sinikka Vakimo (toim.) *Vaeltavat metodit*, 331–360. Joensuu, Suomen Kansatietouden Tutkijain Seura.
- Ratamäki, Outi 2009: Luonto, kulttuuri ja yhteiskunta osana ihmisen ja eläimen suhdetta. Teoksessa Pauliina Kainulainen & Yrjö Sepänmaa (toim.) *Ihmisten elämäkirja, muuttuva eläinkulttuuri*, 37–51. Helsinki, Gaudeamus.
- Rousi, Matti 1997: Metsäjänis. Teoksessa Juhani Lokki, Petri Nummi, Veikko Neuvonen, Kaarina Miettinen & Riitta-Liisa Kuosmanen (toim.) *Suomen luonto: Eläimet – Nisäkkäät*, 140–145. Helsinki, Weilin+Göös.
- Ruotsala, Helena 2002: *Muuttuvat palkiset – Elo, työ ja ympäristö Kittilän Kyrön paliskunnassa ja Kuolan Luujärven poronhoitokollektiivissa vuosina 1930-1995*. Helsinki, Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Ruotsala, Helena 2005: Matkoja, muistoja, mielikuvia – kansatieteilijä kentällä. Teoksessa Pirjo Korhokangas, Pia Olsson & Helena Ruotsala (toim.) *Polkuja etnologian menetelmiin*, 45–76. Helsinki, Ethnos ry.
- Ruotsala, Helena 2020: Porot, porokoirat ja ihmiset samoilla palkisilla. Teoksessa Schuurman, Noora & Räsänen Tuomas (toim.) *Kanssakulkijat – Monilajisten kohtaamisten jäljillä*, 234–255. Helsinki, SKS.

Räsänen, Tuomas & Nora Schuurman 2020: Johdanto. Teoksessa Tuomas Räsänen & Nora Schuurman (toim.) *Kanssakulkijat: Monilajisten kohtaamisten jäljillä*, 7–19. Helsinki, SKS.

Räsänen, Tuomas & Syrjämaa, Taina 2017: Introduction. Teoksessa Tuomas Räsänen & Taina Syrjämaa (toim.) *Shared lives of humans and animals, Animal agency in the global North*, 1–6. New York, Routledge.

Sarmela, Matti 2006: Karhu ihmisen ympäristössä. Teoksessa Outi Tuomi-Nikula, Elisa Bruk, Unto Salo, & Clive Tolley (toim.) *Karhun kannoilla = In the footsteps of the bear*, 42–83. Pori, Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisematutkimuksen laitos.

Sonck-Rautio, Kirsi 2017: The Baltic Herring as Agents in the Socio-Ecological System in Rymättylä Fisheries. Teoksessa Tuomas Räsänen & Taina Syrjämaa (toim.) *Shared lives of humans and animals, Animal agency in the global North*, 119–131. New York, Routledge.

Sonck-Rautio, Kirsi 2019: *The Fishers of the Archipelago Sea: Resilience, Sustainability, Knowledge and Agency*. Turku, University of Turku.

Strandén-Backa, Sofie 2020: ”Bara en fot och en kanga” – Vargdödade barn i Finland I folktradition och mediematerial. *Budkavlen 2020*, 63–88. Turku, Åbo Akademi.

Sääskilähti, Nina 1997: *Kansa ja tiede: Suomalainen kansatiede ja sen kohde 1800-luvulta 1980-luvulle*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Talve, Ilmar 1979: *Suomen kansankulttuuri*. Helsinki, SKS.

Tikkanen, Jouni 2019: *Lauma – 1880-luvun lastensurmat ja susiviha Suomessa*. Helsinki, Otava.

Tuomi-Nikula, Outi 1982: *Keskipohjalaisen kalastajan vuosi – Keski-Pohjanmaan suomenkielisen rannikon ammattimaisen kalastuksen ja hylkeenpyynnin muuttuminen 1800- ja 1900-luvulla*. Helsinki, Suomen muinaismuistoyhdistys.

Tuomi-Nikula, Outi, Elisa Bruk, Unto Salo, & Clive Tolley 2006: *Karhun kannoilla = In the footsteps of the bear*. Pori, Turun yliopisto, Kulttuurituotannon ja maisematutkimuksen laitos.

Ukkonen, Taina 2000: *Menneisyyden tulkinta kertomalla: Muistelupuhe oman historian ja kokemuskertomusten tuottamisprosessina*. Helsinki, SKS.

Vahtola, Jouko 2017: *Suomen historia, Kivikaudesta 2000-luvulle*. Helsinki, Otava.

Virtanen, Leea 1991: *Suomalainen kansanperinne*. Helsinki, SKS.

Vuorela, Toivo 1975: *Suomalainen kansankulttuuri*. Helsinki, WSOY.

LIITE

Metsästettyjen eläinten maininnat rajatun aineiston vastauksissa. Lihavoituna tutkielmassa käsitellyt eläimet. Vastausten kokonaislukumäärä on 53.

	ELÄIN	Kuinka monessa vastauksessa mainitaan?
1	Jänis	46
2	Teeri	43
3	Kettu	41
4	Susi	31
5	Metso	26
6	Riekkö	26
7	Pyy	17
8	Kärppä	15
9	Karhu	14
10	Orava	12
11	Peltopyy	11
12	Piisami	11
13	Sorsa	7
14	”Vesilinnut”	6
15	Haukka	6
16	Saukko	6
17	Ilves	5
18	Rotta	4
19	Mäyrä	3
20	Ahma	3
21	Lumikko	2
22	Vesikko	2
23	Närhi	2
24	Varis	2
25	Hiiri	2
26	Lehtokurppa	1
27	Lento-orava	1
28	Talitintti	1
29	Pulmunen	1
30	Myyrä	1
31	Pöllö	1
32	Näätä	1
33	Hilleri	1
34	Rastas	1
35	Tilhi	1
36	Punatulkku	1
37	Peura	1
38	Fasaani	1